

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA**

AISTĖ BRAŽIONYTĖ

**LIETUVOS NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS
ANALIZĖ IR PROGNOZAVIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
lekt. A. Linartas**

VILNIUS, 2009

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA**

**LIETUVOS NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS
ANALIZĖ IR PROGNOZAVIMAS**

**Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62404S110**

Konsultantė

..... **dr. E. Martinaitytė**
(parašas)
2009 12

Recenzentas

.....
(parašas)
2009 12

Vadovas

..... **lekt. A. Linartas**
(parašas)
2009 12

Atliko

FRmd8-01 gr. stud.
..... **A. Bražionytė**
(parašas)
2009 12

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. DRAUDIMO VEIKLOS TEORINIAI ASPEKTAI.....	10
1.1. Draudimo veiklos sampratos analizė	10
1.2. Draudimo veiklos socialinė – ekonominė reikšmė	12
1.3. Draudimo paslaugų rinkos esmė ir ypatumai	15
2. NE GYVYBĖS DRAUDIMO TYRIMO KRITERIJAI, METODAI IR METODOLOGIJA	19
2.1. Ne gyvybės draudimo tyrimo metodologija	19
2.2. Ne gyvybės draudimo veiklos vertinimo metodų ir rodiklių analizė.....	22
2.3. Kompleksinio daugiakriterinio vertinimo metodai.....	30
2.4. Retrospektyvinės ir perspektyvinės dinaminės analizės metodai	32
3. LIETUVOS NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS ANALIZĖ IR PERSPEKTYVOS	34
3.1. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos situacijos vertinimas	34
3.2. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos vertinimas	38
3.3. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos finansinė analizė	41
3.3.1. Pagrindinių draudimo veiklos rodiklių vertinimas.....	41
3.3.2. Draudimo veiklos pelno (nuostolio) ir pelningumo rodiklių analizė	43
3.3.3. Draudiminio nuostolingumo ir sąnaudų analizė	46
3.3.4. Draudimo veiklos finansinio stabilumo analizė.....	48
3.3.5. Draudimo įmonių veiklos efektyvumo daugiakriterinis vertinimas.....	49
3.4. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos makroaplinkos analizė.....	51
3.4.1. Kokybinė ne gyvybės draudimo rinkos makroaplinkos analizė.....	51
3.4.2. Kiekybinė ne gyvybės draudimo rinkos makroaplinkos veiksmų daugiakriterinė analizė	56
3.5. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos ir nepriklausomų kintamųjų koreliacinė regresinė analizė	60
3.6. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos prognozavimas ir plėtros perspektyvų numatymas	65
IŠVADOS	70
LITERATŪRA	74
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	78
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	80
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	80
PRIEDAI.....	83

PRIEDAI

1 priedas. Retrospektyvinės analizės formulynas	84
2 priedas. Perspektyvinės analizės formulynas	85
3 priedas. Ne gyvybės draudimo statistiniai duomenys	86
4 priedas. Ne gyvybės draudimo duomenys pagal regionus, organizacijas	87
5 priedas. Lietuvos ne gyvybės draudimo dalis tarptautiniame kontekste	87
6 priedas. Ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos koeficientai	88
7 priedas. Koncentracijos rodiklių statistinės charakteristikos	89
8 priedas. Ne gyvybės draudimo įmonių pagrindiniai finansiniai rodikliai	90
9 priedas. Ne gyvybės draudimo įmonių rodiklių reikšmingumo ekspertinio vertinimo rezultatai	91
10 priedas. Ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumo daugiakriterinio vertinimo rezultatai	92
11 priedas. Ne gyvybės draudimo makroaplinkos veiksnių ekspertinio vertinimo rezultatai	93
12 priedas. Ne gyvybės draudimo makroaplinkos veiksnių reikšmingumų ekspertinio vertinimo rezultatai	94
13 priedas. Ne gyvybės draudimo PĮ prognozės	95
14 priedas. Ekspertinė anketa	96

LENTELĖS

1 lentelė. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos indeksai 2005 – 2009 I pusm.	38
2 lentelė. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos pagal vykdomas draudimo grupes koncentracijos indeksai.....	40
3 lentelė. Draudimo sutarčių kitimo dinamika tiesioginiame draudime 2005 – 2009 I-III ketv	42
4 lentelė. Draudimo išmokų ir įmokų santykis 2005 – 2009 I-III ketv	46
5 lentelė. Ne gyvybės draudimo veiklos pagrindiniai rodikliai ir jų svoriai	50
6 lentelė. Ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumo daugiakriterinio vertinimo rezultatai	50
7 lentelė. Makroaplinkos veiksniai.....	52
8 lentelė. Makroekonominės aplinkos veiksniai	54
9 lentelė. Ne gyvybės draudimo vystymosi, atsižvelgiant į makroaplinkos veiksnius, SSGG analizė....	56
10 lentelė. Ekspertų nuomonių suderinamumo rodikliai	57
11 lentelė. Makroaplinkos veiksnių vertinimo rezultatai	57
12 lentelė. Makroaplinkos komponentų vertinimo rezultatai.....	59
13 lentelė. Ne gyvybės draudimo rinkos PĮ ir nepriklausomų kintamųjų koreliacija	60
14 lentelė. Ne gyvybės draudimo PĮ ir socialinių nepriklausomų kintamųjų koreliacija	61
15 lentelė. Ne gyvybės draudimo PĮ ir ekonominių nepriklausomų kintamųjų koreliacija.....	62
16 lentelė. Ne gyvybės draudimo PĮ ir nepriklausomų kintamųjų regresijos charakteristikos	62
17 lentelė. Daugiakriterinių regresijos modelių reikšmės ²	63
18 lentelė. Daugiakriterinių regresijos modelių reikšmės ³	64
19 lentelė. BVP veikusiomis kainomis prognozės 2009 – 2011 metais.....	65
20 lentelė. Ne gyvybės draudimo PĮ prognozės 2009 – 2011 metais ¹	66
21 lentelė. Darbo rinkos rodiklių prognozės 2009 – 2011 metais.....	67
22 lentelė. Ne gyvybės draudimo PĮ prognozės 2009 – 2011 metais ²	67

PAVEIKSLAI

1 pav. Patikslinta draudimo samprata	11
2 pav. Draudimo paslaugų rinka	17
3 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos analizės ir prognozavimo metodika	20
4 pav. BMA ne gyvybės draudimo veiklai.....	26
5 pav. Ne gyvybės draudimo įmonės balanso struktūra.....	29
6 pav. Pasaulio ne gyvybės draudimo pasirašytų įmokų pokytis, proc.....	34
7 pav. Lietuva Europos Sąjungos kontekste pagal pagrindinius ne gyvybės draudimo rodiklius	35
8 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo tankis ir skvarba	36
9 pav. Lietuvos BVP ir ne gyvybės draudimo rinkos augimo tempai 2005 – 2009 III ketv.....	37
10 pav. „k“ ne gyvybės draudimo įmonių koncentracijos koeficiento pasiskirstymas, proc.....	39
11 pav. „k“ ne gyvybės draudimo grupių koncentracijos koeficiento pasiskirstymas, proc.....	41
12 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos pasirašytų įmokų, išmokų dinamika (mln. Lt.)	42
13 pav. Didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių pasirašytų įmokų ir išmokų dinamika (mln. Lt.)	43
14 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių pelningumo rodikliai, proc.....	44
15 pav. Didžiausių Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių pelningumo rodikliai, proc	45
16 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių nuostolingumo ir sąnaudų rodikliai, proc	47
17 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių sudėtinio nuostolingumo rodikliai, proc	47
18 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių mokumo rodikliai, proc	48
19 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių techniniai atidėjiniai ir turtas, mln. Lt	48
20 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo grandininio PĮ pokyčio prognozė, proc.....	68

IVADAS

Temos aktualumas. Draudimo vaidmuo pasaulio ekonomikoje yra svarbus, kadangi suteikia rizikos valdymo galimybę, reikalingą tiek versle, tiek ir kitoje kasdieninėje veikloje, ir taip prisideda prie ekonominės veiklos gyvybingumo. Tačiau daugelis autorių, J. J. Calandro, R. Flynn, M. Arena (Calandro, Flynn, 2005; Arena, 2008), analizavusių draudimo sektorių sutinka, kad šio sektoriaus analizei skiriama mažiau dėmesio nei bankų sektoriui ar kapitalo rinkoms. Todėl finansinių sektorių analizėje ir makroekonominėje politikoje draudimo sektoriui būtina skirti daugiau dėmesio. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka, palyginti su kitomis užsienio šalimis, dar tebėra jauna ir besivystanti, todėl daroma prielaida, kad turi didelį augimo potencialą. Tačiau ne gyvybės draudimo įmonių konkurencija draudimo rinkoje nuolat didėja, kadangi šiuolaikinis draudimas nėra ribojamas nacionalinių sienų – vienos šalies rezidentai gali įsigyti draudimą iš kompanijos, kurios įstatinio kapitalo kilmė yra fiziškai nutolusi nuo pardavimo sandorio vietos. Atsižvelgiant į ne gyvybės draudimo portfelio struktūrą, privalomasis transporto priemonių vairuotojų civilinės atsakomybės draudimas verčia draudikus įsivelti į aštrią konkurencinę kovą dėl didesnės rinkos dalies, tikintis, kad ims veikti masto ekonomijos pranašumai. Sunki ekonominė situacija šalyje prisideda prie konkurencijos, kuri kartais gali būti nepamatuota rizikos atžvilgiu. Todėl šiandieninėmis, itin įtemptos ne gyvybės draudimo įmonių konkurencijos aplinkybėmis, būtina analizuoti ne gyvybės draudimo rinkos tendencijas, ieškoti naujų, originalių sprendimų ne gyvybės draudimo veiklai vystyti.

Problema. Lietuvos ekonomikai perėjus iš augimo į nuosmukio laikotarpį, pasikeitė ir situacija Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje. Smukus šalies ūkiui, aplinka draudimo verslui šalyje tapo ypač nepalanki. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka jautriai reaguoja į pokyčius šalies ekonomikoje. Augant šalies BVP, draudimo rinkoje buvo fiksuojami didesni augimo tempai, priešingai, ėmus mažėti BVP, draudimo rinka traukėsi dar greičiau. Sunkmečio laikotarpiu stebimi didesni Lietuvos ne gyvybės draudimu draudžiamųjų įvykių išmokų augimo tempai nei gaunamų įmokų, kuriuos galima sieti tiek su makroaplinkos įtaka, tiek su konkurenciniais sunkumais, kurie gali iššaukti neadekvačios rizikos prisiėmimą. Todėl aktuali mokslinė problema tampa Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros perspektyvų įvertinimas, atsižvelgiant į ne gyvybės draudimo rinkos pokyčius įtakančius makroaplinkos veiksniai, jų sąryšį su ne gyvybės draudimo rinka.

Mokslinio darbo objektas. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka.

Darbo tikslas. Įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos reakciją į šalies ekonominės situacijos pokyčius bei nustatyti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros perspektyvas, atsižvelgiant į ne gyvybės draudimo rinkos vystymąsi įtakančius makroaplinkos veiksniai.

Pagrindiniai uždaviniai darbo tikslui pasiekti:

1. Teoriniu požiūriu išnagrinėti draudimo veiklos bei rinkos sampratas ir vietą ekonominių santykių sistemoje.
2. Išskirti pagrindinius draudimo rodiklius, metodus bei sukurti metodologiją ne gyvybės draudimo rinkos analizei atlikti ir plėtros perspektyvoms įvertinti.
3. Nustatyti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos svarbą šalies ekonomikoje bei įvertinti ne gyvybės draudimo rinkos išsivystymo lygį tarptautiniame (kaimyninių šalių, Europos Sąjungos, pasaulio) kontekste.
4. Nustatyti dabartinio laikotarpio ne gyvybės draudimo rinkos bruožus, pagrindinių rodiklių kitimo tempus ir bendrą kitimo tendenciją.
5. Nustatyti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos makroaplinkos veiksnius bei įvertinti jų poveikį ne gyvybės draudimo rinkos plėtrai.
6. Sudaryti ne gyvybės draudimo rinkos prognozavimo modelį, pateikti prognozę ir įvertinti ateities perspektyvas.

Hipotezės. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka turi didelį augimo potencialą ilgalaikėje perspektyvoje. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtrai įtaką daro išoriniai, makroaplinkos, veiksniai, todėl ne gyvybės draudimo rinkos vystimasis ir ateities perspektyvos didele dalimi priklauso nuo makroaplinkos veiksnių kitimo. Pasaulinės finansinės krizės padariniai neigiamai įtakoja ne gyvybės draudimo rinkos augimą.

Tyrimo metodai. Nagrinėjant Lietuvos ne gyvybės draudimo plėtros problemą, sukurta ne gyvybės draudimo sistemos vertinimo metodologija, nustatant svarbiausius įvertinimo eigos etapus, tyrimo metodus, kriterijus.

Atliekant finansinę analizę, vertinama ne gyvybės draudimo veiklos finansinė padėtis, skaičiuojami santykiniai rodikliai, naudojami draudimo įmonių mokumo vertinimo ir techninių atidėjinių skaičiavimo metodai. Remiamasi retrospektyvine dinamine veiklos rezultatų vertinimo koncepcija.

Vertinant ne gyvybės draudimo rinkos aplinką, taikomi kokybiniai makroaplinkos analizės metodai, remiantis PĮSET analize ir taikant SSGG analizės metodą. Atliekant kiekybinį ne gyvybės draudimo rinkos makroaplinkos veiksnių ir komponentų vertinimą, remiamasi kompleksinio daugiakriterinio vertinimo metodu (toliau KDV) bei naudojamas kriterijų reikšmių ir jų reikšmingumų sandaugų sumavimo metodas (toliau KRRSS), vietų sumos bei geometrinio vidurkio skaičiavimas. Dalinių kriterijų ir jų pirminių rodiklių įtakos potencialo dydžiui reikšmingumas nustatomas ekspertinio vertinimo būdu. O ekspertų nuomonių suderinamumas nustatomas rangavimo metodu, naudojant konkordancijos modelį. Taip pat atliekama koreliacinė bei daugiakriterinė regresinė analizė,

kuriame prognozavimo modeliai, kuriais remiantis, pateikiamos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros prognozės, įvertinamos ateities perspektyvos.

Konkretūs tyrimo rezultatai: nustatyta Lietuvos ne gyvybės draudimo svarba šalies ekonomikoje ir įvertinta tarptautiniame kontekste; nustatytas ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos laipsnis bei įvertintas jo poveikis ne gyvybės draudimo rinkos vystimuisi; atlikta ne gyvybės draudimo rinkos ir joje veikiančių įmonių finansinė analizė, daugiakriteriniu būdu įvertintas ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumas ir dinamika, įvertinta ekonomikos pokyčių įtaka atitinkamiems ne gyvybės draudimo finansiniams rodikliams; nustatyti ir įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo veiklą sąlygojantys makroaplinkos veiksniai, atlikta SSGG analizė, ekspertinis vertinimas; ne gyvybės draudimo rinkos prognozavimui sudaryti trys modeliai, o remiantis šiais modeliais bei ekspertų vertinimu atlikta ne gyvybės draudimo rinkos prognozė bei įvertintos ateities perspektyvos.

Pagrindiniai analizės šaltiniai, kurie buvo panaudoti moksliniame darbe: Lietuvos ir užsienio autorių moksliniai darbai, konferencijų medžiaga, teisės aktai, statistiniai duomenys, anketinės ekspertinės apklausos duomenys.

1. DRAUDIMO VEIKLOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Draudimo veiklos sampratos analizė

Šiuo metu draudimo sąvokai apibrėžti yra išskiriama daugybė variantų, kadangi teoretikai nevienareikšmiškai traktuoja draudimą ir su juo susijusią veiklą. Draudimo apibrėžimus įvairiais pjūviais pateikia Čibinskienė, Navickas (2005), Bagdonavičius (2000), Norkūnienė (2003) ir kt. Svarbu išsiaiškinti nuomonių skirtingumo ar net prieštaravimo priežastis ir pateikti apibendrintą draudimo veiklos sampratą. Sėkmingai draudimo veiklos analizei būtini tvirti teoriniai pamatai.

Draudimo veiklai būdingi tam tikri ypatumai, kuriuose glūdi finansiniai ir ekonominiai draudimo veiklos aspektai. Kaip teigia Girdzijauskas (2005), draudimas priskiriamas finansų sričiai todėl, kad įvairių nuostolių padengimas atliekamas pinigine forma, o gamybinė veikla, sudaranti draudimo pagrindą, pasireiškia piniginių santykių dėka. Tuo tarpu Smolenskas (2003) patikslina draudimo sampratą, kaip draudimo veiklos pagrindinį požymį išskirdamas **perskirstymo piniginius santykius**: „skirtingai nuo paprastų finansų, draudimo santykiai turi tik perskirstymo piniginius santykius, kuriais perskirsto pinigine forma sukeltą žalą tarp draudėjų ir išmoka nustatytu laiku draudimo atlyginimą, t.y. pinigines lėšas“. Taip draudiminio įvykio pasėkoje patirti nuostoliai grupės nariui yra padengiami iš visų narių įmokų pagrindu sukaupto kapitalo. Draudiminė apsauga nėra teikiama veltui, todėl draudimo veikla turi ir **ekonomiškumo požymį**. Be to, draudimo įmokos dydis reiškia kiekvieno dalyvio dalį nuostolių paskirstyme, todėl kuo daugiau yra draudimo dalyvių, tuo mažesnės draudimo įmokos ir draudimas tampa vis efektyvesnis bei prieinamesnis kiekvienam šalies piliečiui. Todėl draudimo veikla privalo remtis **kolektyviškumo principu**.

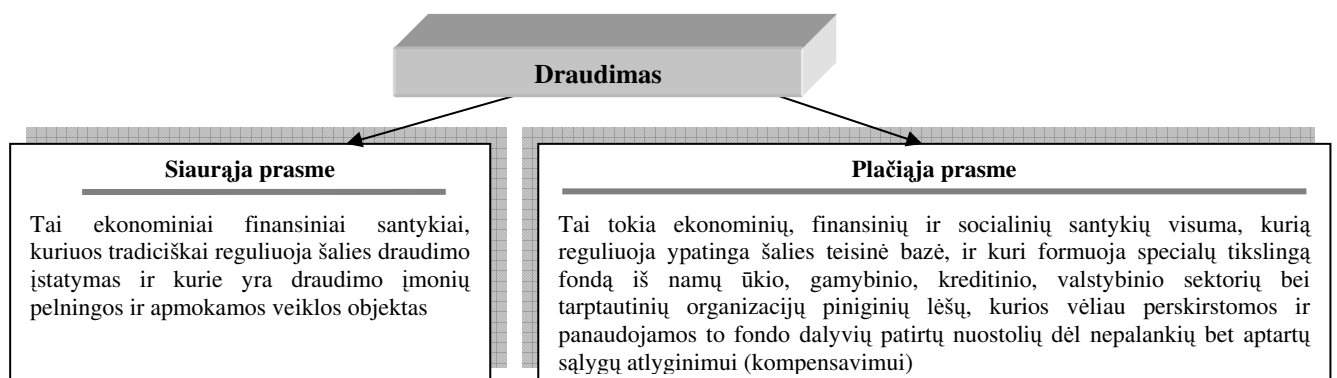
Draudiminę riziką, kaip finansinius santykius draudimo veikloje sąlygojantį požymį išskiria Norkūnienė (2003, p. 15): „draudiminė rizika – draudiminio įvykio, kuris padarytų materialinę ar kitokią žalą, tikimybinis pobūdis“. Rizikos požymį, apibūdinant draudimo veiklą, akcentuoja ir Aleknevičienė (2005), draudimą įvardijanti kaip specifinį sandorį, išreiškiantį rizikos pirkimą ir pardavimą. Tokiu atveju rizika tampa savotiška prekė, kuri yra perkama ir parduodama rinkoje, kaip ir kitos prekės. Tačiau pagrindinis skirtumas, lyginant su kitomis prekėmis rinkoje, yra tai, kad rizika yra „neigiama“ prekė, už kurią moka ne pirkėjas, bet pardavėjas. Atsižvelgiant į šį požymį, mažųjų draudikų įtaka yra ribota „pasaulinę riziką prisiima 3 – 4 didžiausi draudikai.“ (Lezgovko, Lastauskas, 2008, p. 129). Dėl didelių ir sudėtingų rizikų pasireiškimo draudime, ir esančiųjų rinkoje didžiausių draudikų didelės kompetencijos ir sugebėjimo jas valdyti, iškyla koncentracijos ir įėjimo į rinką kliūčių didelėms kompanijoms problemos.

Draudimo veiklai būdingi ir teisinės veiklos ypatumai. Šiuos ypatumus pažymi Lezgovko ir Lastauskas (2008), kaip draudimo išskirtinumą ir neatitikimą standartinės ekonomikos veiklos

principams įvardindami **valstybės reguliavimą**. Pasak jų, valstybės kontrolės įgyvendinimas, įkuriant minimalų garantinį fondą, atsakingą už dalinės kompensacijos garantavimą, įvykus draudimo įvykiui ir draudikui tapus nemokiu yra būtinas. Priešingu atveju, draudikas gali susivilioti rizikingais projektais, nes pelnas, gautas sėkmingai investavus, atitenka draudimo kompanijai, o ištikus nesėkmei, nuostoliai gali būti bent iš dalies išskaidyti tarp draudėjų. Tačiau valstybės reguliavimas turi ir neigiamą aspektą, kadangi varžo rinkos dalyvių konkurencingumą. Draudimo rinkų raidai svarbią reikšmę turi įstatymai. Ekspertai pažymi, kad kontinentinėje Europoje draudimo teisinio reguliavimo derinimas kiek lėtesnis negu, pavyzdžiui, JAV ar Didžiojoje Britanijoje (Levine, 2003). Lietuvos Respublikoje (toliau LR) draudimo teisinį reguliavimą įtvirtina LR draudimo įstatymas, draudimo priežiūros komisijos nutarimai, kiti teisės aktai, reguliuojantys draudimą arba su juo susijusius santykius bei tarptautiniai susitarimai.

Draudimo veiklą apibrėžia daug skirtingo turinio teorijų, kurias pateikia Čepinskis, Raškinis (2005). Pavyzdžiui, **žalos atlyginimo teorija**, teigia, kad draudimas yra veikla, kurios metu draudėjui kompensuojama draudiminio įvykio metu patirta turtinė ir neturtinė žala. Kita iš šiuo metu pasaulyje labiausiai paplitusių draudimo veiklos teorijų, **poreikio teorija** teigia, kad draudimas yra procesas, kurio metu draudimo grupės nariui užtikrinamas dėl draudiminio įvykio iškilusio poreikio tenkinimas. Todėl **poreikio egzistavimas** yra vienas iš draudimo požymių. Draudimą kaip priemonę, kuri sumažina nesaugumo jausmą, garantuoja apsaugą nuo įvairių gyvenime pasitaikančių rizikų ir grėsmių, vertina **apsaugojimo teorija**. O draudimą, kaip planingai vykdomą piniginiiais santykiais pagrįstą veiklą, kurios metu draudimo įmonės suteikia draudėjams, kuriems gresia tos pačios rūšies rizika, draudiminę apsaugą, apibrėžia **įmonių teorija**.

Patikslinta draudimo samprata siaurąja ir plačiąja prasme pateikta 1 paveiksle.

Šaltinis: Čibinskienė ir kt., 2005, p. 35.

1 pav. Patikslinta draudimo samprata

Draudimo sąvoką siaurąja ir plačiąja prasme išskaido Čibinskienė ir kt. (2005). **Draudimas siaurąja prasme** apibrėžiamas, kaip ekonominiai finansiniai santykiai, kuriuos tradiciškai reguliuoja šalies draudimo įstatymas ir kurie yra draudimo įmonių pelningos veiklos objektas. **Draudimas**

plačiaja prasme išplečiamas iki ekonominių, finansinių ir socialinių santykių visumos, kurią reguliuoja ypatinga šalies teisinė bazė, kuri apima ir draudimo įstatymą. LR draudimo įstatyme (2003), draudimas apibrėžiamas kaip finansinė ūkinė veikla, kuria siekiama apsaugoti fizinių ir juridinių asmenų turtinius interesus, įvykus įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytiems įvykiams, panaudojant rezervus ir draudiminius techninius atidėjimus, sudaromus iš minėtų asmenų mokamų įmokų bei pajamų, gautų jas investavus įstatymo nustatyta tvarka.

Tokios skirtingos draudimo veiklos sampratos pateikiamos dalinai dėl to, kad draudimo veiklai yra būdingi tam tikri ypatumai, kuriuose glūdi finansiniai, ekonominiai, teisiniai bei kiti draudimo veiklos aspektai. Analizuojant daugumos autorių darbus, pagrindžiančius draudimo suvokimą, pastebima, kad jie dažniausiai apeliuoja tik į kokią nors vieną su draudimu susijusių santykių (draudimas – kaip atlygio forma, draudimas – kaip socialinis garantas ir pan.) pranašumo pusę. Be to, keičiantis šalies ekonomikai, keičiasi ir draudimo sferų tarpusavio sąveikos pobūdis. Vis labiau intensyvėjant gyvenimo tempui, draudimo funkcijos pereina iš vienos draudimo sferos į kitą. Todėl vienareikšmiškai nusakyti draudimo neįmanoma, nes jis nėra statinis ekonomikos reiškinys. Iškyla svarbus uždavinys teoriškai nustatyti draudimo sąveiką su kitais ekonominiais reiškiniais, bei praktinėje dalyje patikrinti šią priklausomybę, kad keičiantis ekonominėms sąlygoms šalyje egzistuojančios organizacinės ir teisinės draudimo formos leistų optimizuoti draudiminę veiklą ir atsižvelgtų į visų apdraustųjų interesus.

1.2. Draudimo veiklos socialinė – ekonominė reikšmė

Stabili politinė ir ekonominė padėtis, gerėjantys šalies makroekonominiai rodikliai lemia spartų ir tolydų draudimo paslaugų rinkos augimą, teigia Kinduris (2002). Kita vertus, anot autoriaus, įvairios valstybės finansų sistemos krizės ar problemos nulemia konkrečios šalies ūkio ekonominio aktyvumo sumažėjimą, o kartu ir draudimo paslaugų rinkos nuosmukį, kadangi esant sunkiai ekonominei padėčiai tiek žmonės, tiek įmonės pirmiausia atsisako nebūtiniausių paslaugų, prie kurių priskiriamos ir draudimo paslaugos.

Draudimo rinkos veikla gali prisidėti prie ekonominio vystimosi ne tik individualiai, bet taip pat sąveikaudama su bankininkystės sektoriumi ir kapitalo rinkomis.

Draudimo veikla *veikia bankininkystės sektorių*, suteikdama apsaugą bankams ir jų klientams nuo įvairių rūšių rizikos. Kaip teigia Rule (2001, p. 138–139), draudimas remia bankų skolinimą, suteikdamas apsaugą klientams nuo nesugebėjimo gražinti paskolas rizikos. Šiame kontekste, pavyzdžiui, nekilnojamojo turto draudimas gali palengvinti banko tarpininkavimo veiklą sumažindamas banko kredito riziką ir skatindamas didesnę skolinimą (Zou, Adams, 2006). Be to, ūkio subjektai, apsidraudę nuo įprastinės verslo rizikos, turi didesnę galimybę gauti komercinio banko finansavimą ir netgi paprastai su mažesnėmis palūkanų normomis. Tai skatina ūkio subjektų

ekonominės veiklos efektyvumą. Vartojimo kreditai taip pat būtų išduodami kur kas atsargiau, jeigu nebūtų draudimo. Todėl draudimo veikla *skatina ir vartojimo augimą*. Draudimo ir bankininkystės sektoriaus veikla turi abipusę priklausomybę. Bankininkystės sektoriaus išsivystymas gali sustiprinti draudimo veiklos plėtrą (Beck, Webb, 2003; Webb, Grace, Skipper, 2002).

Draudimo bendrovės yra vienas iš didžiausių institucinių investitorių akcijų, obligacijų ir nekilnojamojo turto rinkose (Catalan et al. 2000; Rule 2001). Draudikai paprastai yra ir pagrindiniai kapitalo rinkų dalyviai, kadangi tai stambiausi instituciniai investuotojai (draudimo kompanijos disponuoja didelėmis pinigų sumomis ir gali jas investuoti) tiek nacionalinių ekonomikų, tiek tarptautiniu mastu (Čepinskis, Raškinis, 2005). Draudimo bendrovės aktyviai dalyvauja nacionalinėje finansų bei kredito rinkoje sukauptas draudimo įmokas investuodamos į šalies vyriausybės ir verslo subjektų vertybinius popierius, taip pinigus panaudodamos šalies ekonomikoje (Aleksnevičienė, 2005). Jos tampa instituciniais investuotojais, teikiančiais finansavimo šaltinius valstybei ir privačiam sektoriui. Draudimo sistemoje generuojami pinigų srautai patenka į pinigų ir kapitalo rinkas, skatindami pastarųjų plėtrą. Dėl draudimo veiklos poveikio akcijų rinkai, bei visai kapitalo rinkai, draudimo veiklos plėtra, galėtų paskatinti akcijų ir obligacijų rinkos plėtrą, pagilinti kapitalo rinkas (Catalan, Impavido, Musalem, 2000). Taigi draudimo įmonės yra ir *kapitalo rinkų katalizatorius*.

Kaip ir bankinis sektorius, taip ir kapitalo rinkos turi poveikį draudimo veiklai. Pasak Rule (2001), draudimo bendrovės perleidžia kapitalo rinkoms ne tik rinkos riziką, bet taip pat ir draudimo riziką, susietą su natūraliomis katastrofomis (katastrofos obligacijos). Daugelis autorių draudimo vaidmenį finansiniame tarpininkavime išskiria kaip labai svarbų, tačiau daug mažiau analizuojamą nei bankų ar vertybinių popierių biržos (Calandro, Flynn, 2005; Marco Arena, 2008). Todėl draudimo sektoriui turi būti skiriama daugiau dėmesio finansinių sektorių analizėje ir makroekonominėje politikoje. Kadangi teoriniame lygmenyje atskleistas draudimo rinkos ir likusios finansų rinkos tarpusavio ryšys, todėl analizuojant ne gyvybės draudimo rinką ir prognozuojant plėtrą būtina atsižvelgti ir į bankininkystės sektorių bei kapitalo rinkas.

Kadangi viena iš draudimo funkcijų yra kliento rizikos perėmimas, tokiu būdu draudimo veikla padeda įvairiems ekonomikos subjektams, kurie sunkiai pasitiki vertės išsaugojimu, pavyzdžiui maino, veža ir skolina, taip padidindami vartojimą. Jeigu nebūtų draudiminės apsaugos, reikėtų atsisakyti įvairių pelningų projektų, kreditų jiems finansuoti, pajamų iš krovinių pervežimo, dėl per didelės su kreditavimu susijusios rizikos, siekiant išvengti galimų nuostolių. Visa tai sulėtintų šalies ekonomikos plėtrą, teigia daugelis autorių (Čepinskis, Raškinis, Aleksnevičienė). Be to draudimo paslaugos **gali įtakoti ekonominį vystimąsi**, padėdamos ištirti naujas mokslines ir technologines galimybes. Kaip aptaria Zurbruegg (2000), be galimybės perkelti rizikos už gaminį draudimo įmonei, firmos nenorėtų išvystyti ir pardavinėti labai naudingų produktų. O panaudojimas pažangių metodų ir geresnių produktų gamyba gali paspartinti ekonomikos efektyvumą. Draudimo teikiamą rizikos valdymo

pranašumą ir įtaką ekonominės veiklos gyvybingumui išskiria Lastauskas bei Lezgovko (2008), paaiškindami, kad mažiau rizikingi vartotojai, subsidijuodami likusius, netiesiogiai prisideda prie perskirstymo.

Ekonominiu požiūriu, draudimo sistema kartu su kitomis sistemomis, tarp jų ir socialinio aprūpinimo sistema *dalyvauja užtikrinant minimalų šalies gyventojų pragyvenimo lygį*, teigia Čepinskis ir Raškinis (2005). Valstybė, siekdama padidinti šios draudimo funkcijos įgyvendinimo laipsnį, neretai paskelbia draudimą privalomu. Draudimo sistema padeda užtikrinti minimalų pragyvenimo lygį tiek įvairių prognozių, tiek ir nelauktų, neprognozuotų įvykių atveju. Ši draudimo funkcija gali būti suprantama plačiau ir formuojama ne tik kaip minimalaus šalies gyventojų pragyvenimo lygio užtikrinimas, bet ir kaip šalies gyventojų pragyvenimo lygio tęstinumo užtikrinimo mechanizmas, padedantis išvengti ženklaus pragyvenimo lygio sumažėjimo.

Makroekonominio požiūriu, kaip teigia Norkūnienė (2003), draudimo sistema *atlieka kapitalo kaupimo bei pajamų išsaugojimo funkciją*. Ši draudimo sistemos funkcija pasireiškia tuomet, kai, atsitikus tam tikriems įvykiams, ekonomine veikla užsiimančiam ūkio subjektui padaroma žala, kuri yra mažesnė negu kapitalo vertė, bet didesnė už ūkio subjekto finansinį pajėgumą atnaujinti vykdytą ūkinę veiklą. Jei nebūtų draudimo sistemos, pažymi Čepinskis ir Raškinis (2005), teigiamas kapitalo balansas, nevykstant gamybai, neturėtų makroekonominės vertės, nebūtų sukuriamas vidaus produktas, didėtų nedarbas. Taip, egzistuojant draudimo veiklai, išsaugomos darbo vietos, o pajamų išsaugojimas yra darbo vietų išsaugojimo pasekmė.

Draudimas *atlieka nedarbo mažinimo funkciją*. Kad draudimo sistema sėkmingai funkcionuotų, ji privalo turėti atitinkamos kokybės žmogiškojo kapitalo resursus. Kaip teigia Lastauskas bei Lezgovko (2008), darbuotojai, brokeriai ir agentai, konsultantai, kitų sričių specialistai gali užtikrinti pajamas draudimo dėka. Taip papildomos darbo vietos yra sukuriamos ne tik pačioje draudimo sistemoje, bet ir už jos ribų. Dėl šios priežasties draudimo veikla ir draudimo įmonių egzistavimas yra įvairios kvalifikacijos specialistų poreikio priežastis ir jų užimtumo garantas.

Kadangi draudimo įmonės sukūrusios darbo vietas moka mokesčius į valstybės biudžetą, todėl draudimas yra ir *biudžeto pajamų šaltinis*. Draudimo sistema generuoja pinigų srautus, kurių dalis vėliau įvairiomis formomis papildo valstybinį biudžetą (darbuotojų atlygio, įmonių veiklos (priklausomai nuo šalių įstatymų, pelno ar pajamų) ir kiti mokesčiai) (Čepinskis ir Raškinis, 2005). Galima daryti prielaidą, kad darbo rinkos ir darbo užmokesčio rodikliai, biudžeto pajamų dydžiai yra susiję su ne gyvybės draudimo rinkos pokyčiais.

Kartu draudimo sistema *prisideda prie ūkio subjektų veiklos tęstinumo užtikrinimo*, perimdama finansinės veiklos, nelaimingų atsitikimų ar su ūkio subjekto vykdoma veikla susijusios civilinės atsakomybės rizikas. Draudikai padeda planuoti kompanijų, regionų ar net šalių ekonominę veiklą, nes užtikrina neigiamų padarinių susilpninimą ar visišką likvidavimą, pavyzdžiui, įvykus gamtinei stichijai

(žemės drebėjimui, viesului, kt.). Išmokos sukuria teigiamą efektą ir kompanijoms, kurių prekės ir paslaugos perkamos, kad būtų atkurti bent iš dalies kompensuoti nelaimėlio gyvenimo standartai. Taip, kompanijos, iš kurių perkama, išgalės samdyti darbuotojus, mokėti atlyginimus, taip skatindamos vartojimą ir taupymą, mokėti valstybei mokesčius. Šis argumentavimas tinkamas ir juridiniams asmenims, kurių egzistavimas iš dalies ar netgi visiškai priklauso nuo draudimo egzistavimo. Tokios sritys yra sveikatos apsaugos, automobilių ir kitų transporto priemonių priežiūros ir remonto įmonės, statybos kompanijos.

Draudiminio įvykio metu draudėjo turtui padaryta žala yra ne tik asmeninės, bet ir visuomeninės gerovės sumažėjimo priežastis. Nors draudimo kompensacijos išmokėjimas ir patenkina asmeninį po draudiminio įvykio atsiradusį jo poreikį, bet makroekonominio požiūriu nuostoliai lieka nekompensuojami. Galimybė išvengti nuostolių ar bent jau jų atsiradimo tikimybės sumažinimas padeda išsaugoti tiek asmeninę, tiek visuomeninę gerovę. Todėl ***prevencinių (apsaugos) priemonių pritaikymo skatinimas*** yra dar viena svarbi draudimo veiklos pasekmė.

Draudimo sistema ***skatina tarptautinės prekybos augimą***, perimdama prekes ar paslaugas eksportuojančių ir importuojančių ūkio subjektų rizikas (Čepinskis, Raškinis, 2005). Be to, draudimas turi įtakos šalies mokėjimų balansui. Valstybės taip pat kaip ir asmenys ar įmonės per draudimą ir perdraudimą stengiasi išskaidyti riziką. Kaip teigia Norkūnienė (2003), Didžioji Britanija yra prisiėmusi nemažai rizikos dėl turto, esančio įvairiose pasaulio kampeliuose. Kasmet didelės draudimo sumos plaukia ir į Londoną. Tai yra dėl to, kad draudimo paslaugų eksportas, perdraudimas, pritraukia į šalį pinigus. Draudimo reikšmė tarptautinėje prekyboje yra palyginti didelė (Lezgovko, Lastauskas, 2008), ir tuo galima įsitikinti pažvelgus į mokėjimų balansą, kur išskiriama prekyba turizmo, bankų, o taip pat ir draudimo paslaugomis. Sėkminga vietinių įmonių veikla užsienyje ar prisiėmimas rizikų iš užsienio draudimo kompanijų ***gali nemažai prisidėti prie teigiamo šalies mokėjimo balanso sukūrimo***. Todėl galima daryti prielaidą, kad šalies mokėjimų balanso teigiami pokyčiai ir ne gyvybės draudimo rinkos plėtra yra tarpusavyje susiję dydžiai.

Apibendrinant, galima teigti, kad draudimo veikla yra reikšminga tiek konkrečiam asmeniui, tiek valstybei. Asmuo, apsidraudęs nuo rizikos, gali jaustis saugiai, nes, įvykus draudiminiam įvykiui, jam bus atlyginti nuostoliai. Valstybės atžvilgiu draudimo veikla skatina ekonomikos augimą, kuria darbo vietas, papildo įmokomis valstybės biudžetą ir daro teigiamą poveikį šalies plėtrai.

1.3. Draudimo paslaugų rinkos esmė ir ypatumai

Norint apibrėžti kokios nors rinkos specifiką, būtina pirma atsižvelgti į rinkos, kaip atskaitos taško, suvokimą. Draudimo rinka turi tam tikrų požymių, kurie būdingi bet kuriai rinkai. Todėl analizuojant draudimo rinką, galima išskirti bendrus rinką apibūdinančius požymius bei identifikuoti išskirtinius draudimo rinkos bruožus.

Ekonomikos teorijos specialistai rinką apibūdina įvairiai. Vonnacot (1994, p. 53) rinką apibrėžia taip: „Rinka – tai ekonominė mainų sistema, užtikrinanti prekių ir paslaugų (taip pat išteklių) pirkimą bei pardavimą“. Dažniausiai ekonomikos teorijoje sutinkamas apibrėžimas: „rinka – tai vieta, kur prekių mainuose veikia pasiūlos ir paklausos pusiausvyrą reguliuojantis mechanizmas, išreikštas kaina“. (Pranulis ir kt., 2008, p. 112). Marketingo prasme dažniausiai sutinkami rinkos apibrėžimai „rinka – tai esamų ir potencialių pirkėjų visuma, siekiančių patenkinti savo poreikius perkant prekes ar paslaugas iš siūlančių pardavėjų“; „rinka – tai visuomenėje susikūrusi ekonominių ryšių sistema, kuri paskirsto turimus išteklius pagal pirkėjų paklausą; „rinkos yra kanalai, kuriais pirkėjai ir pardavėjai vykdo prekių ir paslaugų mainus“ (Čibinskienė ir kt., 2005, p. 35). Išanalizavus šiuo apibrėžimus, galima teigti, kad bendriausiu požiūriu ir dažniausiai rinka yra suprantama kaip pardavėjų ir pirkėjų visuma, kurie perka ir parduoda tam tikras prekes ir paslaugas. Šis apibrėžimas glaustai nusako rinkos esmę.

Draudimo rinkai apibūdinti, kaip ir pačiam draudimui, yra daug ir labai įvairių apibrėžimų. Krutiko, Nikitinos, Šachovo nuomone, draudimo rinka yra ypatinga ekonominių - piniginių santykių sritis, kai pirkimo – pardavimo objektas yra specifinė paslauga – draudimo apsauga, jos formuojama pasiūla ir paklausa. Be to, pažymima, kad draudimo rinkos plėtojimo pagrindas yra būtinumas suteikti piniginę paramą nukentėjusiems per nenumatytus nepalankius įvykius. Draudimo rinkoje formuojamas ir paskirstomas draudimo fondas, leidžiantis užtikrinti draudimo apsaugojimą.

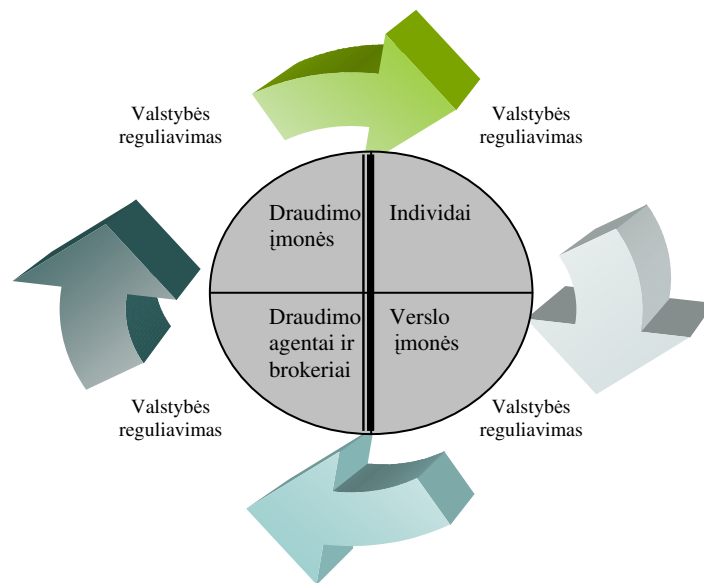
Panašiai draudimo paslaugų rinkos sampratą apibrėžia Gvozdenko: „Draudimo rinka – tai ekonominių santykių, susiklosčiusių perkant bei parduodant draudimo paslaugas, visuma, pasireiškianti apsaugant fizinių ir juridinių asmenų turtinius interesus, įvykius draudimui įvykiui, draudėjų lėšomis (įmokomis). (p. 164). Visapusiškiau, konkrečiau ir tiksliau draudimo rinkos esmę apibrėžia V. Kindurys (2002, p. 75) „draudimo paslaugų rinka – tai ypatinga draudikų, draudėjų ir prireikus tarpininkų tarpusavio piniginių santykių sistema, susiklostanti parduodant ir perkant draudimo paslaugas, sumokant draudikams įmokas (premijas) ir išmokant draudėjams išmokas iš draudimo įmonės sudaryto fondo, leidžiančio užtikrinti fizinių ir juridinių asmenų draudimo interesus (draudimo apsaugą) ir suformuoti draudikų bei perdraudimų specifinio verslo finansinį pagrindą.

Bendriausiu atveju ekonominėje literatūroje draudimo rinka nusakoma, kaip finansų rinkos dalis, apimanti visus tam tikroje ekonominėje aplinkoje veikiančius draudimo veiklos vykdytojus, kaip svarbiausius draudimo rinkos subjektus, taip pat draudimo brokerius (draudimo apsaugos tarpininkus), bei tarpusavio priklausomybės ryšius su aplinkos ūkio subjektais. Čibinskienė ir kt. (2005), siūlo labai platų ir išsamų draudimo rinkos apibrėžimą „draudimo rinka – tai finansų rinkoje veikiantis mainų mechanizmas, suvedantis draudimo paslaugų (draudimo įmonės ir tarpininkai) pardavėjus ir pirkėjus (egzistuojantys motyvuoti ekonomikos subjektai: namų ūkiai, gamybinis, kreditinis, valstybinis sektoriai ir tarptautinės organizacijos), taip suformuojant draudimo paslaugų pasiūlą ir paklausą, kurią

reguliuoja ypatinga piniginių santykių forma „draudimo įmoka – draudimo išmoka“ ir kuri leidžia šios rinkos dalyviams realizuoti savo tikslus bei kartu užtikrinti šalies ekonominės ir socialinės raidos tikslumą bei efektyvumą“.

Apibendrinant daugelio draudimo teoretikų ir praktikų nuomonę, draudimo rinka apibūdinama kaip ypatinga socialinė – ekonominė struktūra, apibrėžta piniginių santykių sfera, kur pirkimo – pardavimo objektas yra draudiminė apsauga, kuriai ir formuojasi pasiūla ir paklausa.

Draudimo rinką sudaro pagrindiniai subjektai, atvaizduoti 2 paveiksle. Šiuos subjektus išskiria Norkūnienė (2003), tai draudėjai, kurie formuoja draudimo paslaugų paklausą, draudimo įmonės, tarpininkai, tenkinantys šią paklausą ir valstybinės organizacijos, reguliuojančios rinką.

Šaltinis: sudaryta pagal Norkūnienę, 2003, p. 32.

2 pav. Draudimo paslaugų rinka

Draudimo paslaugų paklausa yra vienas iš sudėtingiausiai įvertinamų draudimo rinkos elementų. Dažniausiai draudimo paslaugų paklausa siejama su draudimo rizika: tai gyventojų ir įmonių potencialus poreikis apsisaugoti nuo pačių įvairiausių komercinių, gamybinių, finansinių, techninių, gamtinių ir kitų rizikų netekti savo turto ar sužaloti sveikatą. Draudimo paslaugų paklausa yra draudimo įmokų apimtis, kurią galima gauti tam tikroje geografinėje teritorijoje per atitinkamą laikotarpį. Visuminė reali draudimo paslaugų paklausa (tai tokia paklausa, kurią patenkina draudimo įmonės ir kuri pateikiama oficialiojoje statistikoje) nustatoma remiantis rinkos mastais (draudimo įmokų apimtis ir jų didėjimo sparta), draudimo paslaugos prasiskverbimo į rinką laipsniu, draudimo paslaugų rinkos prisotinimo lygiu, draudimo paslaugoms įsigyti skirtomis išlaidomis.

Be draudimo paslaugų paklausos, kitas svarbus šių paslaugų rinkos elementas yra **draudimo paslaugų pasiūla**, parodanti, kiek per tam tikrą laikotarpį visoje rinkoje gali būti pasiūlyta ir parduota kokybiškų ir įvairių draudimo paslaugų produktų. Pasiūlos požiūriu būtina atsižvelgti į draudimo

įmonės finansinį pajėgumą, į finansų valdymą. Iš dalies draudiminių įvykių ir draudimo įmokų santykis parodo, kokio dydžio įmokos grįžta draudėjams kompensacijomis.

Be to, draudimo rinka yra neįprasta, nes joje dalyvauja *valstybinės organizacijos*, reguliuojančios šią rinką. Draudikų veiklą draudimo paslaugų rinkoje kontroliuoja ir reguliuoja valstybė, dėl užtikrinimo, kad draudimo kompanijos būtų pakankamai stiprios finansiškai ir galėtų patenkinti didėjančią draudiminės apsaugos paklausą, bei veiktų rinkoje sąžiningai, teisingai ir nuosaikiai.

Apibendrinant galima teigti, kad draudimo rinka, šiandieninėmis rinkos ekonomikos sąlygomis, suprantama gana plačiai, kaip socialinė – ekonominė struktūra, susidedanti iš draudimo įmonių, agentų ir brokerių, kurie formuoja rinkos pasiūlą, ir verslo įmonių bei individų, kurie formuoja draudiminės apsaugos paklausą. Ši struktūra apibrėžta piniginių santykių sfera, kur sandorių objektas yra draudiminė apsauga.

2. NE GYVYBĖS DRAUDIMO TYRIMO KRITERIJAI, METODAI IR METODOLOGIJA

2.1. Ne gyvybės draudimo tyrimo metodologija

Draudimas yra svarbi ir auganti finansinio sektoriaus dalis beveik visose išsivysčiusiose ir besivystančiose ekonomikose, teigia Calandro ir Flynn (2005). Kad tai išlaikyti ir vystyti, būtina turėti stabilią, efektyviai veikiančią ir gerai sureguliuotą draudimo sistemą. Dėl to **svarbu analizuoti draudimo veiklą ir ieškoti galimybių ją gerinti**. Kaip teigia Calandro ir Flynn (2005), **draudimo veikla sunkiau analizuojama ir suprantama negu kiti sektoriai**, kadangi yra susijusi su įsipareigojimų surinkimu, o ne vertingų materialių dalykų sukūrimu, ir tai reiškia, kad daug pagrindinių analitinių prielaidų, kurios laikomos teisingomis kitose pramonės šakose, netaikomos draudimui. Be to, **daugelis autorių draudimo vaidmenį finansiniame tarpininkavime išskiria kaip labai svarbų, tačiau daug mažiau analizuojamą** nei bankų ar vertybinių popierių biržos (Calandro, Flynn, 2005; Arena, 2008). **Todėl draudimo sektoriui turi būti skiriama daugiau dėmesio finansinių sektorių analizėje ir makroekonominėje politikoje.**

Siekiant atlikti kokybišką ir įvairiapusišką ne gyvybės draudimo rinkos analizę, bei nagrinėjant Lietuvos ne gyvybės draudimo plėtros problemą, sukurta ne gyvybės draudimo sistemos vertinimo metodologija, nustatant svarbiausius įvertinimo eigos etapus, tyrimo metodus, kriterijus bei rodiklius (žr. 3 pav.).

Ne gyvybės draudimo situacijos vertinimas		
Analizės etapai	Rodikliai	Metodai
Nustatyti ne gyvybės draudimo rinkos svarbą šalies ekonomikoje bei palyginta tarptautiniame (kaimyninių šalių, Europos sąjungos, pasaulio) kontekste.	Draudimo tankio, draudimo skvarbos ir draudimo išsiplėtimo rodikliai, santykinės rinkos dalys.	Retrospektyvinė dinaminė analizė, palyginimo metodas.
Ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos vertinimas		
Analizės etapai	Rodikliai	Metodai
Nustatyti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos lygį ir įvertinti jo poveikį rinkos vystymuisi bei konkurencingumui.	Herfindahl-Hirschman indeksas, „k“ ne gyvybės draudimo koncentracijos indeksas.	Retrospektyvinė dinaminė analizė, indeksų skaičiavimas, palyginimo metodas.
Ne gyvybės draudimo rinkos veiklos finansinė analizė		
Analizės etapai	Rodikliai	Metodai
Atlikti ne gyvybės draudimo rinkos ir joje veikiančių didžiausių įmonių finansinę analizę.	Nuosavo kapitalo grąža, turto grąža, pelningumas, operacinių išlaidų rodiklis, sudėtinis draudiminis nuostolingumas, mokumo, techninių atidėjinių padengimo turtu koeficientai, perdraudimo koeficientas.	Retrospektyvinė dinaminė analizė.
Išskirti pagrindinius ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumą nusakančius rodiklius.	Konkordacijos koeficientas, Chi-kvadrato kriterijus, KRRSS ¹ kriterijaus ir normalizuotų reikšmių rodikliai, geometrinis vidurkis.	Ekspertinė anketinė apklausa.
Įvertinti ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumą ir dinamiką daugiakriteriniu būdu.		Kompleksinio daugiakriterinio vertinimo metodas, KRRSS ¹ metodas, vietų sumos bei geometrinio vidurkio skaičiavimas.
Ne gyvybės draudimo rinkos makroaplinkos analizė		
Analizės etapai	Rodikliai	Metodai
Nustatyti Lietuvos ne gyvybės draudimo vystymąsi sąlygojančius veiksnius ir kokybiškai įvertinti jų poveikį.	Įvairūs makroaplinkos rodikliai.	SSGG analizės metodas.
Kiekybiškai įvertinti ne gyvybės draudimo vystymąsi sąlygojančią makroaplinką, jos komponentus ir veiksnius.	Konkordacijos koeficientas, Chi-kvadrato kriterijus, KRRSS ¹ kriterijus.	Ekspertinė anketinė apklausa, ekspertinio vertinimo metodas, rangavimo ir daugiakriterinio vertinimo metodai.
Ne gyvybės draudimo rinkos ir nepriklausomų kintamųjų koreliacinė - regresinė analizė		
Analizės etapai	Rodikliai	Metodai
Nustatyti ir išskirti stipriausius koreliacinius ryšius su ne gyvybės draudimo pasirašytomis įmokomis (PI) turinčius rodiklius.	Pirsono tiesinės koreliacijos koeficientas r, p reikšmingumo koeficientas, Stjudento kriterijaus t statistinė ir kritinė reikšmės.	Koreliacinės analizės metodas.
Atlikti daugiakriterinę regresinę analizę ir sudaryti modelius labiausiai tinkančius prognozavimui.	Determinacijos koeficientas (R ²), pataisytas determinacijos koeficientas (R ² adj), p reikšmingumas, Durbin - Watsono kriterijus.	Daugiakriterinės regresinės analizės metodas.
Ne gyvybės draudimo rinkos prognozavimas ir plėtros perspektyvų numatymas		
Analizės etapai	Rodikliai	Metodai
Atlikti prognozę 2009, 2010, 2011 metais.	Regresiniai modeliai, makroekonominės projekcijos.	Prognozavimo, ekspertinio vertinimo metodai, lyginamoji analizė.
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS		

¹ kriterijų reikšmių ir jų reikšmingumų sandaugų sumavimo metodas

Šaltinis: sudaryta autorės.

3 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos analizės ir prognozavimo metodika

Ne gyvybės draudimo situacijai įvertinti pasitelkiami draudimo skvarbos, tankio, išsiplėtimo rodikliai. Remiantis šiais santykiniais rodikliais nustatoma Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos svarba šalies ekonomikoje, draudimo paslaugų populiarumas tarp gyventojų, bei ne gyvybės draudimo

išsivystymo lygis. Šie ne gyvybės draudimo situacijos vertinimo rodikliai analizuojami tarptautiniame (kaimyninių šalių, Europos, Europos Sąjungos valstybių, pasaulio) kontekste.

Draudimo kompanijoms ypač sunku dirbti konkurencijos sąlygomis, nes jų veikla susijusi su kitų subjektų įvairiausios rizikos prisiėmimu ir didėliu neapibrėžtumu, teigia Girdzijauskas (2007). Tačiau draudimas įmanomas tik esant pakankamai dideliame skaičiui draudėjų, dėl draudėjų smulkių įmoku akumuliacinio, ir vėlesnio panaudojimo išpareigojimams padengti. Tai sunkiai pasiekama pavienėms ir besikuriančioms kompanijoms. Todėl nagrinėjama koncentracijos įtaka Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos vystimuisi. Dėl lengvo pradinių duomenų prieinamumo koncentracijos tyrimui atlikti skaičiuojamas „k“ *ne gyvybės draudimo koncentracijos indeksas bei Herfindahl-Hirschman indeksas*. Vertinant „k“ draudimo įmonės koncentracijos rodiklį, nagrinėjama vienos, trijų ir penkių didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių rinkos dalis.

Konkurencijos sąlygomis svarbu efektyviai valdyti draudimo įmonę. Finansinės matematinės analizės svarba pastaruosiu metu iškyla dar ir dėl to, kad sunkmečio laikotarpiu didėjančios konkurencijos sąlygomis reikia daug dėmesio skirti efektyviam ūkinės veiklos tvarkymui. Viena iš svarbiausių verslo vertinimo sistemos sudedamųjų dalių yra ūkinės *finansinės būklės analizė*, teigia Galinienė ir kt. (2007). Todėl vertinamos ne gyvybės draudimo rinkos ir joje veikiančių įmonių ūkinė finansinė analizė apima finansinių rezultatų praeityje, dabartyje ir tikėtinų rezultatų vertinimą. Finansine analize siekiama iširti svarbiausius ne gyvybės draudimo veiklos finansinius duomenis. Pagrindinis finansinės analizės tikslas yra finansinės padėties stabilumo, ir pelningumo įvertinimas (Teplova, 1998). Šiuo aspektu vertinama ne gyvybės draudimo veiklos finansinė padėtis, skaičiuojami santykiniai rodikliai, naudojami *draudimo įmonių mokumo vertinimo* ir *techninių atidėjinių skaičiavimo metodai*. Remiamasi *retrospektyvine dinamine* veiklos rezultatų vertinimo *konceptija*.

Būtent nuo finansinių kriterijų (rodiklių) visumos priklauso ne gyvybės draudimo įmonių potencialo vertinimas. Todėl identifikavus šiuos kriterijus ir apskaičiavus jų rodiklių reikšmes formuojama daugiakriterinio vertinimo rodiklių sistema bei atliekamas ne gyvybės draudimo įmonių veiklos finansinio efektyvumo daugiakriterinis vertinimas. Remiamasi *kompleksinio daugiakriterinio vertinimo metodu* (toliau KDV) bei naudojamas *kriterijų reikšmių ir jų reikšmingumų sandaugų sumavimo metodas* (toliau KRRSS), *viėtų sumos* bei *geometrinio vidurkio skaičiavimas*. Dalinių kriterijų ir jų pirminių rodiklių įtakos potencialo dydžiui reikšmingumas nustatomas *ekspertinio vertinimo* būdu. O ekspertų nuomonių suderinamumas nustatomas *rangavimo metodu*, naudojant *konkordancijos modelį*.

Ne gyvybės draudimo rinkos ir joje veikiančių įmonių vystimasis ir ateities perspektyvos priklauso nuo daugelio aplinkos komponentų. Šiam poveikiui įvertinti kuriama kompleksinio vertinimo metodologija, apimanti makroaplinkos veiksnių identifikaciją, kokybinę analizę ir kiekybinį vertinimą bei suformuotą kriterijų sistemą.

Vertinant ne gyvybės draudimo rinkos aplinką, pirminiame vertinimo etape taikomi *kokybiniai makroaplinkos analizės metodai*. Remiantis *PĪSET analize* (Žvirblis ir kt., 2007), išskirta politinė, ekonominė, socialinė – kultūrinė, įstatyminė (teisinė) ir technologinė aplinkos. O pagal pagrindinius makroaplinkos komponentus, remiantis praktiniu požiūriu, suformuoti baziniai potencialių makroaplinkos veiksnių multikompleksai. Kokybinė ne gyvybės draudimo rinkos makroaplinkos analizė atliekama taikant ir *SŠGG analizės metodą*, kurio metu išskiriamos ne gyvybės draudimo rinkos galimybės ir grėsmės, susijusios su makroaplinkos veiksniais.

Vien kokybinio ne gyvybės draudimo rinkos makroaplinkos vertinimo neužtenka. Žvirblis (2007), ypač pabrėžia kiekybinio vertinimo perspektyvumą. Todėl antrajame vertinimo etape atliekamas kiekybinis ne gyvybės draudimo rinkos *makroaplinkos veiksnių ir komponentų vertinimas remiantis daugiakriterine analize*, kriterijų reikšmių ir jų reikšmingumų sandaugų sumavimo metodu.

Taip pat atliekama *koreliacinė bei daugiakriterinė regresinė analizė*, o remiantis gautais rezultatais formuojami *prognozavimo modeliai*. Remiantis sukurtais prognozavimo modeliais bei ekspertų pateiktomis ne gyvybės draudimo rinkos ateities prognozėmis atliekamas ne gyvybės draudimo rinkos prognozavimas, vertinamos ateities perspektyvos.

2.2. Ne gyvybės draudimo veiklos vertinimo metodų ir rodiklių analizė

Siekiant įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo situaciją ir ištirti draudimo poveikį šalies ekonomikai remiamasi tam tikrais rodikliais. Draudimo paslaugų rinkos poveikis ir svarba šalies ekonomikai, socialinei gyventojų apsaugai nusakomas analizuojant draudimo paslaugų veiklos sukurto bendrojo vidaus produkto dalį, t.y. *draudimo prasiskverbimo rodiklį* (žr. 1 formulę) (Kinduryš, 2002).

$$\text{draudimo prasiskverbimas} = \frac{\sum_{i=1}^n D_i}{BVP} * 100\% ; \quad (1)$$

Čia: D_i - per ataskaitinį laikotarpį pasirašytų draudimo bruto įmokų suma;

BVP – bendrasis vidaus produktas;

„Šis rodiklis atspindi per ataskaitinį laikotarpį pasirašytų draudimo bruto įmokų ir šalies bendrojo vidaus produkto (BVP) santykį.“ (Lezgovko, Lastauskas, 2008, p. 133). Tai rodiklis, rodantis draudimo rinkos aktyvumą, užimamą dalį šalies bendrojoje rinkoje. Analizuojant šį rodiklį dinamiu požiūriu galima stebėti draudimo sektoriaus plėtrą.

Sekantis, draudimo tankio, rodiklis leidžia palyginti atskirų šalių ekonomiką draudimo svarbos prasme, kas labai aktualu analizuojant Lietuvos ne gyvybės draudimo rinką ir lyginant su kaimyninių valstybių rinkomis (žr. 2 formulę).

$$\text{draudimo tankis} = \frac{\sum_{i=1}^n Di}{\text{Populiacija}}; \quad (2)$$

Čia: D_i - per ataskaitinį laikotarpį pasirašytų draudimo bruto įmokų suma;

Šis rodiklis atspindi, kiek vienas šalies gyventojas išleidžia pinigų draudimo paslaugoms per metus ir parodo draudimo rinkos prisotinimą (Kinduryš, 2002). Tai rodiklis, atspindintis draudimo veiklos populiarumą tarp individų. Tačiau Lezgovko ir Lastauskas (2008) šį rodiklį rekomenduoja vertinti atsargiai dėl esminių šalių išsivystymo ir gyvenimo lygio (taigi ir kaštų) skirtumų.

Draudimo išsiplėtimas (žr. 3 formulę), tai rodiklis, teoriškai atspindintis draudimo išsivystymo lygį, kadangi jis vaizduoja per ataskaitinį laikotarpį sudarytų draudimo sutarčių ir šalies gyventojų skaičiaus santykį.

$$\text{draudimo išsiplėtimas} = \frac{\sum_{i=1}^n D_s}{\text{Populiacija}}; \quad (3)$$

Čia: D_s - per ataskaitinį laikotarpį sudarytų draudimo sutarčių suma.

Tačiau, kaip teigia Lezgovko ir Lastauskas (2008), būtina išmanyti šalies ypatumus prieš pasitelkiant šį rodiklį analizei, kadangi nėra aišku, ar sutartys apskritai apibūdina draudimo rinką. Šie netiesioginiai rinkos įvertinimo rodikliai pakankamai atskleidžia draudimo rinkos vertinimo ekonomikos veikloje pokyčius, bei įgalina palyginti draudimo rinkos veiklą tarptautiniame kontekste.

Ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos ir konkurencijos kiekybinis vertinimas

Konkurencinė aplinka tiek visame finansiniame sektoriuje, tiek ir ne gyvybės draudimo rinkoje yra geras stimulas finansinių produktų kokybei, naujovių diegimui užtikrinti. Finansų sektoriaus konkurencija gali stipriai veikti finansinių paslaugų teikimo efektyvumą, teigia Deltuvaitė ir kt. (2007). Taip yra todėl, kad konkurencinėje aplinkoje išlieka tik inovatyvios ir efektyviai veikiančios verslo struktūros. Tačiau itin didelė konkurencija finansų sektoriuje gali turėti ir neigiamą įtaką šio sektoriaus stabilumui, kadangi mažiau efektyvios verslo struktūros gali pradėti vykdyti rizikingesnę veiklą, siekdamos didesnio pelningumo lygio.

Ekonomikos teorijoje konkurencijai ir jos vaidmeniui nagrinėti skiriama daug dėmesio. Austrų ekonominės mokyklos atstovas J. Schumpeter konkurencijos varomąją jėgą laikė inovacijas (Lipcinski, Goddard, 2005). Klasikinės ekonominės mokyklos atstovai konkurenciją apibrėžė kaip dinaminį procesą ir rinką matė kaip formą, kurią sudarė vartotojai, verslininkai ir išteklių savininkai bei jų priimami sprendimai, o kainų kitimas, jų teigimu, nepriklausantis nuo atskirų rinkos dalyvių (Čepinskis, Gancevskaitė, 2008). Priešingai, neoklasikinės ekonomikos teorijos atstovai pagrindiniu

konkurencijos aspektu laikė paslaugų ir prekių gamybą iš ribotų išteklių ir varžymąsi dėl jų. Konkurencijos svarba atsispindi ir A. Smith veikale, per pirkėjų ir pardavėjų tarpusavio kovą, lenktyniavimą rinkoje. A. Smith veikale „Tautų turtas“, kalbama apie tokias konkurencijos sąlygas, kaip laisvą įėjimą į rinką, rinkos subjektų skaičių, išteklių mobilumą (Čepinskis, Gancevskaitė, 2008). Konkurencingose rinkose efektyvios firmos veikia geriau, užima didesnę dalį ir uždirba didesnius pelnus, taip lenkdamos neefektyvias, teigia Bikker ir Leuvensteijn (2008). O Boone (2000) išskiria agresyvią įmonių sąveiką, mažėjančius kaštus bei augantį firmų skaičių rinkoje kaip būdus, didinančius konkurencijos laipsnį. Augantį firmų skaičių rinkoje kaip pagrindinį konkurenciją didinantį veiksni išskiria ir daugelis kitų ekonomistų, teigia Čepinskis ir Gancevskaitė (2008). Šiuos teiginius galima pritaikyti ir ne gyvybės draudimo rinkos analizėje.

Struktūriniame požiūryje į konkurencijos matavimą svarbią vietą užima koncentracijos matavimo indeksai. Ne gyvybės draudimo sektoriaus *koncentracijos lygiui* įvertinti pasitelkiami šie koncentracijos rodikliai: „*k*“ *ne gyvybės draudimo koncentracijos indeksas*, (žr. 4 formulę), ir *Herfindahl-Hirschman indeksas* (žr. 5 formulę).

$$CRn = \sum_{i=1}^n s_i \quad ; \quad (4)$$

Čia: s_i – i-ojo draudiko rinkos dalis;

n – pasirinktas didžiausių draudikų skaičius sektoriuje (pvz., $n = 5$, $n = 10$, $n = 15$).

Kaip nurodo Bikker ir Haaf (2000), Herfindahl-Hirschman indeksas yra dažniausiai taikomas koncentracijos rodiklis, laikomas kitų koncentracijos rodiklių etalonu. Herfindahl-Hirschman indekso reikšmių intervalas yra $10000/n \leq HHI \leq 10000$. Šis indeksas įgyja mažiausią reikšmę, kai visos struktūros sudedamosios dalys yra lygios. Didžiausią reikšmę indeksas įgyja tada, kai viena sudedamoji dalis sudaro 100 procentų visos struktūros.

$$HHI = \sum_{i=1}^n s_i^2 \quad ; \quad (5)$$

Čia: s_i – i-ojo draudiko rinkos dalis;

n – bendras visų draudikų skaičius sektoriuje.

Šie koncentracijos indeksai yra nesudėtingai pritaikomi empiriniuose tyrimuose, o duomenys, reikalingi jiems apskaičiuoti yra lengvai prieinami. Be to, šie indeksai yra dažniausiai naudojami draudimo rinkos koncentracijos lygiui nustatyti. Koncentracijos laipsnio įtaka tiek bankų sektoriuje (Šimkus, Mendelevičius, 2006; Deltuvaitė ir kt., 2007), tiek draudimo rinkoje (Čepinskis,

Gancevskaitė, 2008) yra tiriama ir gali būti pakankamai reikšminga konkurenciniams procesams. Efektyvios struktūros hipotezė teigia, kad tarp koncentracijos ir pelningumo atsiranda teigiamas sąryšis, kurį įtakoja didesnę rinkos dalį užimančių įmonių aukštesnis efektyvumas (Yildirim, Philippatos, 2003), o pačios koncentracijos kilimą sąlygoja didėjanti konkurencija. Tačiau pagal struktūros – elgesio – rezultatų hipotezę, mažėjanti koncentracija rinkoje dėl naujų į rinką ateinančių kompanijų, įtakoja konkurencijos laipsnio didėjimą (Čepinskis, Gancevskaitė, 2008). Todėl analizuojant ne gyvybės draudimo rinkos veiklą ir prognozuojant perspektyvas būtina atsižvelgti į koncentracijos rodiklius ir įvertinti jų įtaką.

Ne gyvybės draudimo veiklos finansiniai vertinimo rodikliai

Pelnas daugelio autorių yra įvardijamas kaip svarbiausias įmonės veiklos rezultatus įvertinantis rodiklis. Tai pagrindinis ir tradicinis konkurencinės rinkos sąlygomis veikiančios ne gyvybės draudimo įmonės tikslas. „Pelnas tiesiogiai priklauso nuo įmonės apyvartos (draudimo įmoku), suteiktų paslaugų rinkos vertės ir išlaidų.“ (Bagdonavičius, 2000, p. 85). Šio tikslo siekimas skatina įmones diegti naujoves, efektyviai išnaudoti gamybinius veiksnius, kurti naujus produktus. Pelno pagrindu yra skaičiuojami pelningumo rodikliai, kuriais remiamasi atliekant finansinę analizę, nes jie gerai apibendrina galutinius įmonės pasiekimus ir pagal juos sprendžiama, kokią realią naudą gaus akcininkai ir investuotojai, rizikuodami investuoti savo kapitalą.

Vadovybės sugebėjimą tinkamai valdyti akcininkų patikėtą kapitalą galima įvertinti skaičiuojant **nuosavo kapitalo grąžos (ROE) rodiklį**. Priimtinas, dažnai literatūroje išskiriamas 10 – 15 proc., ROE rodiklis atspindi efektyvų įmonės kapitalo valdymą, akcininkų investicijų pelningumą, ir, to pasėkoje, skatina akcininkus toliau plėsti, vystyti įmonės veiklą. Todėl šis rodiklis svarbus įmonės akcininkams. Įmonės vadovams ypač aktualus turto panaudojimo efektyvumą atspindintis **turto grąžos (ROA) rodiklis**, kadangi parodo vadovų sugebėjimą racionaliai valdyti įmonės turtą. Ne gyvybės draudimo įmonių veikloje efektyvų turto valdymą atspindintis rodiklis turėtų būti apie 4 – 5 proc. Palūkanų už paskolas ir mokesčius bei ilgalaikio turto nurašymo įtaką įmonės pelnui parodo **EBITDA rodiklis**.

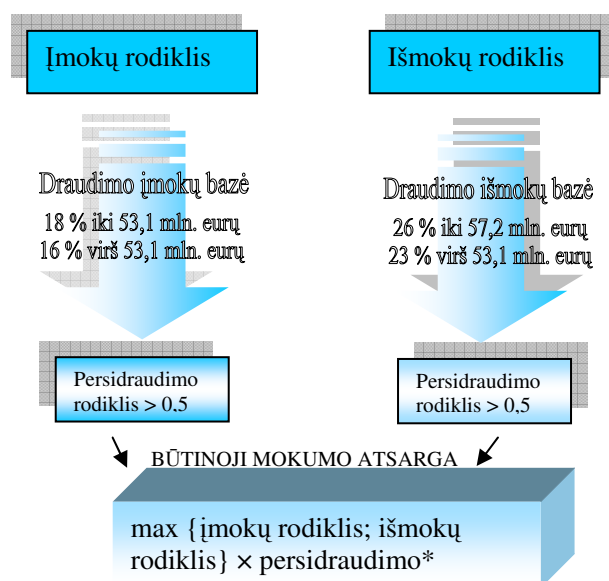
Priimant sprendimus dėl ne gyvybės draudimo įmonės strateginių veiklos laukų nustatymo bei rizikų prisiėmimo ar neprisiėmimo, praktikoje ilgalaikiu laikotarpiu keliamas nuostolingumo tikslas, teigia Bagdonavičius (2000). Nuostolingumui ne gyvybės draudimo įmonių veikloje bei sąnaudoms įvertinti skaičiuojami įvairūs rodikliai: **nuostolingumo rodiklis** (kartais apibrėžiamas, kaip išmoku rodiklis), atspindintis įmoku dalį tenkančią išmokoms padengti; **operacinių išlaidų rodiklis** (kartais apibrėžiamas, kaip įmoku rodiklis), atspindintis įmoku dalį tenkančią administracinėms, įsigijimo ir panašioms sąnaudoms padengti; ir sudėtinio nuostolingumo rodiklis, apimantis nuostolingumo ir operacinių išlaidų rodiklius. Sudėtinis nuostolingumo rodiklis neviršijantis 100 proc., atspindi pelningą įmonės veiklą.

Ne gyvybės draudimo veiklos mokumo vertinimo metodas

Iš finansinių rodiklių, parodančių tam tikrus draudimo įmonės finansinės veiklos aspektus, kaip geriausiai draudimo įmonės finansinės veiklos padėtį atskleidžiantis rodiklis išskiriamas mokumo rodiklis (Linartas, 2003, p. 74). Šis rodiklis atspindi ir draudimo rinkos finansinį stabilumą. Noras užtikrinti ilgalaikį draudiko mokumą ir veiklos tęstinumą sukuria reguliavimo poreikį, kuris įgyvendinimas mokumo reikalavimų kūrimu ir draudimo įmonių mokumo vertinimu. Išskiriami šie mokumo reikalavimo tikslai:

- sumažinti riziką, kad draudikas nesugebės išmokėti draudėjams, atsitikus draudimo įvykiui, atitinkamą išmoką;
- sumažinti polisų savininkų nuostolius, kai kompanija negali padengti visų draudimo išmokų, suteikti kontrolieriams ankstyvos informacijos, kad kapitalas gali sumažėti žemiau reikalaujamo lygio, tam, kad jie galėtų iš kart įsikišti;
- skatinti pasitikėjimą draudimo sektoriaus finansiniu stabilumu (Solvency, 2006).

Lietuvos draudimo įmonių mokumas vertinamas sugretinant *turimos mokumo atsargos (toliau TMA)* ir *būtiną mokumo atsargą (toliau BMA)* rodiklius (Linartas, 2003, p. 75). Draudimo įmonės nuosavo kapitalo dydis, kuris galėtų būti panaudotas kaip atsargos kapitalas draudimo įmonės įsipareigojimams įvykdyti, sudaro Lietuvos draudimo įmonių TMA. Šis rodiklis skaičiuojamas nuosavo kapitalo dydį kartu su kitu draudimo įmonės kapitalu, turinčiu nuosavo kapitalo ypatybių, mažinant nematerialiojo turto, ateinančių laikotarpių sąnaudų, uždelstų debitorinių įsipareigojimų, užbalansinių įsipareigojimų ir kito riboto patikimumo turto dydžiu. Antrasis rodiklis, reikalingas vertinant įmonių mokumą ir parodantis potencialią draudimo įmonės įsipareigojimų apimtį, atsižvelgiant į dabartinį įmonės draudimo veiklos mastą, yra BMA. (žr. 4 pav.).

Šaltinis: Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija

4 pav. BMA ne gyvybės draudimo veiklai

Šis rodiklis ne gyvybės draudimo veiklai yra apskaičiuojamas pasirenkant įmokų ar išmokų rodiklį, atsižvelgiant į tai, kuris iš jų yra didesnis, ir pakoreguojant perdraudimo rodikliu. Skraidymo aparatų civilinės atsakomybės, laivų civilinės atsakomybės ar bendrosios civilinės atsakomybės draudimo atveju įmokų ar išmokų rodiklis yra didinamas 50 %. Dėl persidraudimo rodiklio, BMA dydis gali sumažėti iki 50 proc.

Kiekviena draudimo įmonė visą ūkinės komercinės veiklos laikotarpį privalo išlaikyti pakankamą mokumo atsargą: turima mokumo atsarga turi būti ne mažesnė už būtinąją mokumo atsargą ir **garantinis fondas** turi būti ne mažesnis už minimalų garantinį fondą, kuris šiuo metu yra nuo 2,2 iki 3,2 mln. eurų, atsižvelgiant į ne gyvybės draudimo įmonės vykdomos veiklos pobūdį (DPK nutarimas, 2008). Minimalus garantinis fondas yra atsakingas už dalinės kompensacijos garantavimą, įvykus draudimo įvykiui ir draudikui tapus nemokiam (Solvency, 2006), be to, reikalavimas išlaikyti garantinį fondą yra papildomas saugiklis, garantuojantis ne gyvybės draudimo įmonės veiklos stabilumą veiklos pradžioje.

Dabartinė mokumo vertinimo sistema jau ne vieną dešimtmetį veikia Lietuvoje ir kitoje Europos Sąjungos teritorijoje. Kaip teigiamas Lietuvos mokumo rodiklio savybes galima pažymėti tai, kad daug dėmesio skiriama draudimo (techninės) rizikos analizei ir vertinimui, skaičiuojant įtraukiama užbalansinė rizika, rodiklis yra sąlygiškai lengvai skaičiuojamas, suprantamas ir pritaikomas. Tačiau išskiriama nemažai Lietuvos draudimo įmonių mokumo vertinimo silpnųjų pusių. Skaičiuojant mokumo koeficientą neatsižvelgiama į skirtingas turimo turto, likvidumo ir kitas rizikas (BMA rodiklis faktiškai neapima kredito, palūkanų normos kitimo, operacinės ir kitų draudimo įmonių veiklai būdingų rizikos rūšių vertinimo), draudimo rizikos nediferencijuojamos.

Ne gyvybės draudimo veiklos techninių atidėjinių skaičiavimo ir vertinimo metodas

Pakankami draudimo įmonės techniniai atidėjiniai ir jų padengimas tinkamos kokybės, likvidžiu turtu padeda užtikrinti draudimo įmonės finansinės veiklos stabilumą. Kadangi draudimo įmonės veikla yra specifinė ir draudimo įmokų gavimo ir išmokų mokėjimo laikotarpiai nesutampa, todėl draudimo įmonė privalo kiek įmanoma tiksliau įvertinti įsipareigojimų dydį ir tam sudaryti draudimo techninius atidėjinius.

Atidėjiny, tai yra įsipareigojimas, kurio galutinės padengimo sumos arba įvykdymo laiko negalima tiksliai nustatyti, tačiau galima patikimai įvertinti. Jeigu esamojo įsipareigojimo sumą galima tiksliai nustatyti remiantis sutartyse (sąskaitose, važtaraščiuose, priėmimo-perdavimo aktuose ir pan.) nurodytomis sumomis, tai atidėjimų sumos yra apskaičiuojamos remiantis apskaitiniais įvertinimais (grindžiamais panašios veiklos patirtimi įmonės viduje arba pramonės šakoje, ekspertų išvadomis, konsultantų patarimais, įstatymų reikalavimais ir t.t.). Draudimo veikloje teisės aktų nustatyta tvarka

yra skaičiuojami draudimo techniniai atidėjiniai. Tai yra draudiko išsipareigojimai, atsirandantys iš draudimo ir (ar) perdraudimo sutarčių ar susiję su jomis (LR Draudimo įstatymas, 2003).

Linartas išskiria techninių atidėjinių, kaip tiesioginio išsipareigojimų įvykdymo paskirtį:

- užtikrinti draudimo įmonių prievolių, kylančių iš draudimo sutarčių, vykdymą
- išlaikyti stabilią draudimo įmonių finansinę padėtį
- parodyti, kiek draudimo įmonei gali tekti išmokėti ateityje.

Ne gyvybės draudimo veikloje yra skaičiuojami perkeltų įmokų, numatomų išmokėjimų, draudimo įmokų grąžinimo ir nuostolių svyravimo išlyginimo techniniai atidėjiniai. Šių atidėjinių skaičiavimo metodikos yra patvirtintos draudimo priežiūros komisijos (2004).

Perkeltų įmokų techninis atidėjinys (toliau – PITA) yra skirtas draudimo veiklos sąnaudoms pagal visas galiojančias draudimo rizikas, padengti. PITA apskaičiuojamas kaip pasirašytų draudimo įmokų dalis, kuri turi būti priskirta draudimo įmonės pajamoms ateinančiais ataskaitiniais laikotarpiais. PITA yra skaičiuojamas pagal formulę:

$$\frac{t}{T} \times P \quad ; \quad (6)$$

Čia: T – draudimo rizikos galiojimo laikotarpio ilgis;

t – iki pabaigos likusio draudimo rizikos galiojimo laikotarpio dalis;

P – pasirašyta draudimo įmoka draudimo rizikos galiojimo laikotarpiui.

PITA skaičiuojamas kiekvienai draudimo sutarčiai atskirai, proporcingai paskirstant pasirašytą draudimo įmoką draudimo rizikos galiojimo laikotarpiui. Jei draudimo sutartyje numatytos kelios rizikos, patenkančios į skirtingas draudimo grupes (pogrupius), PITA turi būti išskaidytas pagal šias rizikas.

Numatomų išmokėjimų techninis atidėjinys (toliau – NITA) yra skirtas visiems numatomiems išmokėjimams, įskaitant žaloms sureguliuoti reikalingas sumas, pagal visas jau įvykusias žalas, taip pat ir nepraneštas, ir išskaitant numatomas gauti sumas bei numatomas gauti sumas realizavus likutinį turtą.

NITA (išskyrus atidėjinį įvykusioms, bet dar nepraneštomis žaloms) apskaičiavimo pagrindas yra kiekvienos praneštos žalos individualus įvertinimas pagal visą turimą informaciją šio atidėjinio sudarymo momentui. Jeigu individualus žalos įvertinimas nėra pakankamas, rekomenduojama remtis draudimo įmonės, rinkos praktika bei prielaidomis, naudotomis draudimo įmokoms apskaičiuoti.

Draudimo įmokų grąžinimo techninis atidėjinys (toliau – DİGTA) yra skirtas sumoms, kurios yra paskirstytos ar numatomos vėliau paskirstyti atskiroms draudimo sutartims pelno priedais ar

nuolaidomis draudimo įmokoms ateityje. DĪGTA sudaromas kiekvienai draudimo sutarčiai, kurioje numatomas dalies įmokų grąžinimas ir (ar) įmokų sumažinimas.

DĪGTA yra skaičiuojamas pagal formulę:

$$\left(1 - \frac{t}{T}\right) \times G \quad ; \quad (7)$$

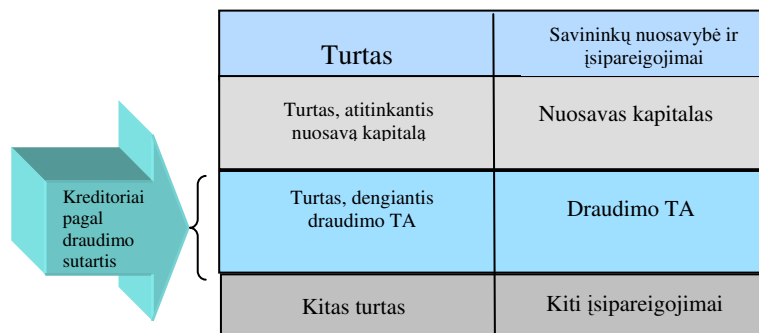
Čia: T - draudimo rizikos galiojimo laikotarpio trukmė dienomis;

T - iki pabaigos likusio draudimo rizikos galiojimo laikotarpio dalis dienomis;

G - numatoma grąžinti (arba sumažinti) draudimo įmokos, pasirašytos draudimo rizikos galiojimo laikotarpiui, dalis.

Nuostolių svyravimo išlyginimo techninis atidėjiny (toliau – *NSITA*) yra sudaromas draudimo grupės (pogrupo) draudiminio nuostolingumo svyravimui išlyginti kiekvienai draudimo grupei (pogrupiui) atskirai. Šis techninis atidėjiny sudaromas tik kai kurioms draudimo grupėms (laivų, skraidymo aparatų, laidavimo ir kt.), bei kredito draudime.

Techniniai atidėjiny yra laikomi draudiko įsipareigojimais, todėl jų didėjimas didina ir įsipareigojimus, kurie atsispindi įmonės balanse. PITA neigiamai įtakoja draudimo įmonės pelną mažindamas įmonės pajamas. O NITA, DĪGTA ir NSITA mažina draudimo įmonės pelną didindami įmonės sąnaudas.

Šaltinis: Sudaryta autorės

5 pav. Ne gyvybės draudimo įmonės balanso struktūra

Draudimo įmonė privalo sudaryti pakankamus draudimo techninius atidėjiny ir užtikrinti, kad juos visiškai atitiktų draudimo įmonės turtas, skirtas draudimo techniniams atidėjinyms padengti (LR Draudimo įstatymas, 2003). Bendra techninių atidėjiny suma, atsižvelgiant į visą draudimo įmonės veiklą turi būti ne mažiau kaip 100 procentų padengta turtu (žr. 5 pav.). O turtas dengiantis techninius atidėjiny turi atitikti priešišūros nustatytus reikalavimus ir būti išreikštas ta valiuta, kuria yra prisiimti draudimo įmonės įsipareigojimai, numatyti draudimo ir perdraudimo sutartyse. Be to, draudimo įmonė

privalo draudimo priežiūros komisijos nustatyta tvarka tvarkyti turto, dengiančio draudimo techninius atidėjinius, sąrašą.

Likviduojamos, bankrutavusios draudimo įmonės ir užsienio valstybės draudimo įmonės filialo, kurio veikla nutraukiama, draudimo techninius atidėjinius dengiantis turtas gali būti naudojamas tik draudėjų, apdraustųjų, naudos gavėjų bei nukentėjusių trečiųjų asmenų kreditoriniams reikalavimams, atsirandantiems iš draudimo sutarčių tenkinti. Iš draudimo techninius atidėjinius dengiančio turto ir lėšų, gautų jį perleidus, negali būti išieškoma pagal kitas draudimo įmonės ar kitos užsienio valstybės draudimo įmonės filialo prievoles.

2.3. Kompleksinio daugiakriterinio vertinimo metodai

Daugiakriterinės analizės metodą, kaip vieną iš perspektyviausių kiekybinės analizės metodų, išskiria Žvirblis ir kt. (2008). Taikant daugiakriterinius metodus galima kiekybiškai atlikti tiek makroaplinkos analizę, tiek ir atskirų įmonių efektyvumo vertinimą.

Daugiakriteriniam vertinimui reikalingų rodiklių svorius nustato specialistai ekspertai. Šiame darbe pritaikytas tiesioginis svorių nustatymo įvertinimo metodas, kai kiekvienas ekspertas vieneto dalimis vertina atskiro rodiklio svorį taip, kad visų rodiklių svorių suma būtų lygi 1. Sviurių reikšmes galima toliau taikyti daugiakriteriniam vertinimui, jei ekspertų nuomonės suderintos (neprieštaringos). Suderinamumo lygį nustato konkordancijos (suderinamumo) koeficientas W . (Podvezko, 2005). Konkordancijos koeficientui skaičiuoti reikia preliminariai ranguoti rodiklius kiekvieno eksperto atžvilgiu. Ekspertų vertinimų lentelę nesunku pertvarkyti į rangavimo lentelę. Konkordancijos koeficientas ir statistinis ekspertų suderinamumo lygis skaičiuojami pagal 8 ir 9 formules (Podvezko, 2005).

$$W = \frac{12S}{r^2 m(m^2 - 1)} ; \quad (8)$$

Čia: r – ekspertų skaičius;

m – vertinamųjų rodiklių skaičius;

S – rodiklių rangų sumų nuokrypių nuo jų bendro vidurkio kvadratų suma.

Ši formulė (žr. 8 formulę) apibūdina individualių nuomonių sutapimo laipsnį. Jeigu suskaičiuota pagal 8 formulę konkordancijos koeficiento reikšmė yra arti vieneto, tai rodo, kad ekspertų vertinimai neprieštaringi. Statistinį ekspertų suderinamumo laipsnį nusako Chi - kvadrato kriterijus, skaičiuojamas pagal 9 formulę.

$$\chi^2 = Wr(m - 1) = \frac{12S}{rm(m + 1)} ; \quad (9)$$

Kai suskaičiuota pagal 9 formulę χ^2 reikšmė didesnė už kritinę χ_{KR}^2 , iš χ^2 skirstinio lentelės su $v = m - 1$ laisvės laipsniu ir pasirinktu reikšmingumo lygmeniu α , artimu nuliui, tai rodo, kad ekspertų vertinimai suderinti ir rodiklių svorius galima taikyti daugiakriteriniam vertinimui.

Tipinis daugiakriterinis metodas, dažnai taikomas praktikoje yra kriterijų reikšmių ir jų reikšmingumų sandaugų sumavimo (toliau KRRSS) (angl. Simple Additive Weighting - SAW) metodas. Vertinimo kriterijai jungiami į vieną bendrąjį pagal rodiklių normalizuotas reikšmes ir rodiklių svorius. Šį metodą savo darbuose taip pat nagrinėjo Ginevičius, Podvezko, Žvirblis ir kt. Bendras kriterijus skaičiuojamas pagal 10 formulę.

$$S_j = \sum_{i=1}^m \omega_i \tilde{r}_{ij} \quad ; \quad (10)$$

Čia: r_{ij} – j- ojo objekto i-ojo rodiklio reikšmė;

ω - j- ojo objekto i-ojo rodiklio svoris;

m – rodiklių skaičius;

n – lyginamųjų objektų skaičius.

KRRSS metodo duomenys normalizuojami pagal 11 formulę (Ginevičius, Podvezko, 2005).

$$\tilde{r}_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^n r_{ij}} \quad ; \quad (11)$$

Čia: r_{ij} – j- ojo objekto i-ojo rodiklio reikšmė.

KRRSS metodo kriterijus S_j taikomas, jei visi rodikliai yra maksimizuojamojo pavidalo, t.y. didesnė rodiklio reikšmė atitinka geresnę vertinimo situaciją.

$$\tilde{r}_{ij} = \frac{\min r_{ij}}{r_{ij}} \quad ; \quad (12)$$

Taikant KRRSS metodą, minimizuojamojo pavidalo rodiklių reikšmės pertvarkomos į maksimizuojamąjį pavidalą, pagal 12 formulę.

Magistro baigiamajame darbe, siekiant objektyviai įvertinti ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumą, atliekamas kompleksinis daugiakriterinis vertinimas. Šiam tikslui išskiriami pagrindiniai

ne gyvybės draudimo įmonių veiklą apibūdinantys rodikliai, o kiekvieno rodiklio reikšmingumas, atspindint bendrą ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumą, įvertinamas ekspertų. Daugiakriterinio vertinimo metodas taikomas ir Lietuvos makroaplinkos įtakos dabartinei ne gyvybės draudimo rinkai bei jos dinaminei plėtrai įvertinimui. Makroaplinkos veiksnius bei jų reikšmingumus, pagal įtakos ne gyvybės draudimo veiklai svarbą, vertina grupė ekspertų.

2.4. Retrospektyvinės ir perspektyvinės dinaminės analizės metodai

Vis dažniau taikomi statistikos metodai retrospektyvinėje dinaminėje analizėje. Retrospektyvinės statistinės dinaminės analizės padeda nustatyti posūkio taškus, kuriuose nagrinėjamas procesas keitė savo vystimosi kryptį bei augimo tempus. Sugretinus dinamikos eilutės lygius, galima spręsti apie reiškinio raidos greitį ir intensyvumą, jo vystimosi pagrindines tendencijas (Martišius, 2001). Tačiau išsamiau analizuojant reiškinį paprasto lygių sugretinimo nepakanka. Anot V. Bartosevičienės (Bartosevičienė, 1997, p. 87–88), reikia apskaičiuoti tokius rodiklius (žr. 1 priedą): ***absolutus lygio padidėjimas (sumažėjimas)*** (Δy) (rodo, keliais vienetais pasikeičia reiškinio lygis per tam tikrą laikotarpį), ***didėjimo (mažėjimo) tempas*** (T_d) (rodo, kiek kartų padidėjo (sumažėjo) reiškinio lygis šiuo laikotarpiu praėjusio laikotarpio atžvilgiu).

Viso laikotarpio dinamikai apibendrintai apibūdinti apskaičiuojami vidurkiniai dinamikos eilučių kitimo rodikliai: ***vidutinis lygis*** (bendram reiškinio lygiui per visą dinamikos eilutės parodytą laikotarpį apibūdinti), ***vidutinis absolutusis padidėjimas (sumažėjimas)*** (rodo, keliais vienetais pasikeičia reiškinio lygis vidutiniškai per laiko vieneta), ***vidutiniai didėjimo (mažėjimo) tempai*** (apibendrinamasis individualių dinamikos eilučių kitimo tempų rodiklis) ir ***vidutiniai padidėjimo (sumažėjimo) tempai*** (Bartosevičienė, 1997, p. 88).

Ekonominių reiškinų tarpusavio ryšių tyrimas yra vienas iš svarbiausių statistikos uždavinių. Analizuojant ne gyvybės draudimo rinką, tiriami ne gyvybės draudimo rodiklių ryšiai su įvairiais šalies makroekonominiais rodikliais. Ryšių tarp šių požymių egzistavimui nustatyti naudojama koreliacinė analizė. Tuo tarpu ryšių glaudumui įvertinti ir prognozavimo lygtims sudaryti atliekama daugiakriterinė regresinė analizė.

Dviejų požymių ryšys gali būti tiesioginis bei atvirkštinis. Jeigu, didėjant vieno požymio reikšmėms, kito požymio reikšmės didėja – ryšys yra tiesioginis. Ir atvirkščiai, ryšys yra atvirkštinis, jeigu vieno požymio reikšmėms didėjant, kito požymio reikšmės mažėja (Bartosevičienė, 2006, p. 75).

Analizuojamų požymių tarpusavio ryšių stiprumui nurodyti darbe skaičiuojami koreliacijos koeficientai r (žr. 2 priedą). Tuo tarpu charakterizuoti požymių tamprumo laipsniui skaičiuojami determinacijos koeficientai R^2 (žr. 2 priedą). O koreliacijos koeficiento reikšmingumui įvertinti Stjudento kriterijumi skaičiuojamos faktinės t kriterijaus reikšmės ir lyginamos su kritinėmis.

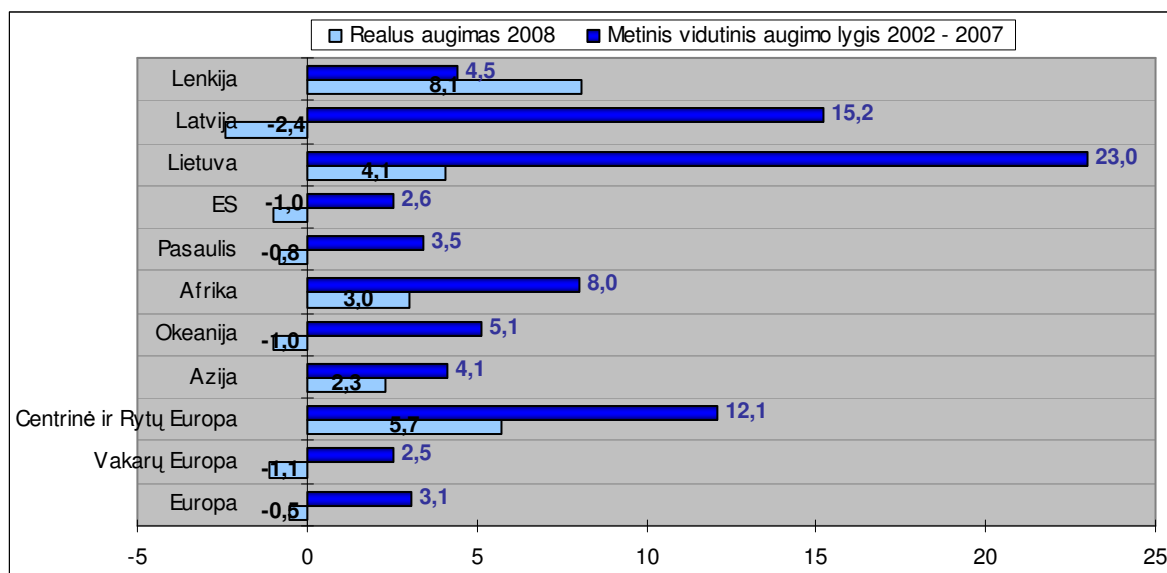
Regresija vadiname kokio nors dydžio kitimą, kintant kitam dydžiui ir taikoma tarpusavio ryšiui nustatyti (Bartosevičienė, 2006, p. 79). Tiesinės regresijos lygtis bendriausiu atveju atrodo taip: $y_x = a_0 + a_1 * x$. Toliau skaičiuojami regresijos lygties parametrai a_0 ir a_1 (žr. 2 priedą). Iš regresijos koeficiento (lygties parametro prie x) sužinoma keliais vienetais pasikeis rezultatinio požymio reikšmė, faktoriniam pakitus 1 piniginiu vienetu. Tuo tarpu elastingumo koeficientas (žr. 2 priedą) parodo, keliais procentais pasikeičia rezultatinio požymio reikšmė, faktoriniam pakitus 1 proc. Surastų lygties parametrų reikšmingumui įvertinti apskaičiuojama liekamoji dispersija, vidutinis kvadratinis nuokrypis, bei faktinės t kriterijaus reikšmės.

3. LIETUVOS NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS ANALIZĖ IR PERSPEKTYVOS

3.1. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos situacijos vertinimas

Siekiant objektyviai įvertinti ne gyvybės draudimo rinkos svarbą bei šių paslaugų paplitimą tarp šalies gyventojų, Lietuvos ne gyvybės draudimo veiklos rodikliai analizuojami ir interpretuojami šalies ekonomikos kontekste. O siekiant nustatyti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos išsivystymo lygį atliekama ne gyvybės draudimo veiklos rodiklių analizė ir vertinimas tarptautiniame (kaimyninių šalių, Europos valstybių, Europos Sąjungos valstybių) kontekste.

2008 metai, kai finansų krizės padarinius pajuto dauguma pasaulio šalių, buvo nepalankūs ir ne gyvybės draudimo rinkai. Pasaulio ne gyvybės draudimo rinka per 2008 metus susitraukė 0,8 proc., kai 2002 – 2007 metais vidutinis metinis augimas siekė 3,5 proc. (žr. 6 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal Swiss Re, 2003 – 2009.

6 pav. Pasaulio ne gyvybės draudimo pasirašytų įmokų pokytis, proc.

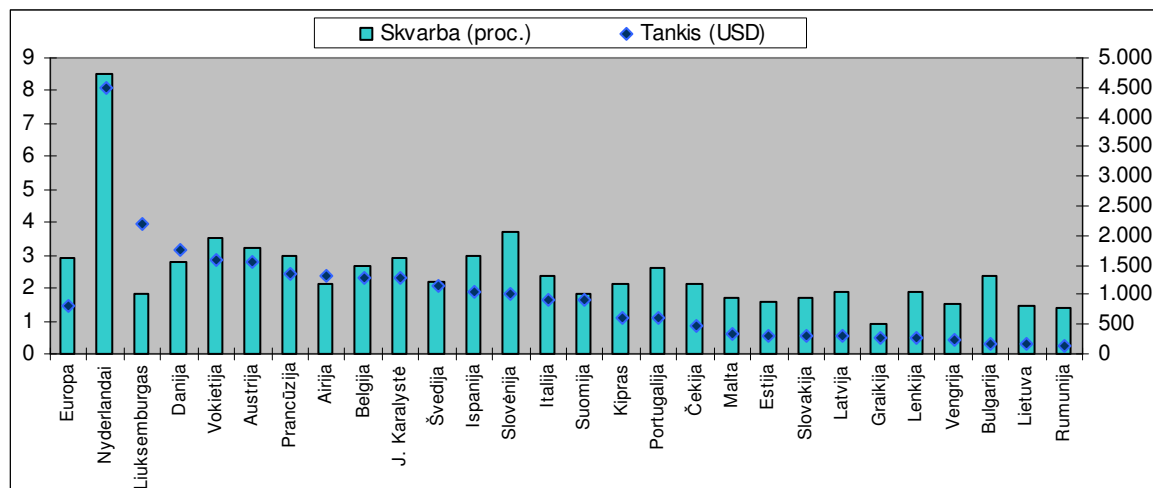
Industrinėse valstybėse ne gyvybės draudimo rinka mažėjo 1,9 proc., o besivystančiose valstybėse augo 7,1 proc. (žr. 4 priedą). Europoje ne gyvybės draudimo rinka 2008 metais susitraukė 0,5 proc., kai 2002 – 2007 metais vidutinis metinis augimas siekė 3,1 proc. Akivaizdus skirtumas stebimas tarp Vakarų Europos šalių, kuriose 2008 metais ne gyvybės draudimo augimo tempas buvo neigiamas (-1,1 proc.), o vidutinis augimas 2002 – 2007 metais 2,5 proc., ir Centrinės bei Rytų Europos šalių, kuriose 2008 metais augimo tempas buvo teigiamas (5,7 proc.), o vidutinis augimas 2002 – 2007 metais 12,1 proc. Spartus Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos augimas, 2002 – 2007 metais vidutinis metinis augimas siekęs net 23 proc. ir lenkęs kaimyninių šalių (Lenkijos ir Latvijos) augimo tempus, 2008 metais sulėtėjo ir siekė tik 4,1 proc.

Lietuvos ne gyvybės draudimo indėlis pasaulinėje ne gyvybės draudimo rinkoje 2008 metais nepakito (žr. 5 priedą), kaip ir 2007 metais sudarė 0,03 proc. pagal pasirašytas įmokas (2006 metais šis rodiklis siekė 0,02 proc., o 2002 – 0,01 proc.). Tačiau Europos valstybių kontekste Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos dalis smuko nuo 0,08 proc. 2007 metais iki 0,07 proc. 2008 metais, kai per 2002 – 2007 metų laikotarpį ši dalis išaugo nuo 0,05 proc. iki 0,08 proc. Lietuvos ne gyvybės draudimo dalis tarp Europos Sąjungos šalių 2008, palyginti su 2007 metais sumažėjo 0,01 proc. ir sudarė 0,08 proc., kai 2005 metais tik 0,06.

Panašios tendencijos vyrauja ir kaimyninėse šalyse. Latvijos ne gyvybės draudimo rinka 2008 metais susitraukė 2,3 proc., nors 2002 – 2007 metų laikotarpiu, kaip ir Lietuva, pasižymėjo gana sparčiais augimo tempais (vidutinis metinis šio laikotarpio augimas 15,2 proc.). Priešingai, Lenkijos ne gyvybės draudimo rinka 2008 metais pasiekė 8,1 proc. augimą, kai 2002 – 2007 metų vidutinis metinis augimo tempas sudarė tik 4,5 proc.

Didžiausias ne gyvybės draudimo rinkos nuosmukis tarp kitų Europos Sąjungos šalių 2008 metais buvo Vengrijoje (-4,1 proc.), Portugalijoje (-3,5 proc.), Italijoje (-3,3 proc.) ir Jungtinėje Karalystėje (-3,2 proc.). O didžiausias ne gyvybės draudimo rinkos augimas 2008 metais buvo Liuksemburge (50,6 proc.), Rumunijoje (14,5 proc.) ir Bulgarijoje (8 proc.).

7 paveiksle pavaizduoti visų Europos Sąjungos valstybių ne gyvybės draudimo prasiskverbimo ir tankio rodikliai.

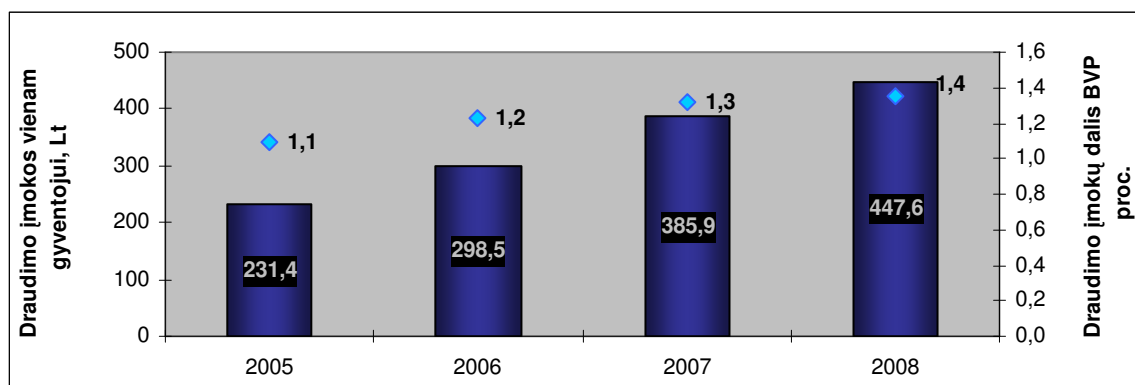
Šaltinis: sudaryta pagal Swiss Re, 2009, p. 42 – 43.

7 pav. Lietuva Europos Sąjungos kontekste pagal pagrindinius ne gyvybės draudimo rodiklius

Lietuva pagal skvarbos ir tankio rodiklius Europos Sąjungos ne gyvybės draudimo bendroje rinkoje užima labai žemą vietą. Lietuvos 2008 metų ne gyvybės draudimo skvarba buvo 1,4 proc. (tokią pačią skvarbą turėjo ir Rumunija) ir Europos Sąjungos kontekste lenkė tik Graikiją su 0,9 proc. skvarbos rodikliu. Pagal draudimo tankį, kuris 2008 metais Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje buvo 153,8 USD, Lietuva lenkė tik ekonomiškai gana silpną Rumunijos valstybę su 132,3 USD

draudimo skvarba. Lyginant Baltijos valstybių rodiklius pagal draudimo tankį pirmauja Estija, kurioje vienam šalies gyventojui tenka 299 USD ne gyvybės draudimo įmokų (Latvijoje – 291,3 USD), o pagal draudimo skvarbą išsiveržia į priekį Latvija, kurioje draudimo įmokų dalis BVP sudarė 1,9 proc. (kai Estijoje 1,6 proc.). Lietuvos kaimynė Lenkija, pagal draudimo skvarbą užima panašią padėtį Europos Sąjungos ne gyvybės draudimo rinkos kontekste kaip ir Latvija, nes turi toki patį draudimo skvarbos rodiklį – 1,9 ir šiek tiek mažesnę draudimo tankio rodiklį - 261,7 USD.

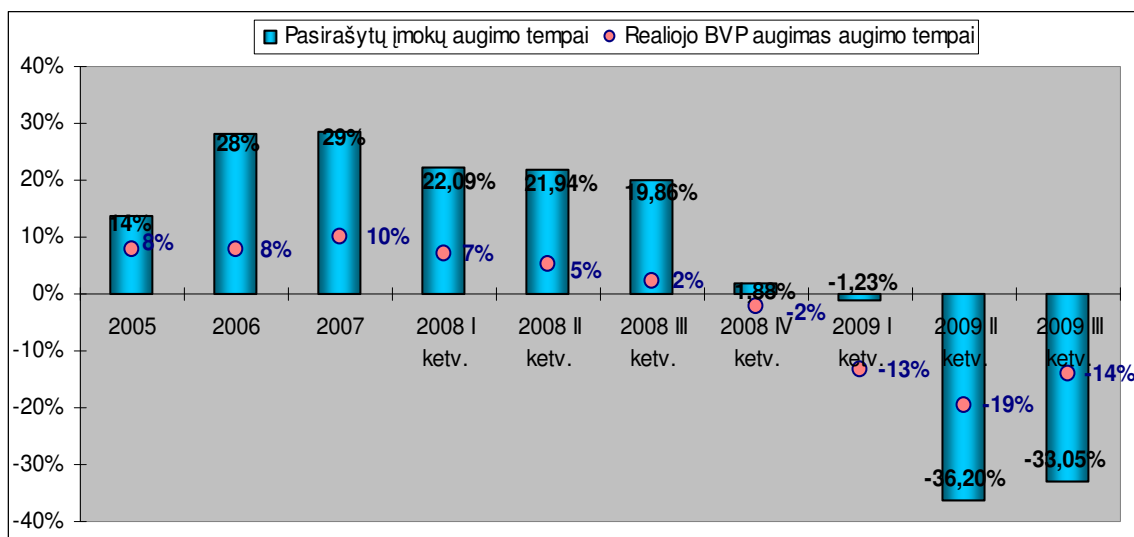
Lietuva pagal draudimo skvarbos rodiklį nuo Europos Sąjungos šalių vidurkio atsilieka 2,5 kartų (ES 27 skvarba 3,5 proc.), o nuo pasaulio vidurkio 2 kartus (pasaulio skvarba 2,9 proc.). Lietuvoje pastebimas ypač mažas ne gyvybės draudimo tankis. Pagal šį rodiklį Lietuva nuo Europos Sąjungos šalių vidurkio atsilieka net 7,4 kartus (ES 27 draudimo tankis 1135 USD), o nuo pasaulio vidurkio (žr. 3 priedą), į kuri įtraukiamos ir mažai išsivysčiusios Afrikos šalių valstybės (draudimo tankis – 17,1 USD) bei Azijos šalys (su bendru 60,4 USD draudimo tankiu), Lietuva atsilieka apie 2 kartus (pasaulio draudimo tankis 264,2 USD). Todėl galima drąsiai teigti, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka turi stiprų plėtros potencialą.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento ir DPK duomenimis

8 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo tankis ir skvarba

Lietuvos ne gyvybės draudimo skvarbos ir tankio rodiklių kitimai 2005 – 2008 metais pavaizduoti 8 paveiksle. Nors ir analizuojant šiuos rodiklius tarptautiniame kontekste pastebėtas didelis atsilikimas nuo Europos Sąjungos valstybių, nemaži skirtumai lyginant su Baltijos valstybėmis ir kaimyne Lenkija, Lietuvos ne gyvybės draudimo įmokų dalies procentas šalies sukuriame BVP kasmet didėja. Kasmet stebimas ir spartus Lietuvos ne gyvybės draudimo įmokų tenkančių vienam šalies gyventojui augimas. Net 2008 metais, prasidėjus ekonominio sunkmečio laikotarpiui, Lietuvos ne gyvybės draudimo skvarbos augimas išliko. Tai rodo, kad Lietuvos ne gyvybės draudimas užima vis svarbesnę vietą šalies ekonominėje sistemoje.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento ir DPK duomenimis

9 pav. Lietuvos BVP ir ne gyvybės draudimo rinkos augimo tempai 2005 – 2009 III ketv.

Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka jautriai reaguoja į šalies ekonomikos pokyčius. Nuo 2005 metų augant šalies BVP, ne gyvybės draudimo rinkoje buvo fiksuojamas dar didesnis augimo tempas (žr. 9 pav.). Kai, analizuojamu laikotarpiu, didžiausias šalies BVP augimas buvo 10 proc. (2007 metus lyginant su 2006 metais), ne gyvybės draudimo rinka augo net 29 proc. 2008 I ketvirtį šalies BVP augimui sumažėjus 3 proc. (augimas 7 proc.), Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos augimas sumažėjo net 6 proc. (augimas 22 proc.). 2008 I – III ketvirčiais stebimas šalies BVP augimo mažėjimas (vidutinis augimas 5 proc.), bei Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos augimo mažėjimas (vidutinis augimas 21 proc.). Tendencijoms pasikeitus (2008 IV ketv.) ir BVP kritus (augimas -2 proc.) ne gyvybės draudimo rinkos augimas sumažėjo net 18 proc., lyginant su praėjusiu ketvirčiu, tačiau vis dar buvo teigiamas (1,88 proc.). 2009 I ketvirtį ne gyvybės draudimo rinka jau ėmė trauktis (kritimas 1,23 proc.). O Lietuvos BVP pasiekus didžiausią 19 proc. kritimą (2009 II ketv.), ne gyvybės draudimo rinka susitraukė dar labiau nei šalies BVP (BVP kritimas išaugo 6 proc., lyginant su praėjusiu ketvirčiu, o ne gyvybės draudimo rinkos – 35 proc.) ir pasiekė 36 proc. kritimą. Tai tik dar kartą įrodo šalies ekonominės aplinkos reikšmingą įtaką ne gyvybės draudimo rinkai.

Analizuojant Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos dinamiką ir santykinių rodiklių, tokių kaip tankis, prisiskverbimas, išsiplėtimas, reikšmes tarptautiniame kontekste, atskleistas didelis šalies ne gyvybės draudimo rinkos plėtros potencialas. Patvirtinta hipotezė, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka turi didelį augimo potencialą ilgalaikėje perspektyvoje. Pastebėtas Lietuvos ne gyvybės draudimo dalies Europos valstybių bei Europos Sąjungos valstybių kontekste mažėjimas 2008, lyginant su 2007 metais. Tai patvirtina ir šalies BVP bei ne gyvybės draudimo rinkos dinaminės analizės metu atskleista stipri ne gyvybės draudimo sektoriaus priklausomybė nuo šalies ekonominės situacijos.

3.2. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos vertinimas

Ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos laipsnis yra svarbus rodiklis, netiesiogiai apibrėžiantis rinkos konkurenciją. Todėl atliekant Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos analizę, svarbu įvertinti šiuos dydžius. Koncentracijos lygiui įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje skaičiuojami HHI ir CR_k ($k = 1, 3, 5$) indeksai, remiantis ne gyvybės draudimo dalyvių, veikiančių Lietuvos rinkoje, pasirašytų įmokų rodikliais ir jų procentinių dalių nuo bendrų rinkos pasirašytų įmokų suma.

Analizuojant Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos HHI rodiklius, išsiskiria 2007 metai, kai šis rodiklis buvo didžiausias per tiriamąjį laikotarpį (2005 – 2009 I pusm.) (žr. 1 lentelę). Šio laikotarpio rodiklis atspindi labai didelę Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos koncentraciją. Rinkos koncentracija yra labai didelė HHI rodikliui viršijant 1800 reikšmę (Deltuvaitė ir kt., 2007). Toks aukštas koncentracijos rodiklis 2007 metais buvo dėl to, kad tuo metu 5 didžiausios ne gyvybės draudimo įmonės užėmė net 86 proc. rinkos, o didžiausia draudimo įmonė AB „Lietuvos draudimas“ pagal pasirašytas įmokas užėmė atitinkamai 36 proc. visos ne gyvybės draudimo rinkos. Be to, 2007 metais ne gyvybės draudimo rinkoje veikiančių draudikų skaičius sumažėjo iki 18, kai 2005 metais rinkoje veikė 23 dalyviai.

1 lentelė. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos indeksai 2005 – 2009 I pusm.

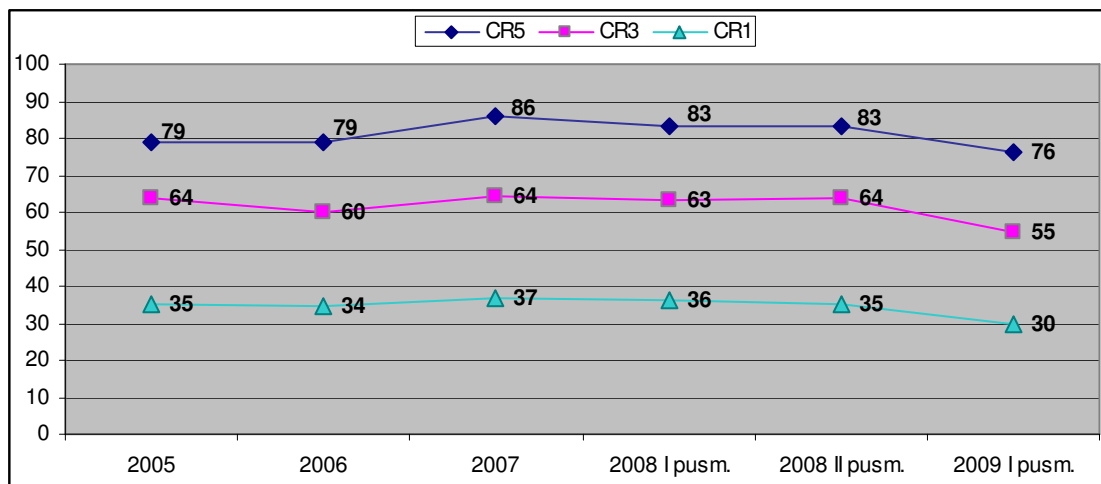
Indeksai	2005	2006	2007	2008 I pusm.	2008 II pusm.	2009 I pusm.
HHI	1.817	1.782	1.999	1.913	1.865	1.518
CR5	79	79	86	83	83	76
CR3	64	60	64	63	64	55
CR1	35	34	37	36	35	30
<i>Draudikų sk.</i>	23	21	18	23	24	22

Šaltinis: sudaryta pagal autorės skaičiavimus, remiantis DPK, 2005 – 2009 I pusm.

Labai aukštu koncentracijos lygiu Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka pasižymėjo ir 2008 metais (žr. 1 lentelę). Tačiau nuo 2008 metų ne gyvybės draudimo rinkoje stebimas HHI indekso mažėjimas, kurį įtakojo naujų į rinką atėjusių draudikų skaičiaus padidėjimas (2008 II pusmetį ne gyvybės draudimo rinka padidėjo iki 24 dalyvių), smukęs šalies ūkis, sumažėjęs tiek juridinių, tiek fizinių asmenų mokumas, skatinantis konkurencijos didėjimą (remiantis rinkos struktūros – elgesio – rezultatų hipoteze, rinkoje mažėjant koncentracijai dėl naujų į rinką ateinančių kompanijų, didėja konkurencija). 2009 I pusmetį pastebimas dar didesnis rinkos koncentracijos lygio sumažėjimas (HHI = 1518), kurį būtų galima vertinti jau kaip vidutinį koncentracijos lygį. Rinkos koncentracija yra vidutinė, kai HHI rodiklio reikšmė patenka į 1000 - 1800 intervalą (Deltuvaitė ir kt., 2007).

Nors gauti HHI rezultatai rodo, kad šis rodiklis nėra stabilus ir svyruoja per tiriamąjį laikotarpį, bet kuriuo atveju, apskaičiuota vidutinė HHI indekso reikšmė Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkai 2005 – 2009 I pusm. buvo 1806, o tai leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka analizuojamu laikotarpiu pasižymi labai aukštu koncentracijos lygiu.

10 paveiksle pateikti 1 (CR1), 3 (CR3) ir 5 (CR5) didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių koncentracijos koeficientų dinamika 2005 – 2009 I pusm.

Šaltinis: sudaryta pagal autorės skaičiavimus, remiantis DPK, 2005 – 2009 I pusm.

10 pav. „k“ ne gyvybės draudimo įmonių koncentracijos koeficiento pasiskirstymas, proc.

CR_k rodiklis matuoja „k“ didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių rinkos dalis ir ignoruoja likusias kompanijas. Šio rodiklio esmė ta, kad rinkos elgesys yra sąlygotas kelių didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių rinkoje. 2009 II pusmečio duomenimis didžiausios ne gyvybės draudimo rinkoje veikiančios įmonės buvo šios: AB „Lietuvos draudimas“ (30 proc. ne gyvybės draudimo rinkos Lietuvoje), UADB „Ergo Lietuva“ (13 proc.), UAB DK „PZU Lietuva“ (12 proc.), UAB „BTA Draudimas“ (11 proc.), UAB „If draudimas“ (10 proc.). Šių įmonių užimama Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos dalis sudarė 76 proc.

Pagal „k“ ne gyvybės draudimo įmonių koncentracijos koeficientą, kuris parodo penkių, trijų ir vienos didžiausios kompanijos užimamą rinkos dalį pagal pasirašytas įmokas, matome, kad koncentracijos laipsnis nuo 2008 metų šiek tiek pradėjo mažėti, o tai reiškia, kad didžiausios Lietuvos ne gyvybės draudimo kompanijos tampa šiek tiek mažiau galingos kitų kompanijų atžvilgiu.

HHI bei „k“ ne gyvybės draudimo įmonių koncentracijos koeficientų analizė parodo, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos koncentracija yra labai didelė, tačiau ekonominio sunkmečio laikotarpiu (2008 – 2009 I pusm.) sumažėjo, o draudikų skaičius rinkoje, priešingai, išaugo (2008 lyginant su 2007 metais). Tai rodo konkurencijos laipsnio rinkoje, esant tokiai ekonominei situacijai, didėjimą.

Toliau atliekamas Lietuvos ne gyvybės draudimo portfelio tyrimas, pagrįstas koncentracijos rodiklių analize. Pagrindą sudaro portfelio struktūros pagal koncentracijos rodiklius skaičiavimas ir įvertinimas dinaminiu požiūriu. Rezultatai pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos pagal vykdomas draudimo grupes koncentracijos indeksai

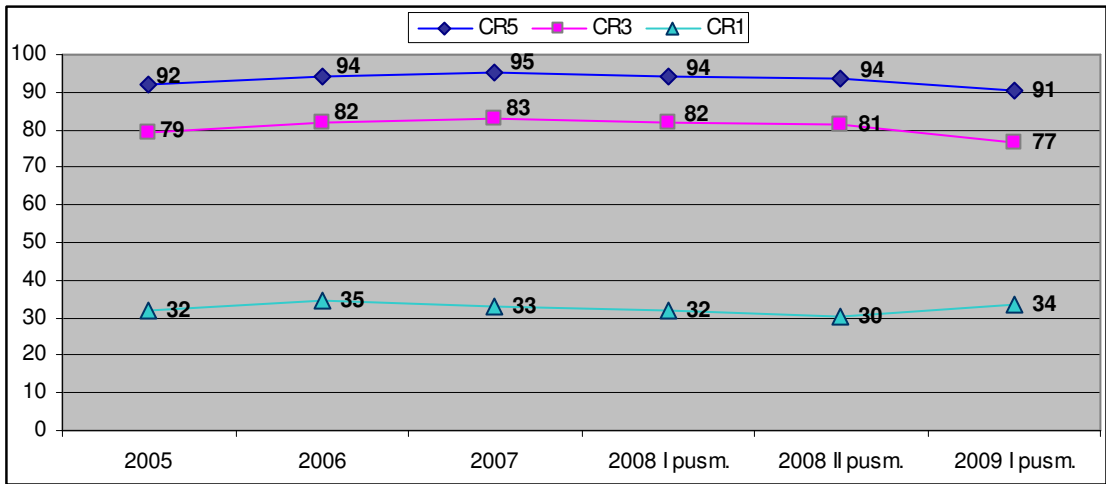
Indeksai	2005	2006	2007	2008 I pusb.	2008 II pusb.	2009 I pusb.
UAB "BTA draudimas"	5.485	6.225	6.067	5.491	5.129	4.281
UADB "Ergo Lietuva"	2.457	2.430	2.479	2.478	2.412	2.427
UAB "If draudimas"	2.638	2.783	3.074	2.888	2.917	2.699
AB "Lietuvos draudimas"	2.701	2.873	2.992	2.928	2.929	2.825
UAB DK "PZU Lietuva"	2.492	2.070	2.217	2.342	2.237	2.759
Rinka	2.341	2.506	2.530	2.379	2.321	2.188

Šaltinis: sudaryta pagal autorės skaičiavimus, remiantis DPK, 2005 – 2009 I pusb.

2 lentelėje matyti, kad pagal HHI indeksą labiausiai koncentruotą, todėl mažiausiai diversifikuotą veiklą vykdo UAB „BTA draudimas“ (vidutinis HHI analizuojamu laikotarpiu yra 5446). Ši įmonė, pagal savo draudimo portfelio koncentruotumą labai išsiskiria tarp analizuojamų penkių didžiausių draudimo bendrovių ypač aukšta koncentracijos reikšmė, kadangi rinkos HHI vidurkis analizuojamu laikotarpiu yra 2378 (žr. 7 priedą). UAB „BTA draudimas“ labiausiai koncentruojasi transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės draudime. Ši draudimo grupė BTA veikloje analizuojamu laikotarpiu sudaro vidutiniškai 72 proc. visų šios įmonės vykdomų draudimo grupių.

Mažiausiu, tarp analizuojamų įmonių draudimo veiklos portfelių, koncentruotumo laipsniu pasižymi UADB „Ergo Lietuva“. Šios draudimo įmonės draudimo portfelio vidutinis koncentracijos lygis analizuojamu laikotarpiu yra 2447. Tai labai didelis koncentracijos lygis (didesni nei 1800).

Analizuojant Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos pagal vykdomas draudimo grupes koncentraciją dinaminiu požiūriu, išsiskiria 2008 – 2009 metų laikotarpis, kai 2005 – 2007 metų laikotarpiu didėjusi ne gyvybės draudimo įmonių portfelių koncentracija ima mažėti (žr. 2 lentelę), bet vis dar išlieka labai didelė. Tai įtakojo ekonominio sunkmečio laikotarpis, bei išaugusi konkurencija ne gyvybės draudimo rinkoje, privertusi įmones atsigręžti į naujus produktus, taip didinant veiklos efektyvumą. Tačiau, nepaisant šio fakto, ne gyvybės draudimo rinkos dalyviai labiausiai priklauso nuo savo pagrindinio draudimo segmento (penkios didžiausių portfelio dalį užimančios draudimo rūšys), kuris 2009 II pusb. sudaro 91 proc. visų įmokų (žr. 11 paveikslą), o 9 proc. pasirašytų įmokų tenka kitoms, į penketuką nepatenkančioms draudimo grupėms.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal DPK duomenis

11 pav. „k“ ne gyvybės draudimo grupių koncentracijos koeficiento pasiskirstymas, proc.

Trijų didžiausių segmentų (transporto priemonių vairuotojų privalomojo (toliau TPVCA), bei savanoriškojo (Casko) civilinės atsakomybės ir turto draudimo) pasirašytos įmokos 2009 II pusm. sudaro apie 77 proc. visų įmokų, o vienam didžiausiam (TPVCA) segmentui tenka net 34 proc. visų pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų.

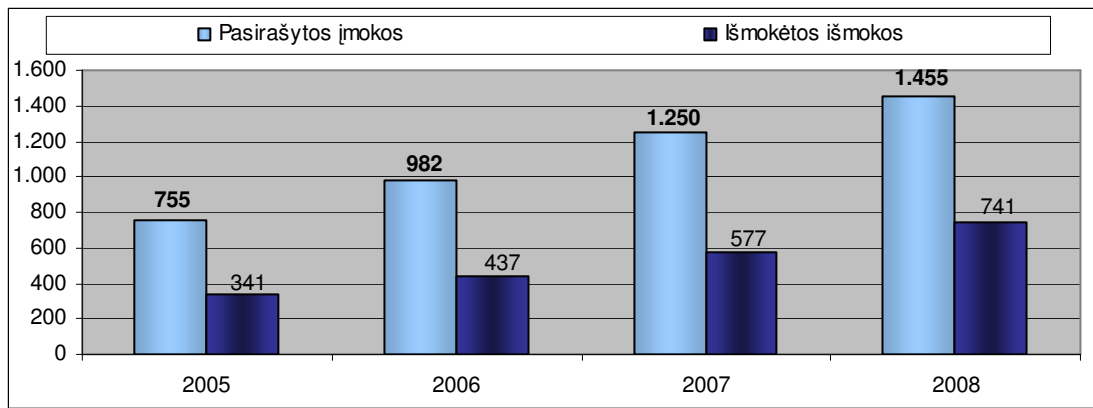
Išnagrinėjus ne gyvybės draudimo rinkoje veikiančių draudikų rinkos dalis bei apskaičiavus koncentracijos rodiklius (HHI, CR1, CR3, CR5) analizuojamu laikotarpiu nustatytas Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos labai aukštas koncentracijos lygį. Atlikus Lietuvos ne gyvybės draudimo koncentracijos analizę pagal vykdomas draudimo grupes įrodyta, kad draudimo rinkos dalyviai labiausiai priklauso nuo savo pagrindinio (kelių pagrindinių vystomų draudimo grupių, sudarančių didžiausią draudimo portfelio dalį) draudimo segmento.

3.3. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos finansinė analizė

3.3.1. Pagrindinių draudimo veiklos rodiklių vertinimas

Norint įvertinti, kaip ne gyvybės draudimo rinkoje veikiančios įmonės siekia savo finansinių tikslų ir kaip efektyviai tvarko savo ūkinę veiklą, atliekama ne gyvybės draudimo finansinės būklės retrospektyvinė analizė. Siekiant įvertinti bendro ekonomikos aktyvumo mažėjimo įtaką ne gyvybės draudimo rinkai ir jos ateities perspektyvoms, ypač didelis dėmesys skiriamas 2008 – 2009 metų laikotarpiui. Šiam tikslui pasiekti pateikiama ir naujausia 2009 I pusmečio, 2009 I-III ketvirčių informacija.

Vieni svarbiausių rodiklių, nusakantys ne gyvybės draudimo rinkos dydį, o atliekant dinaminę analizę atspindintys rinkos kitimo tendencijas yra pasirašytų įmokų ir išmokėtų išmokų rodikliai. 12 paveiksle pateikti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos pasirašytų įmokų ir išmokėtų išmokų rodikliai 2005 – 2008 metais.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis DPK, 2005 – 2008.

12 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos pasirašytų įmokų, išmokų dinamika (mln. Lt.)

Lietuvos draudžiamųjų įvykių išmokos 2008, kaip ir 2007 metais, didėjo greičiau negu pasirašytos įmokos. Per 2008 metus buvo išmokėta 28 proc. daugiau išmokų nei 2007 metais, o įmokos atitinkamu laikotarpiu paaugo 16 proc. 2009 I-III ketvirčius lyginant su 2008 metų atitinkamu laikotarpiu, buvo išmokėta 17 proc. daugiau išmokų, kai pasirašytos įmokos susitraukė net 25 proc. Tai rodo, kad 2008 metais – 2009 I-III ketvirčiais gerokai padaugėjo draudiminių žalų, padidėjo ir dalies produktų rizikingumas.

Kitas rodiklis, padedantis įvertinti ne gyvybės draudimo rinkos dydį, yra sudarytos draudimo sutartys. 3 lentelėje pateikiamas ne gyvybės draudimo sutarčių grandininis kitimas 2005 – 2009 I-III ketv., išskiriant sudarytas, nutrauktas ir galiojančias draudimo sutartis.

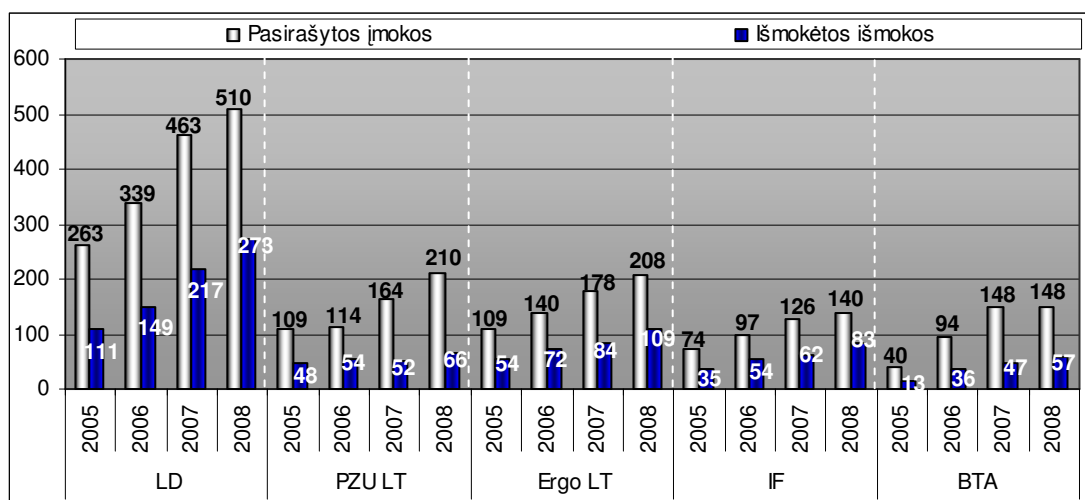
3 lentelė. Draudimo sutarčių kitimo dinamika tiesioginiame draudime 2005 – 2009 I-III ketv.

	2005	2006	2007	2008	2009 I-III ketv.
Sudarytos draudimo sutartys	-7%	17%	9%	-9%	-20%
Nutrauktos draudimo sutartys	-12%	-15%	33%	46%	7%
Galiojančios draudimo sutartys	6%	11%	6%	2%	-14%

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis DPK, 2005 – 2009 I-III ketv.

2009 I-III ketvirtį matomas didžiausias 20 proc. ne gyvybės draudimo sutarčių kritimas, lyginant su 2008 metų atitinkamu laikotarpiu. Kai 2008 metais ne gyvybės draudimo rinkoje buvo sudaryta 9 proc. mažiau, palyginus su 2007 metais, draudimo sutarčių. Šalies ekonomikos nuosmukis atsispindi ir nutrauktų ne gyvybės draudimo sutarčių dinamikoje. 2008 metais net 46 proc. išaugo šių sutarčių skaičius. Didėjantis ne darbo lygis ir pajamų mažėjimas fiziniame sektoriuje bei bankrotai ūkio sektoriuje didina išsiskolinimus už paslaugas, tame tarpe ir ne gyvybės draudimo, todėl dalis sutarčių yra nutraukiama. Tai mažina ne gyvybės draudimo įmonių veiklos pelningumą, blogina draudimo rinkos situaciją.

Ne gyvybės draudimo pasirašytų įmokų rodiklių analizė apimant atskiras įmones suteikia informacijos apie jų užimamą rinkos dalį. 13 paveiksle pateikta didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių pasirašytų įmokų ir išmokų dinamika 2005 – 2006 metais.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis DPK, 2005 – 2008.

13 pav. Didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių pasirašytų įmokų ir išmokų dinamika (mln. Lt.)

Ne gyvybės draudimo rinkoje daugiausia įmokų surinko AB „Lietuvos draudimas“. Šios draudimo įmonės metinės pasirašytos įmokos analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai sudarė 394 mln. Lt. Nagrinėjamu laikotarpiu didžiausia konkurencinė kova dėl užimamos rinkos dalies vyko tarp UAB DK „PZU Lietuva“ (149 mln. Lt. vidutinės metinės įmokos) ir UADB „Ergo Lietuva“ (109 mln. Lt. vidutinės metinės įmokos).

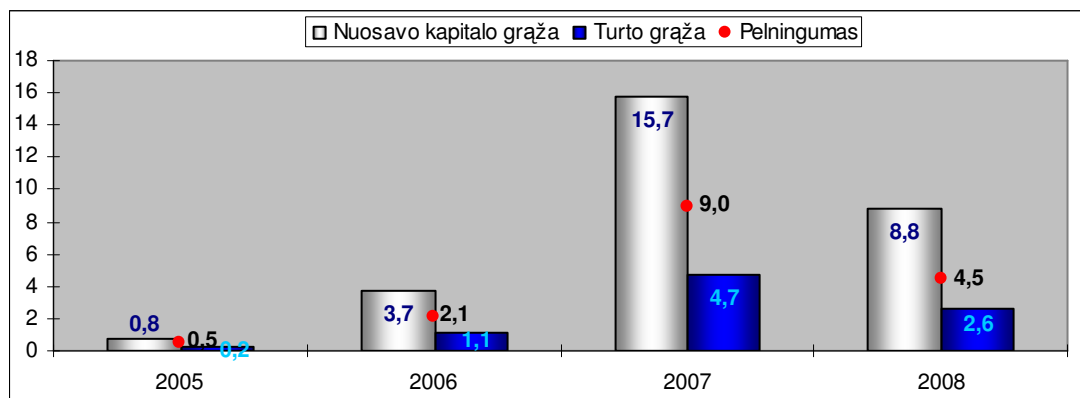
3.3.2. Draudimo veiklos pelno (nuostolio) ir pelningumo rodiklių analizė

Vieni iš svarbiausių rodiklių, atspindintys ne gyvybės draudimo veiklos efektyvumą, yra pelnas ir jo pagrindu skaičiuojami rodikliai. Pelningumo rodikliai skaičiuojami siekiant palyginti ne gyvybės draudimo pelną su kitų ūkio sektorių pelnu (pvz. bankų), ar palyginti atskirų ne gyvybės draudimo įmonių pelnus.

2005 – 2007 metų laikotarpiu didžiuliu tempu augęs ne gyvybės draudimo įmonių pelnas (vidutinis augimo lygis net 362 proc.), 2008 metais žymiai sulėtėjo (žr. 8 priedą). Per 2008 metus ne gyvybės draudimo įmonės uždirbo 51,2 mln. Lt. grynojo pelno. Palyginus su 2007 metais, ne gyvybės draudimo įmonių pelnas sumažėjo 38 proc. (32 mln. Lt.). Tokį rezultatą labiausiai įtakojo ne gyvybės draudimo įmonių investicinės veiklos nuostolis. Dėl nepalankios situacijos kapitalo ir pinigų rinkose, ne gyvybės draudimo įmonių investicijų grąža 2008 metais buvo -0,6 proc. Palyginti su 2007 metais, investicijų grąža sumažėjo 4,3 proc. Ne gyvybės draudimo įmonių persidraudimo rezultatas 2008, kaip ir 2007 metais, buvo neigiamas. Iš persidraudimo veiklos ne gyvybės draudimo įmonės patyrė 35,2 mln. Lt. nuostolio, tai yra 10 proc. daugiau nei 2007 metais. Ne gyvybės draudimo pagrindinės veiklos

pelnas, išskaičiavus persidraudimo dalį 2008 metais padidėjo 12 proc. (4,8 mln. Lt.), lyginant su 2007 metais.

Mažėjant ne gyvybės draudimo įmonių uždirbtam pelnui per 2008 metus gerokai sumažėjo įmonių pelningumo ir veiklos efektyvumo rodikliai. 14 paveiksle pateikti Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių pagrindiniai ir informatyviausi pelno pagrindu skaičiuojami santykiniai rodikliai. Ne gyvybės draudimo įmonių pelningumo rodiklis mažėjo nuo 9 proc. 2007 metais iki 4,5 proc. 2008 metais. Pelningumo mažėjimą įtakojo mažesnis draudimo rinkos augimas, kurį didele dalimi lėmė visos šalies ekonomikos augimo sulėtėjimas bei mažesnė gyventojų perkamoji galia.

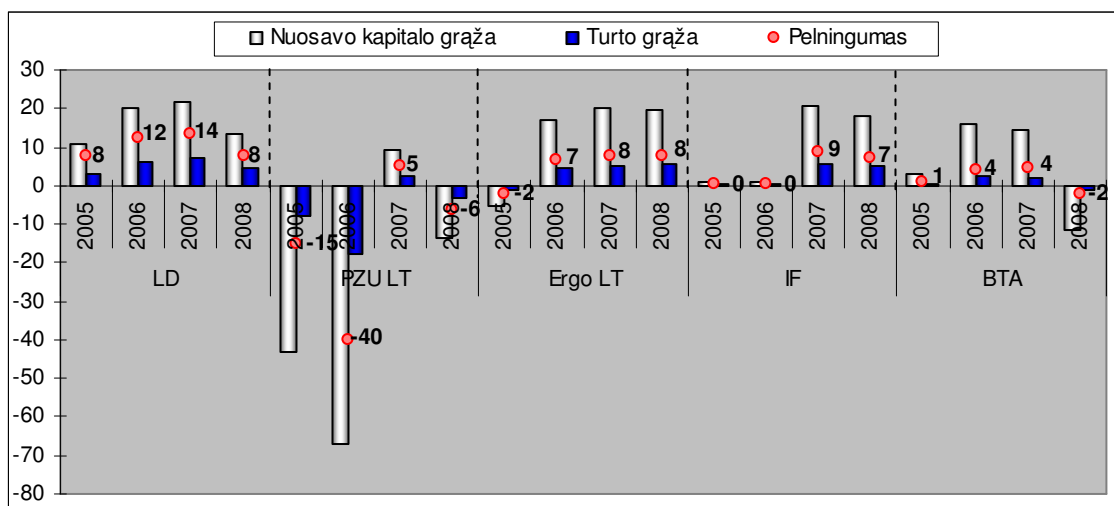
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis DPK, 2005 – 2008.

14 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių pelningumo rodikliai, proc.

Ne gyvybės draudimo įmonių akcininkų realiai gaunama nauda 2008, palyginus su 2007 metais sumažėjo 6,9 proc. Tai atspindi nuo 15,7 proc. 2007 iki 8,8 proc. 2008 metais sumažėjęs nuosavo kapitalo grąžos rodiklis. Kai 2007 metais ne gyvybės draudimo įmonių akcininkų nuosavybės uždirbto pelno grandininis pokytis sudarė 12 proc.

2008 metais kiekvienam ne gyvybės draudimo įmonių turto piniginiam vienetui teko 2,6 proc. grynojo ne gyvybės draudimo įmonių pelno. Tai parodo turto grąžos rodiklis, kuris 2008, palyginti su 2007 metais, sumažėjo 2,1 proc.

2008 metais ne gyvybės draudimo rinkoje pelningai dirbo 7, o nuostolingai 4 ne gyvybės draudimo įmonės. Iš didžiausių ne gyvybės draudimo rinkoje veikiančių įmonių penketo pelną generavo trys draudimo įmonės (AB „Lietuvos draudimas“, UADB „Ergo Lietuva“ ir UAB „If draudimas“). 15 paveiksle pateikti didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių pelningumo rodikliai 2005 – 2008 metais.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis DPK, 2005 – 2008.

15 pav. Didžiausių Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių pelningumo rodikliai, proc.

Analizuojant didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių pelningumo rodiklius, išsiskiria UAB DK „PZU Lietuva“ su 7 mln. Lt. nuostoliu 2008 metais. Ši draudimo įmonė analizuojamu 2005 – 2008 metų laikotarpiu tik 2007 metais generavo 4 mln. Lt. grynąjį pelną. Nors 2008 metais šios įmonės pagrindinė draudimo veikla ir buvo pelninga (2,7 mln. Lt.), tačiau neigiamas investicinės veiklos rezultatas nulėmė grynąjį nuostolį. Neigiami pelningumo rodikliai rodo, kad įmonės vadovybė nesugeba užtikrinti akcininkams gražos, o patikėtas kapitalas valdomas neefektyviai. Galima išvelgti vadovybės ir akcininkų interesų nesutapimą, kadangi įmonė (pagal finansinių rodiklių ir rinkos dalies analizę) orientuojasi į rinkos dalies didinimą, o ne pelno kūrimą. Kadangi ne gyvybės draudimo įmonės yra pelno siekiančios, jų tikslas turėtų būti sugebėti užtikrinti tiek klientų apsaugą, tiek ir pelną akcininkams. Draudimo įmonės AB „Lietuvos draudimas“ aukšti pelningumo rodikliai (žr. 15 pav.) turėtų didinti akcininkų norą toliau vystyti šios įmonės veiklą. 2008 metais prasidėjus ekonominio nuosmukio laikotarpiui draudimo įmonė UADB „Ergo Lietuva“ sugebėjo išlaikyti gana aukštus 2007 metais pasiektus pelningumo rodiklius, kas įrodo efektyvią įmonės veiklą.

Aukšti ne gyvybės draudimo pelningumo rodikliai vertinami ypač teigiamai draudimo rinkos patikimumo ir stabilumo prasme. Šie rodikliai parodo draudimo rinkos brandą, draudimo įmonių savininkų ir vadovų sugebėjimą draudimo verslą vystyti efektyviai. Svarbu pažymėti, kad ne gyvybės draudimo rodikliai tampa palyginami su bankų sistemos atitinkamais rodikliais. Nors labai aukšto turto gražos rodiklio iš ne gyvybės draudimo įmonių nesitikima, 2008 metais ne gyvybės draudimo įmonių turto gražos rodiklis siekė 2,6 proc., kai bankų sektoriaus 1,01 proc. (Lietuvos bankas, 2008). Palyginimui, bankų sistemos nuosavo kapitalo graža 2008 metais siekė 13,5 proc., kai ne gyvybės draudimo įmonių 8,8 proc. 2009 metų I pusmetį ne gyvybės draudimo įmonių turto graža buvo 3,9

proc., nuosavo kapitalo grąža 11,5 proc., o pelningumas siekė 13,7 proc. Kai tuo pačiu laikotarpiu dėl nuostolingos veiklos bankų sektoriaus pelningumo rodikliai buvo neigiami.

3.3.3. Draudiminio nuostolingumo ir sąnaudų analizė

Analizuojant ne gyvybės draudimo rinkos ir didžiausių draudimo įmonių rodiklius, svarbu atkreipti dėmesį į draudimo išmokų ir pasirašytų įmokų santykio rodiklį. Didėjanti šio rodiklio reikšmė gali informuoti apie konkurencinius sunkumus, bei rinkoje veikiančių įmonių neadekvačios rizikos prisiėmimą. 4 lentelėje pateikiami ne gyvybės draudimo didžiausių įmonių išmokų ir įmokų santykio rodikliai.

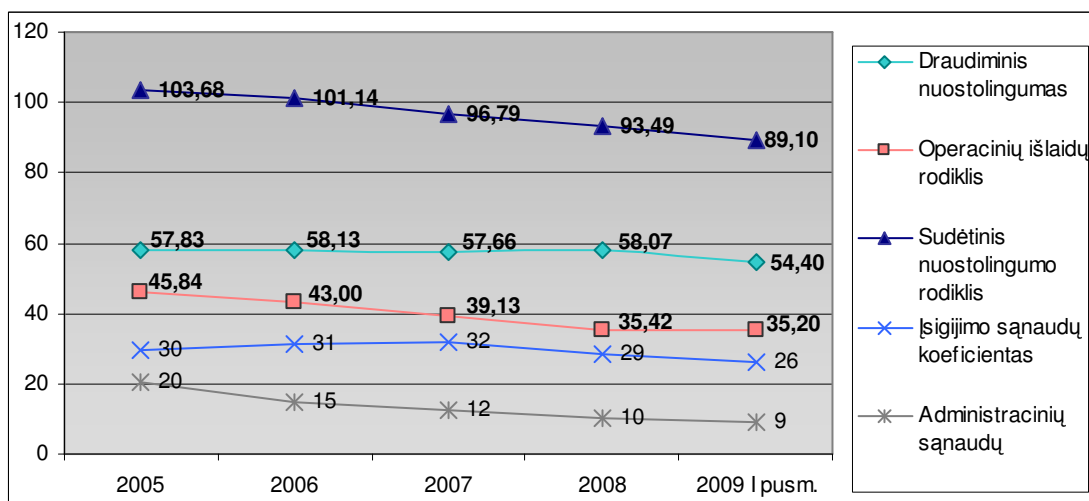
4 lentelė. Draudimo išmokų ir įmokų santykis 2005 – 2009 I-III ketv.

Draudimo įmonė	2005	2006	2007	2008	2009 I-IIIQ
AB "Lietuvos draudimas"	38,82	41,77	45,04	49,47	63,73
UADB "ERGO Lietuva"	45,94	46,47	44,39	51,63	68,86
UAB DK "PZU Lietuva"	40,25	59,18	46,47	44,64	69,57
UAB "If draudimas"	45,03	45,19	54,93	60,35	76,30
UAB "BTA draudimas"	24,13	31,76	38,75	53,70	54,84
Kitos įmonės	62,17	44,68	50,64	51,77	98,55
Rinka	45,20	44,48	46,39	50,93	72,90

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis DPK, 2005 – 2009 I pusm.

2008 metais 10 proc. punktų ne gyvybės draudimo įmonių išmokų ir įmokų santykio grandininis pokytis, o 2009 I-III ketvirčių 56 proc. punktų šio rodiklio pokytis (palyginti su 2008 I-III ketvirčiais) turėtų priversti ne gyvybės draudimo įmones sunerimti. Įmonė, siekianti saugumo, privalo atsižvelgti į šį rodiklį ir stengtis jį sumažinti. Labiausiai draudimo išmokų ir įmokų santykio rodiklis 2009 I-III ketvirčiais padidėjo draudimo įmonių UAB DK „PZU Lietuva“ (67 proc. punktų) ir UADB „Ergo Lietuva“ (59 proc. punktų).

Iš 16 paveikslo duomenų matome, kad ne gyvybės draudimo įmonių išlaidos, kurias atspindi operacinių išlaidų rodiklis, mažėja. 2009 I pusmetį operacinių išlaidų rodiklis siekė 35,2 proc., kai 2007 metais buvo net 39,13 proc. Į operacines išlaidas patenka įsigijimo ir administracinės sąnaudos (žr. 16 pav.). Siekdamas kompensuoti mažėjančias pajamas ne gyvybės draudimo įmonės mažina tiek įsigijimo, tiek ir administracines sąnaudas. Mažėjanti draudimo rinka ir 2010 metais privers ne gyvybės draudimo įmones daugiau dėmesio skirti sąnaudų kontrolei. Svarbus uždavinys ne gyvybės draudimo įmonėms, mažinant kaštus, turėtų būti sugebėjimas išlaikyti gerus darbuotojus, bei neatsisakyti inovacijų, naujų produktų diegimo. Tai turėtų pagerinti ne gyvybės draudimo įmonių ateities perspektyvas.

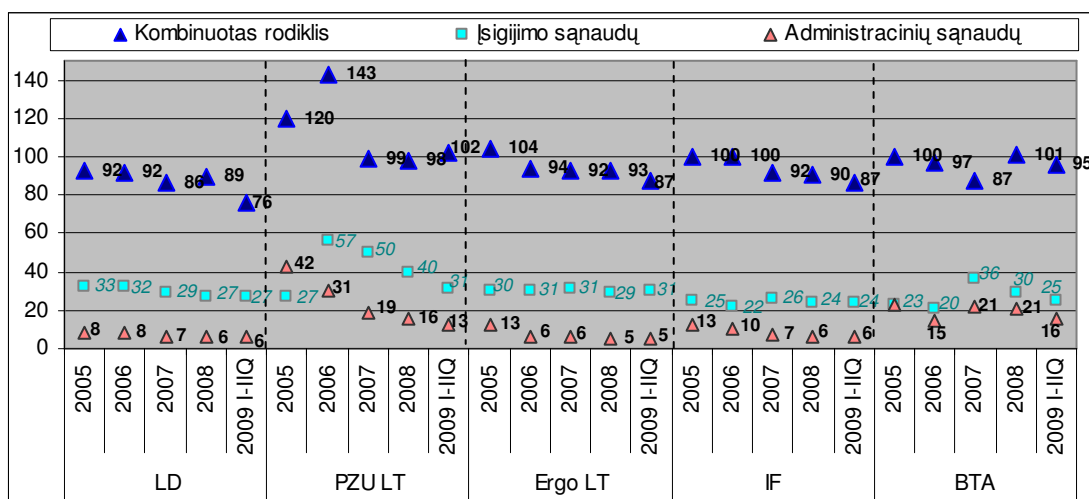

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis DPK, 2005 – 2009 I pusm.

16 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių nuostolingumo ir sąnaudų rodikliai, proc.

Draudiminio nuostolingumo rodiklis, kuris atspindi draudimo išmokų santykį su uždirbtomis įmokomis 2008 metais padidėjo 1 proc. punktu nuo 57,66 proc. iki 58,07 proc. O sudėtinis nuostolingumo rodiklis apimantis draudiminio nuostolingumo ir operacinių išlaidų rodiklius dėl pastarojo (operacinių išlaidų) rodiklio sumažėjimo pakito -3 proc. punktu nuo 96,79 iki 93,49 proc.

Analizuojami didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių nuostolingumo ir sąnaudų rodikliai pateikti 17 paveiksle.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis DPK, 2005 – 2009 I-II kv.

17 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių sudėtinio nuostolingumo rodikliai, proc.

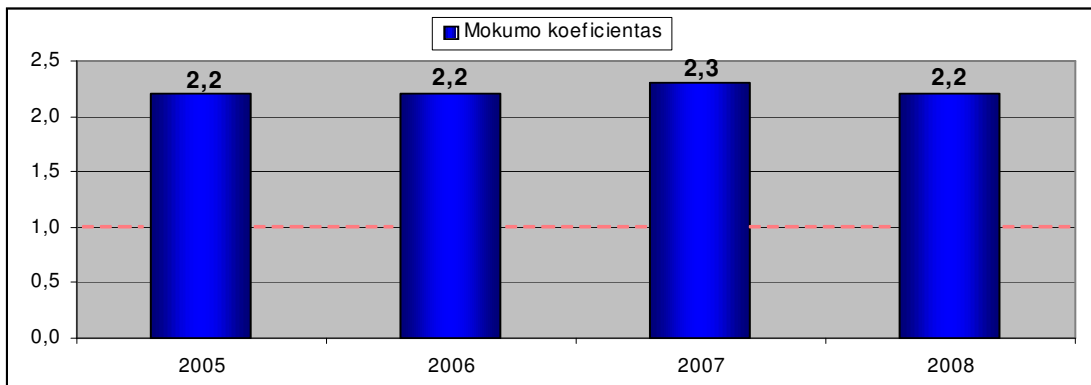
2009 I pusmetį aukščiausias sudėtinio nuostolingumo koeficientas buvo pasiektas UAB DK „PZU Lietuva“ veikloje (102 proc.). Rodiklio reikšmė viršijanti 100 proc. informuoja apie nuostolingą įmonės veiklą. Žemiausias sudėtinio nuostolingumo koeficientas analizuojamu laikotarpiu buvo UAB „Lietuvos draudimas“ veikloje (vidutinis lygis 87 proc.). Tai įtakojo žemiausias analizuojamu

laikotarpiu, tarp didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių, administracinių sąnaudų vidutinis 7 proc. rodiklis, bei vidutinis 30 proc. įsigijimo sąnaudų rodiklis.

3.3.4. Draudimo veiklos finansinio stabilumo analizė

Svarbu įvertinti draudimo sektoriaus finansinį stabilumą ir nustatyti galimą riziką. Šiam tikslui skaičiuojami geriausiai ne gyvybės draudimo įmonių finansinės veiklos padėtį ir finansinį stabilumą atskleidžiantys mokumo bei techninių atidėjinių padengimo turtu rodikliai.

18 paveiksle pateikti Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių mokumo rodiklių dinamika.

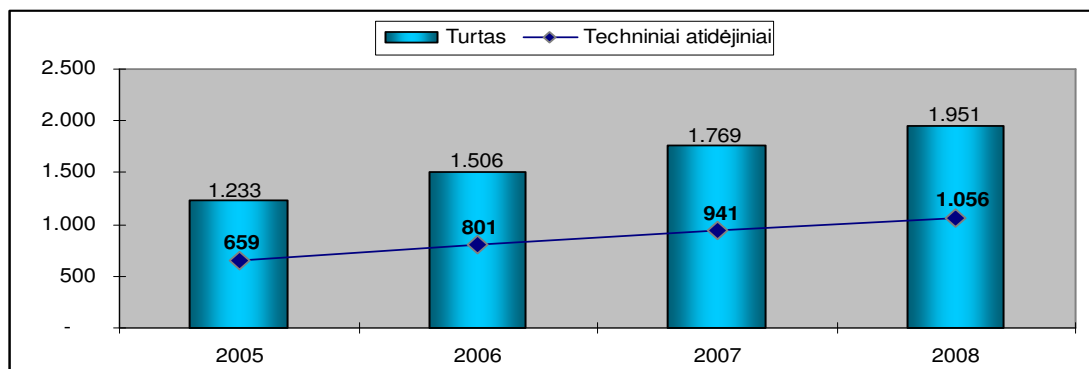

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis DPK, 2005 – 2008.

18 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių mokumo rodikliai, proc.

Ne gyvybės draudimo įmonių mokumo koeficientas analizuojamu laikotarpiu (žr. 18 pav.) yra dvigubai didesnis nei minimali leistina mokumo koeficiento riba 1. 2008, palyginti su 2007 metais ne gyvybės draudimo įmonių mokumo koeficientas sumažėjo 4 proc. Tačiau mokumo koeficientas 2,2 (2008 metais) rodo, kad draudimo įmonės turi pakankamai turto prisiimtai rizikai padengti ir kapitalo tolesnei draudimo įmonės plėtrai. Be to, 2008 metais nei viena ne gyvybės draudimo įmonė neviršijo minimalios leistinos mokumo koeficiento ribos.

19 paveiksle pateikti Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių techniniai atidėjiniai ir turtas 2005 – 2006 metais.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal DPK duomenis

19 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių techniniai atidėjiniai ir turtas, mln. Lt.

Ne gyvybės draudimo įmonių techniniai atidėjiniai analizuojamu laikotarpiu augo, bet mažėjančiu tempu (vidutinis augimo lygis 2005 – 2008 metais sudarė 17 proc.). 2008 metų grandininis ne gyvybės draudimo įmonių techninių atidėjinių augimas siekė 12 proc., kai 2007 metais techniniai atidėjiniai grandininiu būdu padidėjo 17 proc. Tokį 2008 metų ne gyvybės draudimo įmonių techninių atidėjinių pokytį įtakėjo mažėjančiu tempu augantys PITA (13 proc. grandininis augimas) ir NITA (24 proc. grandininis augimas). Nuostolių svyravimo išlyginimo techninis atidėjimas 2008, palyginti su 2007 metais, sumažėjo 55 proc. ir teigiamai įtakėjo ne gyvybės draudimo įmonių galutinį rezultatą, grynąjį pelną. Šis atidėjinsys, pagal DPK 2006 metų nutarimą, iki 2009 metų turėjo būti panaikintas visose draudimo grupėse išskyrus kredito draudimą (DPK, 2008), todėl 2007 ir 2008 metais ypatingai mažėjo. Ne gyvybės draudimo įmonių draudimo įmokų grąžinimo techninis atidėjinsys 2008, palyginti su 2007 metais, sumažėjo 12 proc.

Ne gyvybės draudimo įmonių techniniai atidėjiniai 2008 metais 185 proc. buvo padengti įmonių turtu. Kadangi techniniai atidėjiniai atspindi ne gyvybės draudimo rinkoje veikiančių įmonių įsipareigojimus klientams, jie 100 proc. turi būti padengti įmonių geros kokybės turtu. Kadangi Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių techniniai atidėjiniai analizuojamu laikotarpiu buvo padengti turtu vidutiniškai 138 proc., galima daryti prielaidą, kad ne gyvybės draudimo įmonės yra pasiruošusios įvykdyti klientų įsipareigojimus bei efektyviai panaudoja turimą turtą.

3.3.5. Draudimo įmonių veiklos efektyvumo daugiakriterinis vertinimas

Atlikus ne gyvybės draudimo rinkos ir joje veikiančių didžiausių įmonių finansinę analizę įsitikinta, kad ne gyvybės draudimo veiklą atspindi daugelis rodiklių. Draudimo veikla analizuojama remiantis tipiniais finansinės analizės rodikliais, kaip pelningumas, bei specifiniais, tik draudimo veikloje taikomais, kaip draudiminis nuostolingumas, techniniai atidėjiniai ir kiti rodikliai. Tačiau atskiri rodikliai neapima visų draudimo įmonės veiklos aspektų. Siekiant objektyviai įvertinti ne gyvybės draudimo įmonių situaciją, atliekamas kompleksiškas, daugiakriteriniais būdais paremtas, ne gyvybės draudimo įmonių veiklos vertinimas. Šiam tikslui išskirti pagrindiniai ne gyvybės draudimo įmonių veiklą apibūdinantys rodikliai, o kiekvieno rodiklio reikšmingumas, atspindint bendrą ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumą, įvertinamas ekspertų (žr. 9 priedą).

Daugiakriterinis vertinimas rėmėsi pagrindiniais (žr. 5 lent.) ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumą atspindinčiais rodikliais.

5 lentelė. Ne gyvybės draudimo veiklos pagrindiniai rodikliai ir jų svoriai

Eil. Nr.	Pagrindiniai veiklos rodikliai	Svoriai
1	Nuosavo kapitalo grąža	0,27
2	Turto grąža	0,15
3	Pelningumas	0,13
4	Draudiminis sudėtinis nuostolingumas	0,18
5	Mokumo koeficientas	0,11
6	Techninių atidėjinių padengimas turtu	0,09
7	Perdraudimo koeficientas	0,07
	Iš viso	1,00

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ekspertų vertinimais

5 lentelėje pateiktų rodiklių svorių reikšmės buvo gautos ekspertinio vertinimo būdu, ekspertams vieneto dalimis nurodžius kiekvieno rodiklio svorį. Remiantis ekspertų vertinimu, labiausiai ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumą atskleidžia nuosavo kapitalo grąžos rodiklis. Taip pat labai svarbūs draudiminio sudėtinio nuostolingumo, turto grąžos, pelningumo bei mokumo rodikliai, vertinant ne gyvybės draudimo įmonių veiklą. Mažiau reikšmingi įmonių veiklos efektyvumui yra techninių atidėjinių padengimo turtu bei perdraudimo koeficientai.

Suskaičiuota konkordancijos koeficiento reikšmė $W = 0,416$, o reikšmingumas $p < 0,05$. Suskaičiuota reikšmė χ^2 lygi 14,961 ir viršija kritinę χ_{KR}^2 12,59, su reikšmingumo lygmeniu $\alpha = 0,05$, $\nu = m - 1 = 6$ ($m =$ vertinamų rodiklių skaičius) laisvės laipsniu. Tai rodo, kad ekspertų nuomonės yra suderintos ir rodiklių svorius (žr. 5 lent.) galima taikyti daugiakriteriniam vertinimui.

6 lentelėje pateikti ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumo daugiakriterinio vertinimo galutiniai rezultatai. Detalesni skaičiavimai pateikiami 10 priede.

6 lentelė. Ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumo daugiakriterinio vertinimo rezultatai

Metodas	2005									
	LD		PZU LT		ERGO LT		IF		BTA	
	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta
Geometrinio vidurkio	0,273	1	0,085	5	0,173	4	0,216	3	0,251	2
KRRSS	0,280	1	0,072	5	0,186	4	0,222	3	0,241	2
Bendra vieta		1		5		4		3		2
Metodas	2006									
	LD		PZU LT		ERGO LT		IF		BTA	
	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta
Geometrinio vidurkio	0,236	1	0,108	5	0,189	3	0,282	2	0,185	4
KRRSS	0,249	1	0,086	5	0,212	3	0,248	2	0,205	4
Bendra vieta		1		5		3		2		4
Metodas	2007									
	LD		PZU LT		ERGO LT		IF		BTA	
	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta
Geometrinio vidurkio	0,294	1	0,140	5	0,179	3	0,225	2	0,163	4
KRRSS	0,281	1	0,138	5	0,197	3	0,224	2	0,160	4
Bendra vieta		1		5		3		2		4
Metodas	2008									
	LD		PZU LT		ERGO LT		IF		BTA	
	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta
Geometrinio vidurkio	0,267	1	0,097	5	0,257	2	0,243	3	0,137	4
KRRSS	0,267	2	0,086	5	0,270	1	0,261	3	0,116	4
Bendra vieta		1-2		5		1-2		3		4

Šaltinis: sudaryta pagal autorės skaičiavimus

Didžiausių Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumo daugiakriterinio vertinimo 2005 – 2008 metų rezultatai pateikti 6 lentelėje. Matyti, kad 2008 metais, pagal geometrinio vidurkio ir KRRSS metodus, efektyviausia veikla buvo tiek AB „Lietuvos draudimas“, tiek ir UADB „Ergo Lietuva“ ne gyvybės draudimo įmonių. Vertinant pagal vietas, šios įmonės pasidalino 1 ir 2 vietomis. Analizuojant dinامينius ne gyvybės draudimo įmonių daugiakriterinio vertinimo rodiklius, pagal KRRSS metodą, matyti, kad AB „Lietuvos draudimas“ prarado savo pozicijas, kurias užėmė 2005 – 2007 metais (1 vieta) ir 2008 metais nukrito į 2 vietą, pagal veikos efektyvumą, tarp didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių. Tokį rezultatą įtakojo 2008 metais sumažėję šios įmonės pelningumo rodikliai. Pirmoje vietoje pagal KRRSS metodą, vertinant įmonių bendrą veiklos efektyvumą 2008 metais atsidūrė UADB „Ergo Lietuva“. Tokį šios įmonės rezultatą įtakojo aukšti, palyginti su kitomis įmonėmis, pelningumo rodikliai, sėkminga, palyginti su ankstesniais laikotarpiais, perdraudimo veikla. Analizuojamu laikotarpiu gana efektyviai savo veiklą vykdė ir UAB „If draudimas“, kuri 2006 – 2007 metais, pagal geometrinio vidurkio ir KRRSS metodus, tarp kitų ne gyvybės draudimo įmonių, užėmė 2 vietą. Neefektyviausiai tarp didžiausių ne gyvybės draudimo bendrovių analizuojamu laikotarpiu savo veiklą vystė UAB DK „PZU Lietuva“. Šios įmonės pelningumo rodikliai yra vieni iš blogiausių, tai buvo įrodyta ir atliekant finansinę analizę pagal atskirus rodiklius.

Daugiakriterinė ne gyvybės draudimo didžiausių įmonių veiklos efektyvumo analizė leido nustatyti šių įmonių prioritetinę eilę, bei dinaminio požiūriu įvertinti jų veiklos efektyvumą. Rezultatai papildė ne gyvybės draudimo veiklos finansinę analizę pagal atskirus rodiklius ir leidžia objektyviau įvertinti ne gyvybės draudimo rinkos efektyviausias bei mažiau efektyviai veikiančias įmones.

3.4. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos makroaplinkos analizė

3.4.1. Kokybinė ne gyvybės draudimo rinkos makroaplinkos analizė

Atlikus mokslinės literatūros analizę nustatyta, kad šiandieninėmis rinkos ekonomikos sąlygomis draudimo veikla suprantama daug plačiau nei bet kada anksčiau. Į draudimo sąvoką patenka finansiniai, ekonominiai, teisiniai, socialiniai ir kiti aspektai. Tai įrodo, kad draudimo veikla tampriai susieta su įvairiais makroaplinkos komponentais bei jų veiksniais. Todėl ne gyvybės draudimo rinkos analizė, o ypač prognozavimas ir perspektyvų vertinimas, labai priklauso nuo tinkamo šių veiksnių įvertinimo.

Ne gyvybės draudimo vystimasis ir veiklos efektyvumas priklauso nuo tam tikrų makroaplinkos komponentų ir jų veiksnių (žr. 7 lent.).

7 lentelė. Makroaplinkos veiksniai

Makroaplinkos komponentai	Makroaplinkos veiksniai
Politinė aplinka	Priklausymas ES ir santykiai su šalimis kaimynėmis
Teisinė (įstatyminė) aplinka	"Mokumas II" bei draudimo veiklą reglamentuojantys įstatymai
Socialinė – kultūrinė aplinka	Gyventojų skaičius, užimtumas ir išsilavinimas, nusikalstamumas, migraciniai procesai
Ekonominė aplinka	BVP, infliacija, gyventojų pajamos ir mokesčių dydis, paskolų, nekilnojamojo turto, naujų automobilių rinkos, įmonių bankrotai, šalies reitingai, ES struktūriniai fondai bei vyriausybės ekonominė politika
Technologinė aplinka	Mokslinė, technologinė ir techninė pažanga

Šaltinis: sudaryta autorės

Politinė aplinka. Ne gyvybės draudimą veikia politinė aplinka ir atskiri jos veiksniai. Šią aplinką sukuria šalies valdžios organų bei tarpvalstybinių institucijų, tokių kaip Europos Sąjunga, vykdoma veikla. Lietuva yra Europos Sąjungos dalis, todėl tai atveria daug galimybių vystant ne gyvybės draudimo veiklą, tačiau susiduriama ir su papildoma konkurencija (Europos Sąjungos šalių steigiami ne gyvybės draudimo veiklą vykdančios filialai ir pan.). Kadangi Lietuva dažnai suvokiama, kaip Baltijos regiono dalis, o Baltijos regionas vertinamas kaip vientisas, nes visos trys šalys pereina panašų ekonomikos raidos ciklą, todėl tiek Lietuvos finansiniam stabilumui, tiek ir draudimo veiklos vystymuisi svarbūs santykiai su šiomis šalimis.

Naujos koalicijos vyriausybė siekia subalansuoti biudžetą didindama mokesčius bei mažindama valstybės išlaidas. Įžvelgiama mokesčių didinimo tendencija. Nuo 2009 metų sausio 1 d. didinamas PVM mokestis nuo 18 proc. iki 19 proc., o 2009 metų rugsėjo 1 d. didinamas PVM mokestis iki 21 proc. Taip pat priimami sprendimai naikinti mokesčines lengvatas. Panaikintas lengvatinis 5 proc. PVM tarifas. Dėl mokesčinės aplinkos nestabilumo, kyla rizika draudimo veiklos vystymuisi artimiausioje ateityje.

Teisinė aplinka. Šios aplinkos svarba ne gyvybės draudimo verslui, kaip ir bet kuriam kitam ūkio sektoriui, yra svarbi, kadangi padeda sumažinti prisiimamą riziką bei teikia verslo santykiams stabilumo. Ne gyvybės draudimo veikloje teisinės aplinkos poveikis gali būti tiek teigiamas, tiek ir neigiamas. Analizuojant ne gyvybės draudimo rinką ir sekant įstatyminę bazę, ne gyvybės draudimo ekspertų pasisakymus, Lietuvos respublikos įstatymus, draudimo priežiūros komisijos nutarimus, bei kitus teisės aktus ir statistinius duomenis pastebėta įvairių teisinės aplinkos įtakos ne gyvybės draudimo veiklos vystymuisi turinčių ar turėsiančių aspektų.

Nuo 2009 metų nacionalinė mokėjimo agentūra (NMA) nebekompensuoja ūkininkams dalies draudimo įmokos, draudžiant žemės ūkio techniką, verslinius gyvūnus bei gamybinės paskirties ūkinį turtą. Dėl šios priežasties mažės šių draudimo rūšių pasirašytos bei didės nutrauktos sutartys.

Teisinės aplinkos įtaka ne gyvybės draudimo veiklai atsispindi per draudimo veiklą reglamentuojančius įstatymus. Pavyzdžiui, TPVCA privalomojo draudimo įstatymo pakeitimai turės įtakos ne gyvybės draudimo veiklai tiek esamoje, tiek ir perspektyvinėje situacijoje. Nukentėjus eismo

įvykiuose Lietuvos teritorijoje, iki 2009 metų gruodžio 10 d. žala, padaryta turtui, atlyginama iki 100000 eurų, o žala, padaryta asmeniui, - iki 500000 eurų (tarp jų iki 1000 eurų gali būti skirta neturtinei žalai atlyginti). Ateityje privalomojo draudimo sumos didės:

- nuo 2009 m. gruodžio 11 d. iki 2012 m. birželio 10 d. draudimo suma – 2500000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 2500 eurų dėl neturtinės žalos) ir 500000 eurų dėl žalos turtui;
- nuo 2012 m. birželio 11 d. – draudimo suma 5000000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 5000 eurų dėl neturtinės žalos) ir 1000000 eurų dėl žalos turtui (TPVCA privalomojo draudimo įstatymo pakeitimas, 2007).

Šie TPVCA privalomojo draudimo įstatymo pakeitimai sąlygos tolimesnį vidutinių draudimo įmokų augimą. Tai rodo, kad teisinės aplinkos poveikis ne gyvybės draudimo rinkoje kartais pasireikia didėjančiais draudimo įmonių veiklos kaštais. O įstatyminės bazės nepastovumą galima įvardinti, kaip vieną iš rizikų ne gyvybės draudimo veiklos ateities perspektyvoms.

Rengiamas projektas „Mokumas II“, nustatysiantis naujus įmonių mokumo įvertinimo reikalavimus, kapitalo skaičiavimo bei rizikos įvertinimo metodus, informacijos apie bendroves atskleidimo visuomenei apimtį (Linartas, 2007). Pagal „Mokumas II“ išaugs mokumo reikalavimai draudimo įmonėms. Be to, draudikai turės viešai atskleisti daugiau informacijos, todėl draudimo rinka turėtų tapti skaidresnė ir stabilesnė. Taip pat tikimasi, kad efektyviau bus prižiūrimos draudimo įmonių grupės.

Socialinė aplinka. Kaip vienas svarbiausių socialinės aplinkos rodiklių yra išskiriamas gyventojų skaičius. Draudimo rinkai gyventojų skaičiaus didėjimas naudingas tuo, kad daugėja potencialų draudimo paslaugų pirkėjų, teigia Grigaitė (2009). Tačiau Lietuvoje, remiantis statistikos departamento duomenimis, nuo 1992 metų stebimos priešingos, gyventojų skaičiaus mažėjimo, tendencijos. Tai gali ateityje neigiamai įtakoti ne gyvybės draudimo rinkos vystimąsi.

Statistikos departamento atlikto gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, trečiąjį 2009 metų ketvirtį šalyje buvo 228,1 tūkst. bedarbių, o nedarbo lygis sudarė 13,8 proc. 2009 metų trečiąjį ketvirtį palyginus su atitinkamu 2008 metų laikotarpiu, nedarbo lygis išaugo 2,3 kartus (Statistikos departamentas, 2009). Nedarbo lygio augimas neigiamai įtakoja ne gyvybės draudimo vystimąsi. Tačiau tokia padėtis ne gyvybės draudimo įmonėms sudaro sąlygas ir pritraukti naujus, kvalifikuotus draudimo paslaugų pardavėjus.

Ne gyvybės draudimo vystimąsi įtakoja ir labiau išsilavinę bei reiklūs vartotojai. Augantis vartotojų sąmoningumas draustis skatina draudimo poreikio augimą. Tačiau, augant draudėjų juridiniam išprusimui, dažnėja pranešimai apie įvykius bei auga reikalaujamų kompensacijų sumos. To pasėkoje didėja ne gyvybės draudimo įmonių draudiminis nuostolingumas.

Kiti socialiniai veiksniai įtakojantys ne gyvybės draudimo vystimąsi yra tokie kaip: didėjantis SODROS deficitas, didėjantis nusikalstamumas, automobilių, turto vagystės, visuomenės senėjimas bei ekonominė migracija į vakarų valstybes.

Technologinė aplinka. Technologinė aplinka nuolat kinta ir tai gali turėti tiek teigiamos įtakos (spėjus laiku prisitaikyti prie technologinių pokyčių), tiek neigiamų (nespėjus to laiku padaryti) padarinių ne gyvybės draudimo įmonių veiklai.

Didėja interneto sklaida ir atsiranda vis daugiau galimybių kiekvienam piliečiui įsigyti kompiuterį ir turėti internetą namuose (2008 metais Lietuvoje internetą turėjo 51 proc. namų ūkių, kai 2007 metais 44,4 proc.). Plečiantis technologinei aplinkai didėja ir naujų pardavimų kanalų ne gyvybės draudime poreikis, kuriami nauji draudimo produktai bei tobulinami esami.

Bankai aktyvina kredito kortelių išdavimą, kadangi debeto kortelių rinka jau prisotinta. Atsisakoma griežtos atskaitomybės blankų, o tai įgalina kurti ir naudoti įvairias draudimo sutarčių formas (draudimas su kredito kortele, draudimas trumpąja žinute ir kt.).

Ekonominė aplinka. Finansų rinkų pasaulinė krizė įtakojo pasitikėjimo finansų institucijomis mažėjimą. Todėl mažėja pasitikėjimas ir draudimo įmonėmis. Smunkanti Lietuvos ekonomika turi įtakos ir ne gyvybės draudimo rinkos vystimuisi. Šalies BVP 2009 II ketv., palyginti su atitinkamu 2008 m. ketvirčiu, smuko 19,5 proc., tuo tarpu pirmąjį 2009 m. ketv., palyginti su atitinkamu praėjusių metų laikotarpiu, BVP sumažėjo 13,3 proc. (Statistikos departamentas, 2009). Ekonomikos nuosmukis įtakoja ir ne gyvybės draudimo rinkos traukimąsi.

8 lentelė. Makroekonominės aplinkos veiksniai

Rodikliai	2005	2006	2007	2008
Vidutinis metinis gyventojų skaičius (tūkst)	3.414	3.394	3.376	3.358
BVP veikusiomis kainomis (mln. Lt)	72.060	82.793	98.669	111.190
BVP augimas /grandine susietos apimties augimas (proc.)	8	8	10	3
Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI (proc.)	3	4	6	11
Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (Lt.)	1.276	1.496	1.802	2.152
Vidutinis metinis nedarbo lygis (proc.)	8	6	4	6
Vidutinis metinis bedarbių skaičius (tūkst. Lt)	133	89	69	94
Banku klientams suteiktos paskolos (laikotarpio pabaigoje, mlrd. Lt)	26	39	60	71

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamentu, AB SEB banku.

Nekilnojamo turto rinkoje stebimas sąstingis, statybų ir transporto verslo sektorių sumažėjimas dėl makroekonominių veiksnių iškilus likvidumo, konkurencingumo ir pelningumo problemoms. Didėja bankrutuojančių įmonių skaičius (2008 metais pradėti 957 bankroto procesai, kai 2007 metais - 606). Tokia situacija didina įsiskolinusių už paslaugas, tame tarpe ir draudimo, skaičių, dalis sutarčių nutraukiamos.

Auto Tyrimai duomenimis, 2009 metų sausio – spalio mėnesiais šalyje užregistruota 7409 naujų lengvųjų automobilių – net 68 proc. mažiau nei atitinkamu praėjusių metų laikotarpiu. Vien 2009 metų

spalio mėnesį, palyginti su tuo pačiu 2008 metų mėnesiu, naujų lengvųjų automobilių rinka smuko 70 proc. iki 587 automobilių (Auto Tyrimai, 2009). Mažėjant naujų automobilių pardavimams, aštrėja konkurencija tarp ne gyvybės draudimo įmonių. Draudimo bendrovės mažina savo maržas, teikia šį produktą kuo palankesnėmis sąlygomis, taip siekdamos pritraukti daugiau klientų. Trumpuoju laikotarpiu toks sprendimas yra palankus, tačiau ilguoju laikotarpiu tai kelia grėsmę bendrovės finansinei būklei, nes daugiau polisų mažesnėmis kainomis reiškia didesnę riziką ir potencialų portfelio nuostolingumą, kuris gali pasireikšti jau po pusmečio.

Sumažėjęs bankų paskolų išdavimas (žr. 8 lent.) bei išaugę paskolų teikimo atrankos reikalavimai tiek gyventojams, tiek bendrovėms ribos namų ūkio vartojimą ir investicijas. Namų ūkių pajamų ir jų ateities lūkesčių mažėjimas mažins ne gyvybės draudimo įmonių pardavimų plėtros galimybes.

Mažėja 2008 metais buvusi aukšta infliacija (žr. 8 lent.). 2009 metų lapkričio mėnesį, palyginti su tuo pačiu praėjusių metų mėnesiu, infliacija sudarė 1,5 proc., tuo tarpu vidutinė metinė infliacija – 5 proc. Tačiau svarbu pastebėti, jog per pastaruosius metus išaugo remonto darbų kaina, brango medžiagos, išaugo remonto ir statybų darbų kaštai, brango statybinės medžiagos, o tai sudaro didžiąją dalį draudimo kaštų.

ES pagalba (struktūriniai ir sanglaudos fondai) išlieka mažiausiai iki 2013 metų, o pagal ekonomikos skatinimo planą numatomas spartesnis lėšų įsisavinimas, todėl tai turėtų teigiamai įtakoti ir ne gyvybės draudimo vystimąsi.

Be natūraliai vykstančių procesų, draudimo rinkai įtakos turi ir vyriausybė, kuri savo priemonėmis siekia paveikti bendruosius ekonomikos rodiklius, politika, teigia Grigaitė (2009). Valstybės ekonominė politika gali suteikti draudimo rinkos dalyviams papildomų galimybių, tačiau gali ir riboti. Bendrame Europos ekonominio nuosmukio kontekste, Lietuvos Vyriausybės taikomos antikrizinės priemonės turėtų sušvelninti ekonomikos nuosmukio pasekmes. O ekonomikos veiksmų skatinimo planas, kuriame numatyta teikti valstybės garantijas verslui finansuoti, turėtų teigiamai paveikti kreditų rinką, kas įtakotų ūkio atsigavimą ir stabilizavimą.

Išanalizavus Lietuvos ne gyvybės draudimo veiklą įtakojančius makroaplinkos aspektus, kaip apibendrinimas, sudaryta stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių lentelė (žr. 9 lent.).

9 lentelė. Ne gyvybės draudimo vystimosi, atsižvelgiant į makroaplinkos veiksnius, SSGG analizė

<i>Stipriosios savybės</i>	<i>Silpnosios savybės</i>
<ul style="list-style-type: none"> Lietuva yra mažos ir atviros ekonomikos valstybė 	<ul style="list-style-type: none"> Žemas ne gyvybės draudimo išsivystymo lygis (tankio, skvarbos, išsiplėtimo rodikliai) Gyventojų skaičius ir gyvenimo būdas, vertybės (konservatyvumas)
<i>Galimybės</i>	<i>Grėsmės</i>
<ul style="list-style-type: none"> Klientų sąmoningumo draustis augimas ES finansavimo šaltiniai Santykiai su šalimis kaimynėmis bei priklausymas ES 	<ul style="list-style-type: none"> Finansų rinkų pasaulinės krizės padariniai Nepalankios makroekonominių veiksnių tendencijos Šalies įstatyminės ir mokestinės bazės nepastovumas Auganti konkurencija

Šaltinis: sudaryta autorės

Įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo veiklą sąlygojantys makroaplinkos veiksniai. Nustatyta, kad ne gyvybės draudimo vystymąsi stabdo šalies gyventojų skaičiaus mažėjimas bei gyvenimo būdas, vertybės (konservatyvus požiūris); sudėtinga situacija darbo rinkoje, kurią atspindi tokie darbo statistikos rodikliai kaip nedarbo lygis, bedarbių skaičius; pasaulinės finansų krizės padariniai bei nepalankios makroekonominių veiksnių tendencijos; šalies įstatyminės bei mokestinės bazės nepastovumas ir auganti konkurencija. Kadangi Lietuva yra mažos ir atviros ekonomikos valstybė, ne gyvybės draudimo vystimosi galimybės išvelgiamos santykiuose su šalimis kaimynėmis bei priklausyme ES, taip pat vystymąsi teigiamai turėtų įtakoti ir ES finansavimo šaltiniai, klientų sąmoningumo draustis augimas.

3.4.2. Kiekybinė ne gyvybės draudimo rinkos makroaplinkos veiksnių daugiakriterinė analizė

Lietuvos makroaplinkos įtaka dabartinei ne gyvybės draudimo rinkai bei jos dinaminei plėtrai vertinama remiantis komponentais, kurie apima politinę, įstatyminę (teisinę), ekonominę, socialinę – kultūrinę ir technologinę aplinkas, bei šiuos komponentus nulemiančiais veiksniais (tokiais, kaip infliacija, gyventojų užimtumas ir kt.). Šiuos veiksnius bei jų reikšmingumus, pagal įtakos ne gyvybės draudimo veiklai svarbą, vertino (žr. 11 – 12 priedai) grupė ekspertų, kurią sudarė mokslininkai bei didelę patirtį ne gyvybės draudimo rinkoje turintys šios srities specialistai – vadovai, analitikai. Pirma ekspertai įvertino makroaplinkos veiksnių įtaką ne gyvybės draudimo rinkai pagal pateiktą 100 balų vertinimo sistemą. Vertinama buvo tiek dabartinė, tiek perspektyvinė (2010, 2011 metai) situacija. Toliau ekspertai vieneto dalimis įvertino veiksnių įtakos, atitinkamiems makroaplinkos komponentams, reikšmingumus.

Ekspertų nuomonių suderinamumui įvertinti skaičiuojami konkordancijos (suderinamumo) koeficientai W bei kriterijai pagal kiekvieną identifikuotą veiksnių grupę. Šių rodiklių reikšmės pateiktos 10 lentelėje.

10 lentelė. Ekspertų nuomonių suderinamumo rodikliai

Rodikliai	Esama situacija	2010	2011	Reikšmingumas	
				Veiksnių	Aplinkos
Konkordacijos W	0,699	0,634	0,563	0,714	0,949
χ^2	76,853	69,739	61,878	94,206	22,769
χ^2_{KR}	33,924	33,924	33,924	33,924	9,488
Sig.	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
df	22	22	22	22	4

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis ekspertų vertinimo duomenimis, SPSS programa

Suskaičiuotos konkordancijos koeficientų reikšmės (W nuo 0,563 iki 0,949), bei χ^2 reikšmės (žr. 10 lent.), viršijančios χ^2_{KR} reikšmes, rodo pakankamą vertinimų suderinamumą ir duomenų tinkamumą daugiakriteriniam vertinimui. Labiausiai ekspertų nuomonės sutapo vertinant makroaplinkos įtakos ne gyvybės draudimo veiklai reikšmingumą (W = 0,949). Ekspertų nuomonės labiausiai išsiskyrė vertinant makroaplinkos veiksnių įtaką ne gyvybės draudimo rinkai pagal perspektyvinę (2011 metų) situaciją (W = 0,563).

11 lentelėje pateiktos identifikuotų makroaplinkos veiksnių reikšmės bei įtakos ne gyvybės draudimo veiklai reikšmingumo vertinimo rezultatai.

11 lentelė. Makroaplinkos veiksnių vertinimo rezultatai

Makroekonomikos veiksniai, darantys įtaką ne gyvybės draudimo rinkai	Esama situacija	2010	2011	Reikšmingumas	
<i>Politinė aplinka (P)</i>					
P1 Priklausymas ES	62	61	62	a1	0,47
P2 Santykiai su šalimis kaimynėmis	62	69	72	a2	0,53
<i>Teisinė (įstatyminė) aplinka (I)</i>					
I1 Draudimo veiklą reglamentuojantys	61	61	61	a1	0,48
I2 Mokumas II	50	45	42	a2	0,52
<i>Socialinė – kultūrinė aplinka (S)</i>					
S1 Gyventojų skaičius	52	46	40	a1	0,25
S2 Gyventojų užimtumas	36	32	32	a2	0,30
S3 Gyventojų išsilavinimas	57	58	58	a3	0,13
S4 Nusikalstamumas	57	57	57	a4	0,18
S5 Migraciniai procesai	42	37	32	a5	0,17
<i>Ekonominė aplinka (E)</i>					
E1 BVP	40	43	50	a1	0,12
E2 Infliacija	50	50	51	a2	0,10
E3 Mokesčių dydis, kaita	36	39	38	a3	0,11
E4 Gyventojų pajamos	37	35	38	a4	0,14
E5 Paskolų rinka	35	31	35	a5	0,09
E6 Nekilnojamojo turto rinka	35	35	42	a6	0,08
E7 Naujų automobilių rinka	36	37	43	a7	0,10
E8 Įmonių bankrotai	30	27	27	a8	0,09
E9 Reitingai	43	45	50	a9	0,04
E10 ES struktūriniai ir sanglaudos fondai	50	50	51	a10	0,14
E11 Vyriausybės ekonominė politika	33	33	43	a11	0,15
<i>Technologinė aplinka (T)</i>					
T1 Mokslinė pažanga	52	53	55	a1	0,28
T2 Technologinė pažanga	53	55	55	a2	0,38
T3 Techninė pažanga	53	55	55	a3	0,33

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis ekspertų vertinimo duomenimis

Iš ekonominės aplinkos veiksnių, tik du (infliacija ir ES struktūriniai fondai) turi vidutiniškai palankią įtaką ne gyvybės draudimo vystimuisi esamu laikotarpiu (50 balų). 2011 metais šių veiksnių palanki įtaka didės iki 51 balo. Kiti ekonominės aplinkos veiksniai esamoje situacijoje nepalankiai įtakoja ne gyvybės draudimo rinkos vystimąsi. Stipriai nepalankią įtaką turi įmonių bankrotai, paskolų, nekilnojamojo turto ir naujų automobilių rinkose esama situacija, vyriausybės vykdoma ekonominė politika bei mokesčių kaita ir gyventojų pajamų lygis. Daugelio iš šių veiksnių (gyventojų pajamų, situacijos paskolų rinkoje ir įmonių bankrotų) nepalanki įtaka 2010 metais padidės, kitų išliks panaši. Nepalankią įtaką iš makroekonomikos veiksnių ne gyvybės draudimo vystimuisi esamu laikotarpiu turi ir BVP (40 balų). Šio veiksnio nepalanki įtaka 2010 metais mažės (43 balai), o 2011 metais BVP ne gyvybės draudimo rinkos vystimuisi turės jau vidutiniškai palankią įtaką (50 balų). Lietuvai, reitingavimo agentūrų, suteikiami įvertinimai esamu laikotarpiu nepalankiai įtakoja ne gyvybės draudimo rinkos vystimąsi, tačiau 2010 ir 2011 metais, šio veiksnio nepalanki įtaka mažės.

Iš socialinės – kultūrinės aplinkos veiksnių ne gyvybės draudimo rinkos vystimąsi esamoje situacijoje nepalankiai įtakoja gyventojų užimtumo bei migracinių procesų veiksniai. Šių veiksnių nepalanki įtaka 2010 metais augs. Iš kitų socialinės – kultūrinės aplinkos veiksnių, kaip pasižyminčius vidutiniškai palankia įtaka galima išskirti: gyventojų skaičių (52 balai), gyventojų išsilavinimą (57 balai) ir nusikalstamumą (57 balai). Gyventojų skaičiaus veiksnio įtaka 2010 – 2011 taps nepalanki (atitinkamai 46 ir 40 balų). Gyventojų išsilavinimo veiksnio palankumas 2010 – 2011 didės (sudarys 58 balus), o nusikalstamumo įtaka išliks tokia pati (57 balai), kaip ir dabartiniu laikotarpiu.

Technologinės aplinkos veiksniai, mokslinė, technologinė ir techninė pažanga, esamoje situacijoje ne gyvybės draudimo rinką įtakoja vidutiniškai palankiai (52 – 53 balai), o ateityje nežymiai išaugs (53 – 55 balai). Teisinės (įstatyminės) aplinkos veiksniai ne gyvybės draudimo vystimąsi įtakoja vidutiniškai palankiai (Mokumas II) ir pakankamai palankiai (draudimo veiklą reglamentuojantys įstatymai). Mokumas II veiksnio įtaka 2010 – 2011 metais ne gyvybės draudimo rinkos vystimuisi taps palankesnė (atitinkamai 54 – 55 balai). Palankiausiai iš makroaplinkos komponentų veiksnių ne gyvybės draudimo rinką įtakoja ir ateityje įtakos politinės aplinkos veiksniai: priklausymas ES ir santykiai su šalimis kaimynėmis.

Pagal identifikuotus makroaplinkos veiksnius (P, I, S, E, T), jų reikšmes (žr. 11 lent.) ir įtakos reikšmingumus (a_1, a_2, a_j), bei makroaplinkos komponentų reikšmingumus (k_p, k_i, k_s, k_e, k_t) (žr. 12 lent.) tolesniam makroaplinkos komponentų vertinimui sudarytos lygtys:

$$P = \sum_{i=1}^{i=2} a_{pi} P_i = a_{p1} P_1 + a_{p2} P_2, \sum_{i=1}^2 a_{pi} = 1; \quad (13)$$

$$I = \sum_{i=1}^{i=2} a_{ii} I_i = a_{i1} I_1 + a_{i2} I_2, \sum_{i=1}^2 a_{ii} = 1; \quad (14)$$

$$S = \sum_{i=1}^{i=5} a_{Si} S_i = a_{S1} S_1 + a_{S2} S_2 + a_{S3} S_3 + a_{S4} S_4 + a_{S5} S_5, \sum_{i=1}^5 a_{Si} = 1; \quad (15)$$

$$E = \sum_{i=1}^{i=11} a_{Ei} E_i = a_{E1} E_1 + a_{E2} E_2 + a_{E3} E_3 + a_{E4} E_4 + a_{E5} E_5 + \dots + a_{E11} E_{11}, \sum_{i=1}^{11} a_{Ei} = 1; \quad (16)$$

$$T = \sum_{i=1}^{i=3} a_{Ti} T_i = a_{T1} T_1 + a_{T2} T_2 + a_{T3} T_3, \sum_{i=1}^3 a_{Ti} = 1; \quad (17)$$

$$M = \sum_{i=1}^{i=5} k_i M_i = k_p P + k_i I + k_s S + k_e E + k_t T; \sum_{i=1}^5 k_i = 1 \quad (18)$$

Remiantis pateiktomis lygtimis (13 - 18) bei makroekonomikos veiksnių vertinimo rezultatais, atlikti daugiakriteriniai skaičiavimai. Skaičiavimų rezultatai pateikti 12 lentelėje.

12 lentelė. Makroaplinkos komponentų vertinimo rezultatai

Makroaplinkos komponentai	Esama situacija	2010	2011	Bendras svoris
Politinė aplinka (P)	62	65	67	0,10
Teisinė (įstatyminė) aplinka (I)	55	57	58	0,12
Socialinė – kultūrinė aplinka (S)	48	44	42	0,24
Ekonominė aplinka (E)	45	44	49	0,46
Technologinė aplinka (T)	53	54	55	0,08
Makroaplinka	49	49	51	1,00

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis ekspertų vertinimo duomenimis

Nustatytas makroaplinkos komponentų bei bendros makroaplinkos palankumo ne gyvybės draudimo vystimuisi lygis. Išsiaiškinta, kad šiuo metu nepalankiausia įtaką ne gyvybės draudimo veiklai turi ekonominė aplinka (45 balai). Kaip pasižymintis nepalankia įtaka vertinamas ir socialinės – kultūrinės aplinkos komponentas (48 balai). Vidutiniškai palankią įtaką ne gyvybės draudimo veiklai turi technologinė (53 balai) ir teisinė (55 balai) aplinkos. O apskritai palankiausia įtaką turi ir ateityje turės politinė aplinka. Šios aplinkos esama situacija vertinama 62 balais, o perspektyvinė 2010 – 2011 metų atitinkamai 65 ir 67 balais. Pagal perspektyvinės situacijos scenarijų 2010 metais ekonominės ir socialinės aplinkų nepalankumas didės iki 44 balų. 2011 metais ekonominės aplinkos įtaka didės į palankiąją pusę, tačiau socialinės aplinkos įtakos palankumas ne gyvybės draudimo veiklai vis dar mažės. Technologinės ir teisinės (įstatyminės) aplinkų įtakos palankumas perspektyvinėje situacijoje šiek tiek padidės.

Apskaičiuotas bendras makroaplinkos palankumo lygis (M) atspindi žemesnį nei vidutinį (49 balai) makroaplinkos palankumą ne gyvybės draudimo veiklos vystimuisi esamu laikotarpiu ir 2010 metais, bei vidutinį palankumo lygį (51 balas) 2011 metais. Toks daugiakriterinis ne gyvybės draudimo veiklos vertinimas, ypač perspektyvinės situacijos, yra naudingas atliekant ne gyvybės

draudimo veiklos pagrindinių rodiklių (pasirašytų įmoku) prognozės skaičiavimus bei perspektyvų numatymą, kadangi Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtrai tiek dabartinėje situacijoje, tiek ir perspektyvinėje įtaką daro išoriniai, makroaplinkos, veiksniai.

3.5. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos ir nepriklausomų kintamųjų koreliacinė regresinė analizė

Siekiant nustatyti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos pagrindinio parametro, pasirašytų įmoku (toliau PĮ), ryšius su Lietuvos makroaplinkos rodikliais, įvertinti šių ryšių glaudumą bei sudaryti prognozavimo modelius, atliekama koreliacinė ir daugiakriterinė regresinė analizė. Grupinės regresijos metodas pasirinktas todėl, kad priklausomą kintamąjį visada galima geriau nusakyti nagrinėjant kelis nepriklausomus kintamuosius. Be to, atliekant vieną analizę išskiriamas iškart keleto kintamųjų sąryšis.

Įvairios Lietuvos institucijos prognozuoja tam tikrus makroekonominis rodiklius, kuriuos ir nuspręsta panaudoti, kaip ne gyvybės draudimo rinkos prognozavimo modelio aiškinamuosius kintamuosius. Tyrimui reikalingus duomenis skelbia Lietuvos Respublikos statistikos departamentas, draudimo rinkos duomenis pateikia Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija, o makroekonomikos rodiklių prognozes pateikia Lietuvos Respublikos finansų ministerija, Lietuvos bankas, AB SEB bankas, AB „Swedbank“ ir AB DnB NORD bankas. Regresinio modelio lygtims įvertinti naudojami 1998 - 2008 metų duomenys. Duomenys apdoroti statistinės analizės programinės įrangos SPSS paketu. Šis paketas pasirinktas dėl didelių regresinės analizės galimybių.

Koreliacinei regresinei analizei atlikti, ne gyvybės draudimo rinkos ateities perspektyvoms įvertinti ir prognozėms numatyti, pasirinktas PĮ rodiklis. Aiškinančiais kintamaisiais parinkti šie rodikliai: BVP, vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (BR_DU), vidutinis metinis bedarbių skaičius (bedarbiai), vidutinis metinis užimtųjų skaičius (UZ_S), vidutinis metinis nedarbo lygis (NED_L), vidutinis metinis užimtumo lygis (UZ_L), vidutinis metinis suderinto vartojimo prekių ir paslaugų kainų indekso pokytis (SVKI) ir laikotarpio pabaigoje bankų klientams suteiktos paskolos.

Siekiant nustatyti išskirtų kintamųjų tarpusavio ryšius ir kitimo kryptis, bei patikrinti statistinį reikšmingumą, atliekama koreliacinė analizė. Naudojantis SPSS programa apskaičiuotos Pirson (Pearson) tiesinės koreliacijos koeficientų reikšmės r , ryšių statistiniai reikšmingumai p ir statistinės t_{st} kriterijaus reikšmės (žr. 13 lent.).

13 lentelė. Ne gyvybės draudimo rinkos PĮ ir nepriklausomų kintamųjų koreliacija

		BVP	SVKI	BU_DU	Paskolos	Bedarbiai	NED_L	UZ_S	UZ_L
PĮ	r	0,991**	0,755**	0,976**	0,824*	(-0,919)**	(-0,913)**	0,734**	0,785**
	p	0,000	0,007	0,000	0,002	0,000	0,000	0,010	0,004
	t_{st}	22,21	3,45	13,45	4,36	6,99	6,71	3,24	3,80

*Koreliacija reikšminga, kai $p < 0,01$

**Koreliacija reikšminga, kai $p < 0,05$

Šaltinis: sudaryta autorės

Iš 13 lentelės matyti, kad ne gyvybės draudimo PĮ suma labiausiai siejasi su šalies BVP ($r = 0,991$, $p < 0,05$). Statistine koreliacijos koeficiento dydžio prasme, tai yra labai stipri teigiama koreliacija, kadangi r koeficientas artėja prie 1. Koreliacijos koeficiento reikšmingumui įvertinti apskaičiuota statistinė t_{st} kriterijaus reikšmė lygi 22,21. Iš Stjudento kriterijaus t lentelių surasta, kad esant laisvės laipsnių skaičiui $k = 9$, kritinė kriterijaus t reikšmė $t_k = 1,83; 2,26; 3,25$ (esant atitinkamam reikšmingumo lygiui $\alpha = 0,10; 0,05; 0,01$). Kadangi $t_{st} > t_k$ prie bet kurio reikšmingumo lygio, galima teigti, kad apskaičiuotas koreliacijos koeficientas tarp PĮ ir BVP yra labai reikšmingas. Be to, pateiktos praktinės išvados ankstesniuose skyriuose, atlikus ne gyvybės draudimo rinkos pasirašytų įmokų ir BVP bei draudimo skvarbos dinaminę analizę, patvirtina šio ryšio stiprumą. Galima teigti, kad BVP rodiklis yra vienas labiausiai tinkančių ne gyvybės draudimo PĮ dydžio prognozei atlikti.

Labai stiprus reikšmingas teigiamas koreliacinis ryšys nustatytas tarp ne gyvybės draudimo PĮ ir vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio ($r = 0,976$, $p < 0,05$, $t_{st} = 13,45$), o labai stiprus reikšmingas neigiamas koreliacinis ryšys nustatytas tarp PĮ ir bedarbių skaičiaus ($r = -0,919$, $p < 0,05$, $t_{st} = 6,99$) bei tarp PĮ ir nedarbo lygio ($r = -0,913$, $p < 0,05$, $t_{st} = 6,71$). Kadangi iš darbo statistikos rodiklių (Bedarbiai, NED_L, UZ_S ir UZ_L) didžiausia koreliacija stebima tarp PĮ ir bedarbių skaičiaus, bei tarp PĮ ir nedarbo lygio, todėl tolesnei analizei kiti darbo statistikos rodikliai nebus naudojami. Stiprus ir statistiškai reikšmingas koreliacinis ryšys ($0,7 < r < 0,9$) buvo rastas tarp ne gyvybės draudimo PĮ ir SVKI ($r = 0,755$, $p < 0,05$, $t_{st} = 3,45$) bei tarp PĮ ir paskolų ($r = 0,824$, $p < 0,01$, $t_{st} = 4,36$). Atlikus priklausomo kintamojo PĮ, ir nepriklausomų kintamųjų koreliacinę analizę, aiškinančiųjų kintamųjų skaičius, kuris bus naudojamas tolesnei analizei ir prognozavimo modeliui sudaryti, buvo sumažintas.

14 lentelėje pavaizduotos PĮ koreliacijos su socialinės aplinkos rodikliais, kurių projekcijos nebuvo rastos. Svarbu įvertinti ir šių rodiklių bei ne gyvybės draudimo PĮ tarpusavio ryšius, išskirti stipriausią įtaką ne gyvybės draudimo vystimuisi darančius rodiklius.

14 lentelė. Ne gyvybės draudimo PĮ ir socialinių nepriklausomų kintamųjų koreliacija

	Gyventojų skaičius	Gyventojų išsilavinimas	Nusikalstamumas	Vagystės	Migraciniai procesai
PĮ	-0,929	0,926	-0,826	-0,900	0,701
p.	0,000	0,000	0,043	0,001	0,053

Šaltinis: sudaryta autorės

Stipriausias teigiamas koreliacinis ryšys nustatytas tarp ne gyvybės draudimo PĮ ir gyventojų išsilavinimo ($r = 0,926$, $p < 0,001$). Kadangi ryšys yra ir stiprus, ir reikšmingas, galima teigti, jog visuomenės išsilavinimo lygio augimas skatina teigiamą ne gyvybės draudimo rinkos plėtrą. Vidutiniškai stiprų, bet mažai reikšmingą teigiamą ($r = 0,701$, $p > 0,05$) koreliacinį ryšį su PĮ turi migraciniai procesai. Labai stiprus neigiamas koreliacinis ryšys nustatytas tarp gyventojų skaičiaus ir

PĮ ($r = -0,929$, $p < 0,01$) bei tarp vagysčių skaičiaus ir PĮ ($r = -0,9$, $p < 0,01$). Stiprus neigiamas ryšys stebimas tarp ne gyvybės draudimo PĮ bei bendro nusikalstamumo ($r = -0,826$, $p < 0,05$). Taip yra todėl, kad nusikalstamumo ir vagysčių rodikliai priklauso nuo ekonominės situacijos (turi neigiamą koreliaciją su BVP). Ekonominės situacijos blogėjimas atsispindi ir ne gyvybės draudimo PĮ mažėjime, ir nusikalstamumo (vagysčių) rodiklių didėjime.

15 lentelė. Ne gyvybės draudimo PI ir ekonominių nepriklausomų kintamųjų koreliacija

	Mokesčiai	Pajamos (disponuojamos)	Bankrotai	Įmonių pelnas
PI	0,983	0,973	0,532	0,656
p.	0,000	0,000	0,175	0,055

Šaltinis: sudaryta autorės

Labai stiprus teigiamas koreliacinis ryšys nustatytas tarp PĮ ir surenkamų mokesčių ($r = 0,983$, $p < 0,001$) bei PĮ ir namų ūkio disponuojamų pajamų ($r = 0,973$, $p < 0,001$). Vidutinė teigiama koreliacija stebima tarp ne gyvybės draudimo PĮ ir įmonių bankrotų skaičiaus ($r = 0,532$) bei PĮ ir įmonių uždirbto pelno ($r = 0,656$), tačiau šie rodikliai nėra reikšmingi analizuojant ne gyvybės draudimo PĮ ($p < 0,05$).

Siekiant nustatyti statistinį modelį, kurio pagalba ne gyvybės draudimo PĮ reikšmes būtų galima prognozuoti pagal atrinktą statistiškai reikšmingų rodiklių rinkinį, naudota daugiakriterinė regresija. Taikant SPSS paketo „Backward“ vertinimo metodą mažinamas nepriklausomų kintamųjų su mažiausiais dalinės koreliacijos koeficientais skaičius.

16 lentelė. Ne gyvybės draudimo PĮ ir nepriklausomų kintamųjų regresijos charakteristikos¹

Modelis	R	R ²	R ² adj	df	Sig	Durbin-Watson
1 (a)	0,993	0,986	0,972	5	0,000	2,086
2 (b)	0,993	0,986	0,977	4	0,000	
3 (c)	0,992	0,985	0,979	3	0,000	
4 (d)	0,992	0,984	0,980	2	0,000	
5 (e)	0,991	0,983	0,981	1	0,000	

a. Nepriklausomi kintamieji: (Konstanta), Paskolos, Infliacija, Bedarbiai, DU, BVP

b. Nepriklausomi kintamieji: (Konstanta), Paskolos, Infliacija, Bedarbiai, BVP

c. Nepriklausomi kintamieji: (Konstanta), Paskolos, Infliacija, BVP

d. Nepriklausomi kintamieji: (Konstanta), Infliacija, BVP

e. Nepriklausomi kintamieji: (Konstanta), BVP

¹Priklausomas kintamasis: PI

Šaltinis: sudaryta autorės

16 lentelėje vaizduojami gauti sudarytų modelių koreliacijos koeficientai (R), determinacijos koeficientai (R²) bei pataisyti determinacijos koeficientai (R²adj), kurie yra ypač svarbūs daugialypėje regresinėje analizėje, kadangi atsižvelgia į nepriklausomų kintamųjų skaičių bei imties didumą. Sudarytų modelių R²adj yra labai dideli, todėl galima teigti, kad koreliacija modeliuose tarp kintamųjų yra labai stipri. 5 modelis turi didžiausią R²adj reikšmę, todėl geriausiai paaiškina variaciją (net 98,1 proc. variacijos). Stulpelyje Sig. pateiktos hipotezės, kad modeliuose visi regresijos parametrai yra

lygūs 0. Kadangi visuose modeliuose $p < 0,05$, tai nulinė hipotezė yra atmetama ir sakoma, kad bent vienas koeficientas modelyje nelygus nuliui.

17 lentelė. Daugiakriterinių regresijos modelių reikšmės²

Modelis	B	t	Sig.	Koreliacija		
				Empirinė	Dalinė	Dalis
1	(Konstanta)	-271,87527	-0,818	0,451		
	BVP	0,01738	1,103	0,320	0,991	0,442
	SVKI	-11,99060	-0,901	0,409	0,755	-0,374
	BU_DU	0,04850	0,074	0,944	0,977	0,033
	Bedarbiai	-0,50873	-0,532	0,618	-0,920	-0,231
	Paskolos	-1,68028	-0,559	0,600	0,824	-0,242
2	(Konstanta)	-279,61950	-0,984	0,363		
	BVP	0,01841	5,868	0,001	0,991	0,923
	Infliacija	-11,79095	-0,993	0,359	0,755	-0,376
	Bedarbiai	-0,47590	-0,628	0,553	-0,920	-0,248
	Paskolos	-1,81615	-0,913	0,396	0,824	-0,349
3	(Konstanta)	-448,04226	-4,620	0,002		
	BVP	0,01928	7,137	0,000	0,991	0,938
	Infliacija	-11,40995	-1,007	0,347	0,755	-0,356
	Paskolos	-1,23212	-0,733	0,487	0,824	-0,267
4	(Konstanta)	-396,34682	-6,082	0,000		
	BVP	0,01751	14,322	0,000	0,991	0,981
	Infliacija	-6,00726	-0,721	0,492	0,755	-0,247
5	(Konstanta)	-368,80650	-7,202	0,000		
	BVP	0,01682	22,689	0,000	0,991	0,991

²Priklausomas kintamasis: PĮ

Šaltinis: sudaryta autorės

17 lentelėje pateikiami modelių regresinės analizės rezultatai, kur stulpelyje B vaizduojami gauti parametru a ir b įverčiai, o stulpeliuose t ir Sig. yra pateiktas hipotezių apie atitinkamų parametru lygybę nuliui tikrinimas: t statistika ir p reikšmė. Kadangi 1 modelio, kurį sudaro priklausomas kintamasis PĮ, ir nepriklausomi kintamieji: BVP, SVKI, BU_DU, bedarbiai ir paskolos, gautos p reikšmės yra daug didesnės už pasirinktą reikšmingumo lygmenį 0,05, todėl atmesti nulinės hipotezės apie koeficientų prie kintamųjų lygybę nuliui negalima, kadangi jie nėra statistiškai reikšmingi. Dėl šios priežasties 1 modelis nebus taikomas prognozavimui. Iš 2, 3 ir 4 modelių nepriklausomų kintamųjų statistiškai reikšmingas yra tik vienas, BVP ($p < 0,05$), todėl šie modeliai PĮ prognozavimui taip pat nebus naudojami.

Taikant SPSS paketo standartinę „Backward“ vertinimo procedūrą ir atlikus pateiktų rodiklių analizę, Lietuvos ne gyvybės draudimo PĮ prognozavimui pasirinktas 5 modelis (priklausomas kintamasis – PĮ, nepriklausomas kintamasis – BVP). Šio modelio rezultato patikimumą rodo tokia statistika: daugiamatis koreliacijos koeficientas $R = 0,991$, regresijos koeficientas $R^2 = 0,983$, pakoreguotas regresijos koeficientas $R^2_{adj} = 0,981$, t statistinė reikšmė lygi 22,699, bei Sig p reikšmė 0,000 ($p < 0,05$). 17 lentelės B dalyje pateikiamas poslinkis pagal ordinačių ašį a ir regresijos

koeficientas b. Taigi regresijos lygtis, naudojama Lietuvos ne gyvybės draudimo PĮ prognozuoti bus tokia:

$$P\dot{I} = 0,01682*BVP - 368,80650 \quad (19)$$

Paskaičiuota tiesinės regresijos lygtis parodo, kad ryšys yra tiesioginis (t.y. padidėjus šalies BVP, padidės ir ne gyvybės draudimo PĮ, nes $b > 0$).

Naudojant BVP, kaip nepriklausomą kintamąjį, sudaryti daugiakriterinio modelio su keliais nepriklausomais kintamaisiais nepavyko, dėl kitų rodiklių nereikšmingumo bendrame modelyje su BVP. Tai galėjo įtakoti BVP stipri koreliacija su likusiais rodikliais. Todėl, siekiant įvertinti ir kitų rodiklių įtaką ne gyvybės draudimo PĮ prognozavime, sudaryti sekantys (žr. 18 lent.) modeliai pagal atrinktą statistiškai reikšmingų rodiklių rinkinį, išskyrus BVP. Šie modeliai sudaryti taikant SPSS paketo „Enter“ bei „Stepwise“ vertinimo metodus.

18 lentelė. Daugiakriterinių regresijos modelių reikšmės³

Modelis	R	R ²	R ² _{adj}	Sig	B	Koreliacija			
						Empirinė	Dalinė	Dalis	
1	0,987	0,974	0,967	0,000	(Konstanta)	89,901			
BU_DU					0,725	0,977	0,918	0,374	
NED_L					-24,023	-0,913	-0,656	-0,141	
2	0,989	0,989	0,972	0,000	(Konstanta)	131,896			
BU_DU					0,704	0,977	0,923	0,362	
Bedarbiai					-1,543	-0,920	-0,711	-0,153	

³Priklausomas kintamasis: PĮ

Šaltinis: sudaryta autorės

18 lentelėje pateiktos ne gyvybės draudimo PĮ ir nepriklausomų kintamųjų regresijos modelių charakteristikos (koreliacijos koeficientai R, determinacijos koeficientai R² bei pataisyti determinacijos koeficientai R²_{adj}). Sudarytų modelių R²_{adj} yra labai dideli, todėl galima teigti, kad koreliacija modeliuose tarp kintamųjų yra labai stipri ($0,9 < r < 1$). Pagal 18 lentelėje pateiktas regresijos modelių charakteristikas (R²_{adj} bei stulpelyje Sig. pateiktas p reikšmes) tolesnei analizei, Lietuvos ne gyvybės draudimo PĮ prognozavimo modelio sudarymui, tinkami yra abu daugialypės regresijos modeliai. Modelis, įtraukęs BU_DU ir NED_L rezultatus (priklausomas kintamasis yra PĮ), paaiškina 96,7 proc. sudarytų ne gyvybės draudimo sutarčių variacijos ($R = 0,987$, $R^2 = 0,974$, $R^2_{adj} = 0,967$, $p < 0,05$). O daugialypės regresijos modelis, įtraukęs BU_DU ir bedarbių skaičiaus rezultatus (priklausomas kintamasis yra PĮ), paaiškina 97,2 proc. sudarytų ne gyvybės draudimo sutarčių variacijos ($R = 0,989$, $R^2 = 0,989$, $R^2_{adj} = 0,972$, $p < 0,05$).

18 lentelėje pateikti galutinio daugialypės regresijos modelio lygties koeficientai (B stulpelis), kurie parodo tikslų ne gyvybės draudimo PĮ atitinkamų nepriklausomų kintamųjų sąsajos pavidalą ir padeda sudaryti regresijos lygtis:

$$P\dot{I} \text{ (1 modelis)} = 89,901 + 0,725 * BU_DU - 24,023 * NED_L \quad (20)$$

$$P\dot{I} \text{ (2 modelis)} = 131,896 + 0,704 * BU_DU - 1,543 * Bedarbiai \quad (21)$$

Šiose regresijos lygtyse BU_DU rodikliai ne gyvybės draudimo PĮ veikia teigiamai, NED_L ir Bedarbiai neigiamai. Antrojo modelio galutinės regresijos lygties (20) statistiškai reikšmingi koeficientai yra tiek BU_DU (p = 0,000), tiek ir NED_L (p = 0,039). Trečiojo modelio galutinės regresijos lygties (21) statistiškai reikšmingi koeficientai yra atitinkamai BU_DU (p = 0,000), ir bedarbiai (p = 0,021).

Patvirtinta hipotezė, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtrai įtaką daro išoriniai, makroaplinkos, veiksniai. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinką stipriausi teigiami ryšiai sieja su šalies BVP, mokesčių sistema, vidutiniu mėnesiniu bruto darbo užmokesčiu, namų ūkių disponuojamomis pajamomis ir gyventojų išsilavinimu. Stipriausi atvirkštiniai ryšiai pasirašytas įmokas sieja su gyventojų ir bedarbių skaičiumi bei nedarbo lygiu. Atlikus koreliacinę ir regresinę analizę sudaryti trys patikimiausi modeliai, kurie bus naudojami Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos prognozėms numatyti.

3.6. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos prognozavimas ir plėtros perspektyvų numatymas

Atliekant ne gyvybės draudimo rinkos analizę svarbu numatyti galimas Lietuvos ne gyvybės draudimo pagrindinio rodiklio, pasirašytų įmokų, raidos perspektyvas. Prognozėms atlikti naudojami regresiniai modeliai, remiamasi šalies institucijų prognozuojamais makroekonominiais rodikliais ir ekspertų vertinimo rezultatais.

19 lentelė. BVP veikusiomis kainomis prognozės 2009 – 2011 metais

BVP veikusiomis kainomis (mln. Lt)		2008*	Prognozė		
			2009	2010	2011
1	Finansų ministerija	111.190	91.058	83.524	85.314
2	AB SEB bankas		97.004	94.579	98.599
3	AB Swedbank		94.127	90.847	94.980

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Finansų ministerija, AB SEB banku, AB Swedbank

19 lentelėje pateiktos Lietuvos institucijų (Finansų ministerijos, AB SEB banko, AB Swedbank) numatytos BVP projekcijos 2009 – 2011 metais. Optimistiškiausią 2009 metų BVP prognozę pateikia AB SEB bankas (97004 mln. Lt.). Šio banko pateiktais duomenimis, BVP grandine susietos apimties augimas 2009 metais turėtų būti -15,5 proc., 2010 ir 2011 metais atitinkamai -3,5 ir 3 proc. Pesimistiškiausias šalies BVP perspektyvas numato finansų ministerija (91058 mln. Lt. 2009 metais). Šios institucijos duomenimis, BVP grandine susietos apimties augimas 2009 metais turėtų būti -18,2 proc., 2010 ir 2011 metais atitinkamai -4,3 ir 4,5 proc. Ne gyvybės draudimo PĮ ir šalies BVP sieja labai stiprus tiesioginis teigiamas koreliacinis ryšys. BVP rodiklis yra labai reikšmingas analizuojant

PĮ. Todėl galima teigti, kad panašios tendencijos turėtų atsispindėti ir ne gyvybės draudimo rinkoje, prognozuojant PĮ rodiklius.

Ne gyvybės draudimo PĮ prognozė atliekama remiantis sudarytais prognozavimo modeliais bei šalies institucijų pateiktų makroekonominių rodiklių prognozėmis. 20 lentelėje pateiktos ne gyvybės draudimo PĮ prognozės 2009 – 2011 metais apskaičiuotos pagal 19 lygtį, remiantis šalies institucijų BVP prognozėmis.

20 lentelė. Ne gyvybės draudimo PĮ prognozės 2009 – 2011 metais¹

Ne gyvybės draudimo pasirašytos įmokos (mln. Lt) ¹	2009 01 - 10*	Prognozė		
		2009	2010	2011
1	934,13	1.163,20	1.036,45	1.066,56
2		1.263,24	1.222,44	1.290,08
3		1.214,84	1.159,65	1.229,19

1 Pagal finansų ministerijos BVP prognozę

2 Pagal AB SEB banko BVP prognozę

3 Pagal AB Swedbank BVP prognozę

*Draudimo priežiūros komisijos duomenys

¹Modelis: Nepriklausomi kintamieji: (Konstanta), BVP; Priklausomas kintamasis: PĮ

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Finansų ministerijos, AB SEB banko, AB Swedbank duomenimis

Sprendžiant iš modelių tikslumo (3.5 skyriuje atlikta modelio R, R², R²_{adj.} rodiklių analizė) bei rodiklių tinkamumo (t, Sig. rodikliai), PĮ rodikliams prognozuoti labiausiai tinka šis modelis, į kurį įtraukiamas BVP. Taikant šį modelį ir remiantis finansų ministerijos pateiktomis BVP prognozėmis nustatyta, kad ne gyvybės draudimo rinkos PĮ suma 2009 metais turėtų sumažėti 22,61 proc., lyginant su 2008 metais, ir sudaryti 1163,2 mln. Lt. 2010 bei 2011 metais prognozuojamas atitinkamai -10,9 ir 2,91 proc. grandininis ne gyvybės draudimo PĮ augimas (žr. 13 priedą). Optimistiškiausia PĮ prognozė gauta remiantis AB SEB banko pateiktomis BVP prognozėmis. Pagal šį scenarijų ne gyvybės draudimo rinkoje 2009 metais bus pasirašyta 1263,24 mln. Lt (-15,96 proc. lyginant su 2008 metais) įmokų. 2010 ir 2011 metais PĮ grandininis augimas atitinkamai bus -3,23 ir 5,53 proc. Analizuojant atliktas prognozes galima teigti, kad 2010 metais ne gyvybės draudimo rinka dar trauksis, o augimas pasirodys tik 2011 metais.

Prognozuojant ne gyvybės draudimo PĮ, naudojant modelius į kuriuos įtraukiami nedarbo lygio, bedarbių skaičiaus bei bruto darbo užmokesčio rodikliai, remiamasi pateiktomis šių rodiklių prognozėmis (žr. 21 lent.).

21 lentelė. Darbo rinkos rodiklių prognozės 2009 – 2011 metais

Vidutinis metinis nedarbo lygis (proc.)		2008*	Prognozė		
			2009	2010	2011
1	Finansų ministerija	5,80	14,60	19,80	15,00
2	AB SEB bankas		14,00	15,50	16,00
3	AB Swedbank		14,50	16,00	15,50
Vidutinis metinis bedarbių skaičius (tūkst.) (1)		94,30	241,70	329,00	233,60
Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (Lt.) (1)		2.151,70	2.005,10	1.829,90	1.812,60

1 Pagal finansų ministerijos BVP prognozę

2 Pagal AB SEB banko BVP prognozę

3 Pagal AB Swedbank BVP prognozę

*Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenys

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis finansų ministerija, AB SEB banku, AB Swedbank.

Pagal 21 lentelę 2009 metais Lietuvoje nedarbo lygis sudarys 14 – 15 proc. 2010 metais prognozuojamas nedarbo lygio kilimas net iki 19,8 proc. (finansų ministerijos projekcija).

2010 metais prognozuojamas vidutinio metinio bedarbių skaičiaus grandininis augimas 36 proc., bei vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio grandininis pokytis -9 proc. Tokios neigiamos darbo rinkos rodiklių prognozės paveiks ir ne gyvybės draudimo rinką, kadangi tarp šių rodiklių ir ne gyvybės draudimo PĮ egzistuoja labai stiprūs koreliaciniai ryšiai.

22 lentelėje pateiktos ne gyvybės draudimo PĮ prognozės 2009 – 2011 metais, apskaičiuotos pagal 20 ir 21 lygtis, remiantis šalies institucijų pateiktomis darbo rinkos rodiklių prognozėmis.

22 lentelė. Ne gyvybės draudimo PĮ prognozės 2009 – 2011 metais²

Ne gyvybės draudimo pasirašytos įmokos (mln. Lt)		2009 01 - 10*	Prognozė		
			2009	2010	2011
Pagal modelį: nepriklausomi kintamieji: (Konstanta), NED_L, BU_DU, priklausomas kintamasis: PI	1	1503	1.192,86	940,92	1.043,69
	2		1.207,28	1.044,22	1.019,67
	3		1.195,27	1.032,21	1.031,68
Pagal modelį: nepriklausomi kintamieji: (Konstanta), Bedarbiai, BU_DU, priklausomas kintamasis: PI		1	1.170,54	912,50	1.047,52

1 Pagal finansų ministerijos BVP prognozę

2 Pagal AB SEB banko BVP prognozę

3 Pagal AB Swedbank BVP prognozę

*Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenys

²Modeliai: Nepriklausomi kintamieji: (Konstanta), NED_L, BU_DU; (Konstanta), Bedarbiai, BU_DU; Priklausomas kintamasis: PI

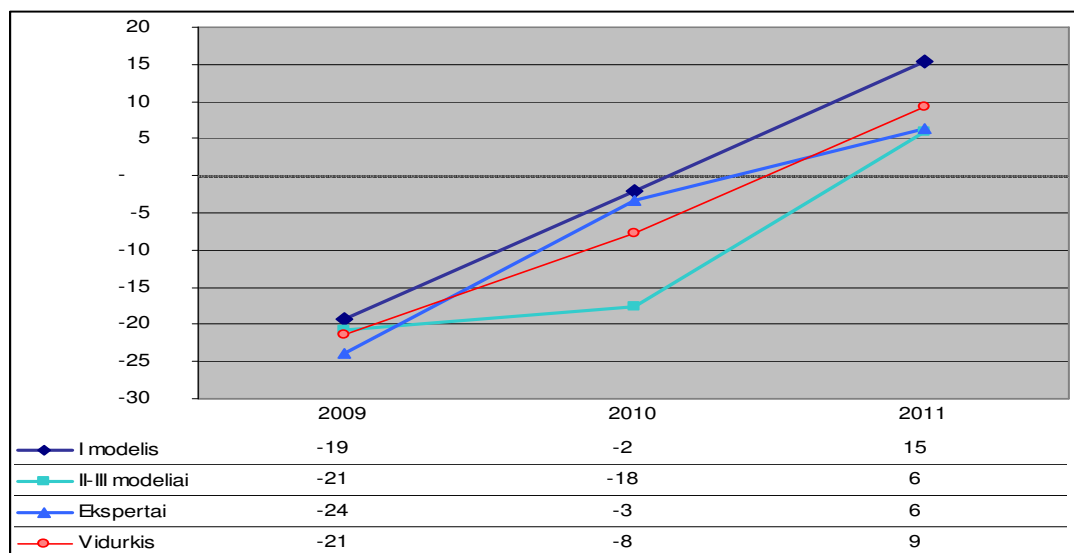
Šaltinis: skaičiavimai autorės, remiantis Finansų ministerijos, AB SEB banko, AB Swedbank duomenimis

Ne gyvybės draudimo PĮ prognozė, remiantis modeliu įtraukiančiu nepriklausomus kintamuosius NED_L ir BU_DU, 2009 metais, yra apie -20 proc. (žr. 13 priedą). PĮ 2009 metų prognozę nustačius naudojant modelį, įtraukiantį bedarbių skaičių ir BU_DU, gaunamas -22,12 proc. grandininis augimas. Šios prognozės labai artimos pagal pirmąjį modelį (įtraukiant BVP) apskaičiuotoms prognozėms (- 19 proc. naudojant Swedbank projekcijas, -23 proc. naudojant finansų ministerijos projekcijas). Tačiau

remiantis modeliais, įtraukiančiais darbo rinkos rodiklius, 2010 metais prognozuojamas ne gyvybės draudimo PĮ grandininis pokytis vidutiniškai -16 proc. (naudojant NED_L ir BU_DU rodiklius) ir -22 proc. (naudojant bedarbių skaičiaus ir BU_DU rodiklius). Šios prognozės pesimistiškesnės nei gautos naudojant modelius su BVP rodikliais (2010 metais prognozuotas vidutinis grandininis augimas -2 proc.). 2011 metais prognozuojamas vidutinis 3 proc. (naudojant NED_L ir BU_DU rodiklius) ir 15 proc. grandininis augimas (naudojant bedarbių skaičiaus ir BU_DU rodiklius).

Norint sudaryti prognozę, papildančią pagal daugiakriterinės regresijos lygtis sudarytas prognozes, atliekamas ekspertinis tyrimas. Atsižvelgdami į makroaplinkos palankumo ne gyvybės draudimo rinkai vertinimą, ekspertai pateikė prognozę ne gyvybės draudimo rinkos augimui (kritimui) (procentais). Ekspertų nuomonių suderinamumui įvertinti apskaičiuotas konkordacijos (suderinamumo) koeficientas W lygus 0,63, tai rodo, kad ekspertų nuomonės suderintos.

Siekiant apibendrinti atliktų prognozių rezultatus, pateikiamas 20 paveikslas. Pateiktos pagal I modelį (nepriklausomas kintamasis BVP), pagal II ir III modelius (nepriklausomi kintamieji BU_DU, NED_L ir Bedarbiai), pagal ekspertų vertinimą sudarytos prognozės ir šių prognozių geometrinis vidurkis. 2009 metais, pagal optimistinį scenarijų (I modelis) prognozuojamas 19 proc. ne gyvybės draudimo PĮ kritimas, pagal pesimistinį scenarijų (ekspertų vertinimas) ne gyvybės draudimo PĮ turėtų kristi 24 proc., o pagal vidurinį (II-III modeliai) scenarijų prognozuojamas 21 proc. ne gyvybės draudimo PĮ kritimas, lyginant su 2008 metais. Vidutinis ne gyvybės draudimo PĮ kritimas 2009 metais, atsižvelgiant į visus atliktus skaičiavimus, sudarys 21 proc., palyginus su 2010 metais.

Šaltinis: sudaryta autorės

20 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo grandininio PĮ pokyčio prognozė, proc.

Analizuojant pateiktas prognozes išsiaiškinta, kad 2010 metais grandininis ne gyvybės draudimo PĮ smukimas bus mažesnis nei 2009 metais. Tokį rezultatą įtakos šalies ūkio nuosmukio mažėjimas. Pagal optimistinį scenarijų 2010, palyginus su 2009 metais, ne gyvybės draudimo PĮ kris 2 proc. (I

modelis), pagal vidurinį (ekspertai) scenarijų prognozuojamas 3 proc. ne gyvybės draudimo PĮ kritimas, lyginant su 2009 metais. O pagal pesimistinį scenarijų (II-III modeliai), ne gyvybės draudimo PĮ kritimas sudarys 18 proc. Pagal šį scenarijų ne gyvybės draudimo rinkos atsigavimą stabdys toliau prastėjanti situacija darbo rinkoje. Vidutinis ne gyvybės draudimo PĮ kritimas 2010 metais, atsižvelgiant į visus atliktus skaičiavimus, sudarys 8 proc., palyginus su 2009 metais.

Ne gyvybės draudimo PĮ augimas pasirodys 2011 metais. Pagal optimistinį scenarijų (I modelis) prognozuojamas 15 proc. ne gyvybės draudimo PĮ augimas, o pagal pesimistinį scenarijų (II-III modeliai, ekspertai), ne gyvybės draudimo PĮ augs 6 proc. Vidutinis ne gyvybės draudimo PĮ augimas 2011 metais, atsižvelgiant į visus atliktus skaičiavimus, sudarys 6 proc., palyginus su 2010 metais.

Patvirtintos hipotezės, kad ne gyvybės draudimo rinkos vystymasis ir ateities perspektyvos didele dalimi priklauso nuo makroaplinkos veiksnių kitimo ir, kad finansinės krizės padariniai neigiamai įtakoja ne gyvybės draudimo rinkos augimą. Atsižvelgiant į makroaplinkos veiksnių prognozes bei sudarytas ne gyvybės draudimo PĮ prognozes daroma išvada, kad 2009 metų ne gyvybės draudimo PĮ didelį kritimą (-21 proc.) įtakos įvairių ekonominės, socialinės aplinkos veiksnių kitimas: BVP kritimas, BU_DU mažėjimas, bedarbių skaičiaus, nedarbo lygio didėjimas. 2010 metais ne gyvybės draudimo rinkos atsigavimą stabdys (PĮ prognozė –8 proc.) toliau prastėjanti situacija darbo rinkoje, bet nuosmukio situaciją švelnins (PĮ kritimas mažesnis nei 2009 metų) mažesnis šalies ūkio nuosmukis, palyginus su 2009 metais. 2011 metų ne gyvybės draudimo rinkos atsigavimą (PĮ augimas 9 proc.) lems teigiami šalies ūkio pokyčiai.

IŠVADOS

- Draudimas yra dinamiškas ekonomikos reiškinys, kurio sferų tarpusavio sąveikos pobūdis keičiasi kintant šalies ekonomikai. Kadangi draudimo veikloje glūdi tiek finansiniai, tiek ekonominiai, teisiniai, socialiniai aspektai, todėl vienareikšmiškai draudimo nusakyti neįmanoma. Šiandieninėmis rinkos ekonomikos sąlygomis ypatingai svarbu draudimo veiklą suprasti plačiąja prasme, kaip įvairių sferų suderinamumą, kuriantį šalies ūkio subjektų ir jų turtinių interesų apsaugą.

- Draudimo rinkos veikla prisideda prie ekonominio vystimosi sąveikaudama su bankininkystės sektoriumi ir kapitalo rinkomis. Draudimo veikla yra reikšminga tiek konkrečiam asmeniui, tiek ir valstybei. Asmuo, apsidraudęs nuo rizikos, gali jaustis saugiai, kad, įvykus draudimui įvykiui, jam bus atlyginti nuostoliai. Valstybės atžvilgiu draudimo veikla skatina ekonomikos augimą, kuria darbo vietas, papildo įmokomis valstybės biudžetą ir daro teigiamą poveikį šalies plėtrai. Draudimo vaidmuo finansiniame tarpininkavime išskiriamas kaip labai svarbus, tačiau daug mažiau analizuojamas nei bankų ar vertybinių popierių biržos, todėl draudimo sektoriui turi būti skiriama daugiau dėmesio finansinių sektorių analizėje ir makroekonominėje politikoje.

- Analizuojamu laikotarpiu (2005 – 2008 metais) nustatyta nuolat didėjanti ne gyvybės draudimo rinkos svarba šalies ekonomikoje, kurią nusako didėjančios draudimo prasiskverbimo rodiklių reikšmės. Palyginta Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos svarba tarptautiniame (kaimyninių šalių, Europos Sąjungos, pasaulio) kontekste ir nustatytas nepakankamas šio sektoriaus išsivystymo lygis, kurį atskleidžia žemi Lietuvos ne gyvybės draudimo tankio ir skvarbos rodikliai. Numatytas Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos stiprus plėtros potencialas ateityje, kurį atskleidžia, palyginti su Europos Sąjungos valstybėmis bei Lietuvos kaimynėmis (Latvija, Lenkija), maža įmokų dalis šalies BVP bei nedidelės įmokos tenkančios vienam šalies gyventojui. **Patvirtinta hipotezė, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka turi didelį augimo potencialą ilgalaikėje perspektyvoje.** Išvelgta, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka jautriai reaguoja į šalies ekonomikos pokyčius.

- Remiantis Herfindahl – Hirschmann (HHI) indeksu, nustatytas Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos laipsnis. Apskaičiuoti 2005 – 2009 I pusem. HHI rezultatai, pagal Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje veikiančių draudikų pasirašytas įmokas, ir įrodyta, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka yra labai stipriai centruota. Analizuojamu laikotarpiu HHI vidutinė reikšmė buvo 1806. „K“ firmų koncentracijos koeficientas, atspindintis didžiausių draudikų rinkos dalis ir ignoruojantis likusias, parodė panašią rinkos situaciją. Vienos, trijų bei penkių didžiausių Lietuvos ne gyvybės draudikų užimamos rinkos dalys, analizuojamu laikotarpiu, vidutiniškai sudarė atitinkamai 34, 61 ir 81 proc. Rinkos dalies bei koncentracijos koeficientų dinaminiame analize įrodyta ekonominio sunkmečio laikotarpiu (2008 – 2009 I pusem.) mažėjanti koncentracija, išaugęs draudikų skaičius (2008 lyginant su 2007 metais), didinantis konkurenciją.

- Atlikus Lietuvos ne gyvybės draudimo koncentracijos analizę pagal vykdomas draudimo grupes įrodyta, kad draudimo rinkos dalyviai labiausiai priklauso nuo savo pagrindinio draudimo segmento: vienos, trijų ir penkių didžiausių portfelio dalių užimančių draudimo grupių, 2009 I pusmetį atitinkamai sudarančių 34, 77 ir 91 proc. 2008 – 2009 I pusr. mažėjantys pagal draudimo grupes apskaičiuoti koncentracijos koeficientai (HHI, CR5, CR3) rodo, kad ekonominio sunkmečio laikotarpis ir didėjanti konkurencija rinkoje privertė draudikus daugiau dėmesio skirti ne tik pagrindiniam segmentui, bet ir naujiems produktams, taip siekiant padidinti veiklos efektyvumą. *Siūloma ir ateityje didesnę dėmesį skirti draudimo produktų inovacijoms, ne vien tik turimo draudimo portfelio išlaikymui, kuriant labiau vartotojų lūkesčius ir interesus atitinkančius produktus. Didesnę dėmesį skirti ne tik turto ar transporto draudimo paslaugoms, bet ir civilinės atsakomybės bei kitoms, mažiau vystomoms draudimo grupėms.*

- Nustatyta, kad didžiuliais tempais 2005 – 2007 metais augęs ne gyvybės draudimo įmonių pelnas (vidutinis augimo lygis 362 proc.), 2008 metais sulėtėjo ir siekė 38 proc., palyginus su 2007 metais. Tokį rezultatą labiausiai nulėmė ne gyvybės draudimo įmonių investicinės veiklos nuostolis, patirtas dėl nepalankios situacijos kapitalo ir pinigų rinkose. Galutinį rezultatą (mažėjantį pelną) įtakėjo ir 2008 metais sumažėjęs draudimo rinkos augimo tempas (-13 proc. arba -46 proc. punktai, palyginus su 2007 metais) dėl visos šalies ekonomikos augimo tempo lėtėjimo (-7 proc. arba -72 proc. punktai, palyginus su 2007 metais) bei mažesnės gyventojų perkamosios galios. Didėjantis nedarbo lygis ir pajamų mažėjimas fiziniame sektoriuje bei bankrotai ūkio sektoriuje padidino išsiskolinimus už paslaugas, tame tarpe ir ne gyvybės draudimo, todėl dalis sutarčių yra nutraukiama. *Siūloma ne gyvybės draudimo įmonėms daugiau dėmesio skirti esamiems klientams, vystant paslaugų kultūrą, orientuotą į kiekvieno kliento poreikius bei galimybes, laiku vykdant prisiimtus įsipareigojimus, išsamiau konsultuojant bei informuojant.*

- Atsižvelgiant į šalies ekonominę situaciją, ne gyvybės draudimo įmonių pelningumo rodikliai yra gana aukšti ir net tampa palyginami su bankų sektoriaus atitinkamais rodikliais. Tai rodo ne gyvybės draudimo įmonių savininkų gebėjimą draudimo verslą Lietuvoje vystyti efektyviai.

- Ekonominio nuosmukio laikotarpiu, 2008 – 2009 I-III ketv., pastebėti didesni Lietuvos ne gyvybės draudimu draudžiamųjų įvykių išmokų augimo tempai nei gaunamų įmokų, kuriuos lemia gerokai padidėjęs draudžiamųjų žalų skaičius ir dalies produktų rizikingumas. Tokia situacija gali informuoti ir apie konkurencinius sunkumus bei rinkoje veikiančių įmonių neadekvačios rizikos prisiėmimą. *Todėl rekomenduojama ne gyvybės draudimo įmonėms adekvačiai vertinti galimas rizikas ir jų pasekmes, konkuruoti ne vien tik paslaugų kaina, bet labiau vystant paslaugų kokybę.*

- Atliekant analizę pastebėta, kad siekdamas kompensuoti mažėjančias pajamas, ne gyvybės draudimo įmonės mažina tiek išigijimo, tiek ir administracines sąnaudas. *Rekomenduojama tai daryti*

stengiantis išlaikyti geriausius darbuotojus bei neatsisakyti inovacijų, naujų produktų diegimo. Tai turėtų pagerinti ne gyvybės draudimo įmonių ateities perspektyvas.

- Nustatyta, kad draudimo veikla tampriai susieta su įvairiais makroaplinkos komponentais bei jų veiksniais. Įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo veiklą sąlygojantys makroaplinkos veiksniai. Nustatyta, kad ne gyvybės draudimo vystymąsi stabdo šalies gyventojų skaičiaus mažėjimas bei gyvenimo būdas, vertybės (konservatyvus požiūris); sudėtinga situacija darbo rinkoje, kurią atspindi tokie darbo statistikos rodikliai kaip nedarbo lygis, bedarbių skaičius; pasaulinės finansų krizės padariniai bei nepalankios makroekonominių veiksmų tendencijos; šalies įstatyminės bei mokestinės bazės nepastovumas ir auganti konkurencija. Kadangi Lietuva yra mažos ir atviros ekonomikos valstybė, ne gyvybės draudimo vystimosi galimybės išvelgiamos santykiuose su šalimis kaimynėmis bei priklausyme ES, taip pat vystymąsi teigiamai turėtų įtakoti ir ES finansavimo šaltiniai, klientų sąmoningumo draustis augimas. *Siūloma ne gyvybės draudimo įmonėms, draudimo priežiūros komisijai, aktyviau populiarinti draudimo idėją. Tai galėtų būti analitinių straipsnių draudimo tema, su draudimu susijusių knygų leidimas ar panaši veikla.*

- Išskirti Lietuvos ne gyvybės draudimo vystymąsi sąlygojantys makroaplinkos veiksniai įvertinti ekspertiniu būdu, o atlikus daugiakriterinius skaičiavimus nustatyta, kad šiuo metu nepalankiausia įtaką ne gyvybės draudimo veiklai turi ekonominė aplinka (45 balai), nepalankiai vertintina ir socialinė – kultūrinė aplinka, o vidutiniškai palankiai technologinė (53 balai) ir teisinė (55 balai) aplinka. Apskritai palankiausia įtaką turi ir ateityje turės politinė aplinka. Bendras makroaplinkos palankumo lygis atspindi žemesnį nei vidutinį (49 balai) makroaplinkos palankumą ne gyvybės draudimo veiklos vystimuisi esamu laikotarpiu ir 2010 metais, bei vidutinį palankumo lygį (51 balas) 2011 metais. *Atlikto ne gyvybės draudimo daugiakriterinio vertinimo rezultatai rodo, kad šie būdai yra tinkami ir sudaro objektyvų situacijos vaizdą. Tolimesniems tyrimams įdomi būtų gyvybės draudimo makroaplinkos bei įmonių efektyvumo, dinaminės plėtros analizė, paremta daugiakriteriniais metodais.*

- Lietuvos ne gyvybės draudimo PĮ prognozavimui sudarytas modelis, kurio priklausomas kintamasis – PĮ, o nepriklausomas kintamasis – BVP. Šio modelio rezultato patikimumą rodo aukštos koreliacijos koeficiento ($R = 0,991$), regresijos koeficiento ($R^2 = 0,983$), pakoreguoto regresijos koeficiento ($R^2_{adj} = 0,981$) reikšmės, t statistinė reikšmė (lygi 22,699), lenkianti t kritinę, bei Sig p - reikšmingumo reikšmė 0,000 ($p < 0,05$).

- Naudojant BVP, kaip nepriklausomą kintamąjį, sudaryti daugiakriterinio modelio su keliais nepriklausomais kintamaisiais nepavyko, dėl kitų rodiklių nereikšmingumo bendrame modelyje su BVP. Todėl, siekiant įvertinti ir kitų rodiklių įtaką ne gyvybės draudimo PĮ prognozavime, sudarytas modelis, įtraukęs BU_DU ir NED_L rezultatus bei modelis, įtraukęs BU_DU ir bedarbių skaičiaus rezultatus. Šių modelių charakteristikos rodo jų patikimumą ir reikšmingumą PĮ prognozavime.

• **Patvirtintos hipotezės, kad ne gyvybės draudimo rinkos vystimasis ir ateities perspektyvos didele dalimi priklauso nuo makroaplinkos veiksnių kitimo ir, kad finansinės krizės padariniai neigiamai įtakoja ne gyvybės draudimo rinkos augimą.** 2009 metų ne gyvybės draudimo PĮ didelį kritimą (-21 proc.) įtakos įvairių ekonominės, socialinės aplinkos veiksnių kitimas: BVP kritimas, BU_DU mažėjimas, bedarbių skaičiaus, nedarbo lygio didėjimas. 2010 metais ne gyvybės draudimo rinkos atsigavimą stabdys (PĮ prognozė –8 proc.) toliau prastėjanti situacija darbo rinkoje, bet nuosmukio situaciją švelnins (prognozuojamas PĮ kritimas mažesnis nei 2009 metų) mažesnis šalies ūkio nuosmukis, palyginus su 2009 metais. 2011 metų ne gyvybės draudimo rinkos atsigavimą (PĮ augimas 9 proc.) lems teigiami šalies ūkio pokyčiai. *Ateityje, atliekant Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros prognozes, siūloma vertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo verslo plėtros pokyčiams įtaką darančius makroaplinkos veiksnius. Siūloma atsižvelgti ne tik į makroekonominius veiksnius, bet ir į socialinius, politinius, teisinius bei technologinius. O makroaplinką bei jos įtaką draudimui analizuoti ir prognozuoti taikant tiek kokybinius, tiek ir kiekybinius (derinant regresinės analizės ir daugiakriterinius) metodus.*

LITERATŪRA

Straipsniai

1. **Arena M.** Does insurance market activity promote economic growth? Across – country study for industrialized and developing countries // *The Journal of Risk and Insurance*. - 2008, Vol. 75, No. 4, p. 921-946.
2. **Beck T., Webb I.** Economic, demographic and institutional determinants of life insurance consumption across countries // *World Bank Economic Review*. – 2003, No. 17(1), p. 51–88.
3. **Bikker J. A., Haaf K.** Measures of Competition and Concentration in the Banking Industry // *A Review of the Literature*. - Nederlandsche Bank, 2000.
4. **Calandro J. J., Flynn R (2005).** Premium growth, underwriting return and segment analysis // *Q Emerald Group Publishing Limited*. – 2005, vol. 9, No. 4, p. 27-36. - ISSN 1368-3047
5. **Catalan M.** Contractual savings or stock markets development: which leads? // *World bank policy research working paper*. – 2000, 2421. 1-42.
6. **Čepinskis J., Gancevskaitė K.** Lietuvos gyvybės draudimo rinkos koncentracijos ir konkurencijos kiekybinis vertinimas // *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*. – 2008. 2/1. p. 99 – 112.
7. **Čibinskienė A. ir kt.** Draudimo paslaugų industrija: formavimasis bei plėtra // *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai: mokslo darbai*. – Vilnius, 2005. Nr. 34, p. 33 – 39. – ISSN 1392-1142
8. **Deltuvaite V. ir kt.** The Impact of Concentration on Competition and Efficiency in the Lithuanian Banking Sector // *Engineering Economics*. – Kaunas: Kauno Technologijos universitetas, 2007, No.4 (54), p. 7 – 19. - ISSN 1392-2785.
9. **Galinienė B. ir kt.** Verslo vertinimo kokybei turintys įtakos finansinės analizės aspektai // *Ekonomika: mokslo darbai*. – 2007, Nr. 77, p. 7 – 24. – ISSN 1392-1258
10. **Girdzijauskas S. ir kt.** Modern accounting method insurance tariffs – novelty on the insurance market. Technological and economic development of economy. – 2007, Vol. XIII, No 3, 179 – 183.
11. **Grigaitė R.** Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos paklausą ir pasiūlą sąlygojantys veiksniai // *Studentų mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys. Socialiniai mokslai*. - Kaunas, 2009. p. 191 – 195. - ISSN 1822 – 9913.
12. **Levine, R.** More on finance and Growth: More Finance, More Growth? // *Review. Federal Reserve Bank of St. Louis*. – 2003.
13. **Lezgovko A., Lastauskas P.** Draudimo verslo plėtra: teoriniai aspektai ir rinkos plėtros prielaidos // *Verslas: teorija ir praktika: mokslo darbai*. – Vilnius, 2008, 9 t., Nr. 2, p. 125-136. – ISSN 1648-0627
14. **Lezgovko A., Lastauskas P.** Šiuolaikinė draudimo rinka ES šalyse ir Lietuvoje: analizė ir perspektyvos // *Ekonomika: mokslo darbai*. – Vilnius, 2008, Nr. 82, p. 127 – 146. – ISSN 1392-1258
15. **Linartas A.** Draudimo įmonių finansinio stabilumo vertinimas // *Pinigų studijos: Ekonomikos teorija ir praktika*. – 2003, Nr. 2, p. 74 – 82.
16. **Podvezko, V.** Ekspertų įverčių suderinamumas // *Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas*. - Vilnius: Technika, 2005, XI t., Nr. 2., p. 101 – 107.
17. **Podvezko, V.** Neapibrėžtumo įtaka daugiakriteriniams vertinimams // *Verslas: teorija ir praktika*. - Vilnius: Technika, 2006, VII t., Nr. 2., p. 81 – 88.
18. **Rule D.** Risk transfer between banks, insurance companies and capital markets // *Overview in Financial stability Review*. - London: Bank of English, 2001, p. 137–159.
19. **Šimkus G., Mendelevičius M.** Lietuvos bankų paskolų pasiskirstymas pagal ekonominę veiklą finansinio stabilumo požiūriu // *Pinigų studijos: Ekonomikos teorija ir praktika*. – 2006, Nr. 2, p. 5 – 20.
20. **Ward D, Zurbruegg R** Does insurance promote economic growth? evidence from OECD countries // *The Journal of Risk and Insurance*. – No. 67(4), p. 489–506.

21. **Webb IP. et al.** The effect of banking and insurance on the growth of capital and output // Center for risk management and insurance working paper. – 2002, No. 02(1). – URL: <http://www.uif.gob.pe/journal/volumen22/1Grace.pdf> Cited March 15, 2007
22. **Zou H., Adams MB.** The corporate purchase of property insurance: Chinese evidence // Journal of Financial Intermediation. – 2004, No. 15(2), p. 165–196.
23. **Žvirblis, A.** Verslo makroaplinkos komponentų ir veiksmų kompleksinis vertinimas // Ekonomika: mokslo darbai, 2007, Nr. 80, p. 103–114.
24. **Žvirblis, A. ir kt.** Įmonių konkurentų potencialo vertinimo principai ir baziniai modeliai // Intelektinė ekonomika. – 2008, Nr. 1(3), p. 82 – 92.

Disertacijos

25. **Bagdonavičius K.** Draudimo įmonės veikla Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje: Daktaro disertacija: socialiniai mokslai (0,4S). – Vilnius, 2000.
26. **Теплова, Т. В.** Финансовые решения: стратегия и тактика: Магистр. – Москва, 1998.

Knygos

27. **Aleknevičienė, V.** Finansai ir kreditas. - Vilnius: Enciklopedija, 2005. – 268 p. – ISBN 9986-43-335-5
28. **Bartosevičienė, V.** Ekonominė statistika: mokomoji knyga. - Kaunas: Technologija, 2006. – ISBN 9986-13-918-X
29. **Čepinskis J., Raškinis D.** Draudimo veikla : vadovėlis. - Kaunas : Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2005. – 290 p. – ISBN 9955-12-035-5
30. **Girdzijauskas S.** Finansinė analizė : kiekybiniai metodai. - Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005. – 356 p. – ISBN 9986-19-825-9
31. **Kindurys V.** Draudimo paslaugų marketingas: monografija. – Vilnius: VU leidykla, 2002. – 302 p. - ISBN 9986-19-471-7
32. **Martišius, S. A., Vaičiūnas, G. P.** Taikomoji statistika ekonomistams ir vadybininkams: (teorija ir metodai). - Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001. – 244 p. – ISBN 9986-38-243-2
33. **Norkūnienė J.** Draudimas : mokymo knyga. - Vilnius : UAB „Biznio mašinų kompanija, 2003. – 15 p. - ISBN 9955-430-36-2
34. **Pranulis, V ir kt.** Marketingas. - Vilnius : Garnelis, 2008. – 602 p. – ISBN 9789-95-588-3043
35. **Smolenskas G.** Finansai. – Vilnius: Homo liber, 2007. – 318 p. – ISBN 9789-95-544-9676
36. **Wonnacott P ir R.** Makroekonomika: vertimas iš anglų kalbos. – Kaunas: Litterate Universitatis, 1994. – 418p. - ISBN 9986-47-502-3

Literatūra internete

37. **Linartas A.** Draudimo įmonės rengiasi europiniam rinkos perversmui. http://www.dpk.lt/files/naujienos/ver2008_50-56.pdf [žiūrėta 2009 09 25]
38. **Swiss Re.** World insurance in 2008: life premiums fall in the industrialised countries – strong growth in the emerging economies // Sigma, 2009, no. 3, 1 – 46. http://www.swissre.com/resources/c7f9f9004fbc0c3ea67ffea7701fb964-sigma3_2009_e_rev4.pdf [žiūrėta 2009 10 26]
39. **Swiss Re.** World insurance in 2007: emerging markets leading the way // Sigma, 2008, no. 3, 1 – 44. http://www.swissre.com/resources/d901cb004a24e38e9426d71e1ecc54e8-sigma3_2008_e_rev.pdf [žiūrėta 2009 10 26]
40. **Swiss Re.** World insurance in 2006: premiums came back to “life“ // Sigma, 2007, no. 4, 1 – 44. http://www.swissre.com/resources/78a2a38048cc8193b5bebf786c7c74e-sigma_4_07_e_rev.pdf [žiūrėta 2009 10 26]

41. **Swiss Re.** World insurance in 2005: moderate premium growth, attractive profitability // Sigma, 2006, no. 5, 1 – 40. http://www.swissre.com/resources/83864080455c6b2889e7bb80a45d76a0-Sigma5_2006_e.pdf [žiūrėta 2009 10 26]
42. **Swiss Re.** World insurance in 2004: growing premiums and stronger balance sheets // Sigma, 2005, no. 2, 1 – 44. http://www.swissre.com/resources/2a62d200455c6a80882bba80a45d76a0-sigma2_2005_e.pdf [žiūrėta 2009 10 26]
43. **Swiss Re.** World insurance in 2003: insurance industry on the road to recovery // Sigma, 2004, no. 3, 1 – 42. http://www.swissre.com/resources/afa7a180455c6a0286e7be80a45d76a0-sigma3_2004_e.pdf [žiūrėta 2009 10 26]
44. **Swiss Re.** World insurance in 2002: high premium growth in non-life insurance // Sigma, 2003, no. 8, 1 – 40. http://www.swissre.com/resources/f4a80800455c75aca440be80a45d76a0-sigma8_2003_e.pdf [žiūrėta 2009 10 26]
45. **Solvency II: a new framework for prudential regulation of insurance in the EU. Discussion paper.** 2006. http://www.fsa.gov.uk/pubs/international/solvency2_discussion.pdf [žiūrėta 2009 10 01].
46. **Bendroji pridėtinė vertė (BVP) pagal ekonominės veiklos rūšis ir bendrasis vidaus produktas (BVP).** Požymiai: ekonominės veiklos rūšis, statistiniai rodikliai ir metai. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1118> [žiūrėta 2009 10 09]
47. **Metinė draudimo rinkos apžvalga** (1998 – 2008). <http://www.dpk.lt/rezultatai.apzvalga.php> [žiūrėta 2009 10 26]
48. **Mėnesinė draudimo veiklos statistika** (2002 – 2009 spalio). <http://www.dpk.lt/rezultatai.menesio.php> [žiūrėta 2009 10 26]
49. **Ne gyvybės draudimo veiklos ketvirtinė statistika** (1998 – 2009 3 ketvirtis). <http://www.dpk.lt/rezultatai.statistika.phtml?t=2> [žiūrėta 2009 10 26]
50. **Draudimo veiklos finansinė atskaitomybė** (2004 – 2009 rugsėjo 30 d.). <http://www.dpk.lt/rezultatai.ataskaitomybe.php> [žiūrėta 2009 10 26]
51. **Vidutinis metinis gyventojų skaičius.** Požymiai: lytis, gyvenamoji vietovė ir metai. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2420> [žiūrėta 2009 10 26]
52. **Kredito įstaigų veikla (apžvalgos)** (2008 – 2009 III ketv.). <http://www.lb.lt/lt/istaigos/veikla2008.htm> [žiūrėta 2009 10 27].
53. **Mokesčių pasikeitimai 2009 metais.** <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=1083652> [žiūrėta 2009 12 01]
54. **Nedarbo lygio pokyčiai trečiąjį 2009 metų ketvirtį.** <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=6975> [žiūrėta 2009 12 01]
55. **Namų ūkiai, turintys asmeninį kompiuterį, interneto prieigą.** Požymiai: gyvenamoji vietovė, informacinės technologijos ir metai. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1584> [žiūrėta 2009 12 01]
56. **Bendrojo vidaus produkto antrasis įvertis.** <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6945> [žiūrėta 2009 12 01]
57. **Kainų pokytis (12 paskutinių mėnesių, palyginti su atitinkamais ankstesniais).** Požymiai: Individualaus vartojimo išlaidų pagal paskirtį klasifikatorius (COICOP) ir mėnuo. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1271> [žiūrėta 2009 10 11]
58. **Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis.** Požymiai: sektorius, statistiniai rodikliai ir metai. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2490> [žiūrėta 2009 12 01]
59. **Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas.** Požymiai: lytis, amžius, statistiniai rodikliai ir metai. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2669> [žiūrėta 2009 12 01]
60. **15 metų ir vyresnių gyventojai, užimtieji ir bedarbiai.** Požymiai: lytis, išsilavinimas, statistiniai rodikliai ir metai. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2670> [žiūrėta 2009 12 01]
61. **Bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės.** Požymiai: įmonės dydžio grupė. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2009 12 01]
62. **2009 m. spalį Lietuvos naujų automobilių rinka smuko 70%.** <http://www.autotyrimai.lt/naujienos/> [žiūrėta 2009 10 11]

63. **Vartojimo prekių ir paslaugų kainų pokyčiai.** <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6957> [žiūrėta 2009 12 01]
64. **Užregistruotos nusikalstamos veikos.** Požymiai: administracinė teritorija, nusikalstamos veikos rūšis, statistiniai rodikliai ir metai. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1345> [žiūrėta 2009 12 01]
65. **Gyventojų migracija.** Požymiai: administracinė teritorija, migracijos kryptis. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2009 12 01]
66. **Įmonių pajamos, sąnaudos, pelnas.** Požymiai: ekonominės veiklos rūšis. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2009 12 01]
67. **Mokesčiai ir socialinio draudimo įmokos pagal ESS'95.** Požymiai: institucinis sektorius, mokesčiai ir įmokų rūšis, metai. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2009 12 01]
68. **Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui per mėnesį.** Požymiai: pajamų komponentė, disponuojamosios pajamos, gyvenamoji vietovė ir metai. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/define.asp?MainTable=M3090101&PLanguage=0&PXSID=5786&ST=ST> [žiūrėta 2009 12 01]
69. **Lietuvos ekonominių rodiklių projekcijos.** http://www.finmin.lt/web/finmin/aktualus_duomenys/makroekonomika. [žiūrėta 2009 12 01]
70. **Lietuvos ekonomikos raida ir perspektyvos.** http://www.lb.lt/lt/ekonomika/makroekonominės_proгноzes/Proгноzes_0911_Lt.pdf [žiūrėta 2009 12 01]
71. **Lietuvos makroekonomikos apžvalga.** <http://www.seb.lt/pdf/lt/LMA37.pdf> [žiūrėta 2009 12 01]
72. **Ekonomikos apžvalga: Lietuva.** [http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/1027/1254745403_Swedbank_ekonomikos_apzvalga_Lietuva_\(2009_m._rugsejis\).pdf](http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/1027/1254745403_Swedbank_ekonomikos_apzvalga_Lietuva_(2009_m._rugsejis).pdf) [žiūrėta 2009 11 10]
73. **Lietuvos ekonomikos perspektyvos.** http://www.dnb nord.lt/files/Apzvalgos/lep/lep_2009_lt.pdf [žiūrėta 2009 12 01]
74. **Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=298309&p_query=&p_tr2=[žiūrėta 2009 12 01]
75. **Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas** <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=218739&Condition2=> [žiūrėta 2009 11 01]
76. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2008 m. sausio 29 d. nutarimas** Nr. N-13 „Dėl Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. balandžio 13 d. nutarimo Nr. N-40 „Dėl mokumo atsargos skaičiavimo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo“. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=314124&p_query=&p_tr2=[žiūrėta 2009 12 01]
77. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. balandžio 13 d. nutarimas** Nr. N-40 „Dėl Mokumo atsargos skaičiavimo metodikos patvirtinimo“ http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=231022=[žiūrėta 2009 12 01]

Bražionytė A. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos analizė ir prognozavimas / Finansų rinkų ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas lekt. A. Linartas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2009. – p. 98.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ne gyvybės draudimo rinka ir įvertinta šios rinkos reakcija į šalies ekonominės situacijos pokyčius. Atsižvelgiant į ne gyvybės draudimo rinkos vystimąsi įtakojančius makroaplinkos veiksnius, nustatyta ne gyvybės draudimo rinkos prognozė 2009, 2010, 2011 metais, įvertintos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros perspektyvos. Pirmojoje darbo dalyje pateikiama draudimo sampratų įvairovė, apibrėžiama draudimo rinkos esmė, teoriniu aspektu atliekama draudimo veiklos socialinės ekonominės reikšmės analizė. Antrojoje dalyje pateikiama ne gyvybės draudimo sistemos vertinimo metodologija, nustatomi svarbiausi tyrimo eigos etapai, metodai bei kriterijai. Trečiojoje darbo dalyje nustatomi dabartinio laikotarpio ne gyvybės draudimo rinkos bruožai, išsivystymo lygis, įvertinamas makroaplinkos veiksnių poveikis ne gyvybės draudimo rinkos vystimuisi bei sudaromas ne gyvybės draudimo rinkos prognozavimo modelis, pateikiama prognozė, įvertinamos ateities perspektyvos.

Pagrindiniai žodžiai: ne gyvybės draudimas, ne gyvybės draudimo rinka, ne gyvybės draudimo pasirašyto įmokos, ne gyvybės draudimo išmokėtos išmokos, makroaplinka.

Bražionytė A. Lithuanian non – life insurance analysis and forecasting / Master's Degree Thesis
Specialisation: Economics of Financial Markets. Supervisor: A. Linartas, Associate lect. Vilnius:
Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, 2009. - p. 98.

ANOTATION

Non – life insurance market is analyzed and market reaction to the changes of country's economic situation is estimated in the concluding paper of master degree. Non-life insurance market forecast for 2009, 2010, 2011 and the non-life insurance market development perspective assessed in view of macro environment factors. Diversity insurance conceptions is represent, the essence of the insurance market is define and insurance business in the socio-economic analysis of the implications of theoretical aspect are presented in the first part of the concluding paper. Non -life insurance schemes for the evaluation methodology and the most important phases of the study, the methods and criteria established in the second part of the paper. The current period of non-life insurance market characteristics, level of development set, macro environment factors on the non-life insurance market development assessment and non-life insurance market forecasting model up, forecast, evaluation of future prospects are presented in the third part of the paper.

Key Words: non-life insurance, non-life insurance market, non-life insurance premiums, insurance benefits paid, macro environment.

Bražionytė A. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos analizė ir prognozavimas / Finansų rinkų ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas lekt. A. Linartas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2009. – p. 98.

SANTRAUKA

Draudimo vaidmuo pasaulio ekonomikoje išskiriamas, kaip labai svarbus, kadangi suteikia rizikos valdymo galimybę, reikalingą tiek versle, tiek ir kitoje kasdieninėje veikloje, ir taip prisideda prie ekonominės veiklos gyvybingumo. Tačiau daugelis autorių, J. J. Calandro, R. Flynn, M. Arena (Calandro, Flynn, 2005; Arena, 2008), analizavusių draudimo sektorių sutinka, kad šio sektoriaus analizei skiriama mažiau dėmesio nei bankų sektoriui ar kapitalo rinkoms. Todėl, finansinių sektorių analizėje ir makroekonominėje politikoje, draudimo sektoriui būtina skirti daugiau dėmesio.

Lietuvos ekonomikai perėjus iš augimo į nuosmukio laikotarpį, pasikeitė ir situacija Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje. Smukus šalies ūkiui, aplinka draudimo verslui šalyje tapo ypač nepalanki. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka jautriai reaguoja į pokyčius šalies ekonomikoje. Augant šalies BVP, draudimo rinkoje buvo fiksuojami didesni augimo tempai, priešingai, ėmus mažėti BVP, draudimo rinka traukėsi dar greičiau. Sunkmečio laikotarpiu stebimi didesni Lietuvos ne gyvybės draudimu draudžiamųjų įvykių išmokų augimo tempai nei gaunamų įmokų, kuriuos galima sieti tiek su makroaplinkos įtaka, tiek su konkurenciniais sunkumais, kurie gali iššaukti neadekvačios rizikos prisiėmimą. Todėl aktuali mokslinė problema tampa Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros perspektyvų įvertinimas, kadangi būtina atsižvelgti į ne gyvybės draudimo rinkos pokyčius įtakojančius makroaplinkos veiksniai, jų sąryšį su ne gyvybės draudimo rinka.

Tyrimo objektas yra Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka. Tyrimas atliekamas siekiant įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos reakciją į šalies ekonominės situacijos pokyčius bei nustatyti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros perspektyvas, atsižvelgiant į ne gyvybės draudimo rinkos vystimąsi įtakojančius makroaplinkos veiksniai.

Atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir iškeltus uždavinius, nustatyta Lietuvos ne gyvybės draudimo svarba šalies ekonomikoje ir įvertinta tarptautiniame kontekste; nustatytas ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos laipsnis bei įvertintas jo poveikis ne gyvybės draudimo rinkos vystimuisi; atlikta ne gyvybės draudimo rinkos ir joje veikiančių įmonių finansinė analizė, daugiakriteriniu būdu įvertintas ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumas ir dinamika, įvertinta ekonomikos pokyčių įtaka atitinkamiems ne gyvybės draudimo veiklos finansiniams rodikliams; nustatyti ir įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo veiklą sąlygojantys makroaplinkos veiksniai, atlikta SSGG analizė, ekspertinis vertinimas; ne gyvybės draudimo rinkos prognozavimui sudaryti trys modeliai, remiantis šiais modeliais bei ekspertų vertinimu, atlikta ne gyvybės draudimo rinkos prognozė bei įvertintos ateities perspektyvos.

Darbe taikyti tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir sisteminimas, retrospektyvinė dinaminė analizė, palyginimas, ekspertinė anketinė apklausa, kompleksinio daugiakriterinio vertinimo metodas, vietų sumos bei geometrinio vidurkio skaičiavimas, rangavimo metodas, koreliacijos bei daugiakriterinės regresijos metodai, prognozavimas.

Bražionytė A. Lithuanian non – life insurance analysis and forecasting / Master's Degree Thesis Specialisation: Economics of Financial Markets. Supervisor: A. Linartas, Associate lect. Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, 2009. - p. 98.

SUMMARY

The role of insurance in the world economy identified as very important. It provides the possibility of risk management required in both, the business and other daily activities, and thereby contribute to economic vitality. However, many authors, J. J. Calandro, R. Flynn, M. Arena (Calandro, Flynn, 2005; Arena, 2008), that where analyzed of the insurance sector, agrees that the sector received less attention than the banking sector or capital markets. Therefore, the analysis of the financial sector and macroeconomic policies need to pay more attention to the insurance industry.

Lithuanian economy, the transition from growth to recession period, the situation has changed and Lithuanian non-life insurance market. Decline of the country's economy in the country's insurance business environment has become extremely unfavourable. Lithuanian non-life insurance market is sensitive to changes in the economy. Therefore, actual scientific problem becomes Lithuanian non-life insurance market development perspectives for assessment because it is necessary to take into account non-life insurance market changes affect the macro environment factors and their relationship with non-life insurance market.

The object of the research was the non-life insurance market. The main goal of the research was to assess the Lithuanian non-life insurance market reaction to the country's economic situation and to assess Lithuanian non-life insurance market development prospects. Investigation takes into account the non-life insurance market development affect the macro environment factors.

The following findings are presented in the paper: the Lithuanian non-life insurance importance in the economy, estimated in an international context; the non-life insurance market concentration degree and assessed its impact on non-life insurance market development; performed for non-life insurance market and the businesses financial analysis, multicriteria evaluation method for non-life insurance companies operating efficiency and dynamics, estimated economic impact of changes in the relevant financial indicators; identify and evaluate the Lithuanian non-life insurance business which result in macro environment factors, conducted SWOT analysis, expert evaluation; non-life insurance market forecast to three models, on the basis of these models and expert assessment carried out in non-life insurance market forecast and estimated future prospects.

The main research methods: analyze and filing of nonfictions, retrospective dynamic analysis, comparison, expert questionnaire, complex multicriteria evaluation method, the amount of seats and the geometric mean count, ranking method, correlation and regression methods of multiple criteria, forecast.

PRIEDAI

RETROSPEKTYVINĖS ANALIZĖS FORMULYNAS

1. Absolūtus lygio padidėjimas (sumažėjimas)

$$\Delta y = y_n - y_{n-1} \quad (\text{grandininis})$$

$$\Delta y = y_n - y_1 \quad (\text{bazinis})$$

2. Vidutinis absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas)

$$\overline{\Delta y} = \frac{y_n - y_1}{n - 1}$$

3. Didėjimo (mažėjimo) tempas

$$T_d = \frac{y_n}{y_{n-1}} * 100 \quad (\text{grandininis})$$

$$T_d = \frac{y_n}{y_1} * 100 \quad (\text{bazinis})$$

4. Vidutinis lygis

$$\overline{y} = \frac{\Sigma y}{n}$$

5. Padidėjimo (sumažėjimo) tempas

$$T_p = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}} * 100 \quad (\text{grandininis})$$

$$T_p = \frac{y_n - y_1}{y_1} * 100 \quad (\text{bazinis})$$

6. Vidutinis didėjimo (mažėjimo) tempas

$$\overline{T_d} = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}}$$

7. Vidutinis padidėjimo (sumažėjimo) tempas

$$\overline{T_p} = \overline{T_d} - 100$$

PERSPEKTYVINĖS ANALIZĖS FORMULYNAS

1. Tiesinės koreliacijos koeficientas

$$r = \frac{\overline{xy} - \bar{x} * \bar{y}}{\sigma_x * \sigma_y} \quad \sigma_x = \sqrt{\overline{x^2} - (\bar{x})^2} \quad \sigma_y = \sqrt{\overline{y^2} - (\bar{y})^2}$$

2. Determinacijos koeficientas

$$r^2 = \left(\frac{\overline{xy} - \bar{x} * \bar{y}}{\sigma_x * \sigma_y} \right)^2$$

3. Vidutinė koreliacijos koeficiento paklaida

$$\sigma_r = \frac{1 - r^2}{\sqrt{n - 2}}$$

4. Koreliacijos koeficiento ir vidutinės paklaidos atitikmuo

$$t = \frac{r}{\sigma_r}$$

5. Tiesinės regresijos lygtis

$$y_x = a_0 + a_1 * x \quad a_0 = \bar{y} - a_1 * \bar{x} \quad a_1 = \frac{\overline{xy} - \bar{x} * \bar{y}}{\overline{x^2} - \bar{x}^2}$$

6. Liekamoji dispersija

$$\sigma_e^2 = \frac{\Sigma(y_i - y_{x_i})^2}{n}$$

7. Vidutinis kvadratinis nuokrypis

$$\sigma_e = \sqrt{\sigma_e^2}$$

8. Faktinės t kriterijaus reikšmės

$$t_{a_0} = a_0 \frac{\sqrt{n - 2}}{\sigma_e} \quad t_{a_1} = a_1 \frac{\sqrt{n - 2}}{\sigma_e} * \sigma_x$$

9. Elastingumo koeficientas

$$\varepsilon = a_1 * \frac{\bar{x}}{\bar{y}}$$

NE GYVYBĖS DRAUDIMO STATISTINIAI DUOMENYS

	Gyventojų skaičius (mln.)	BVP (USD mlj.)	Pasirašytos įmokos (mln. USD)	Skvarba (proc.)	Tankis (USD)	Pokytis, nominalus (proc.)	Pokytis, atsižvelgiant į infliaciją (proc.)	Pasaulio rinkos dalis (proc.)
Pasaulis	6.735,6	60.355,0	1.779.316,0	2,9	264,2	5,5	-0,8	100,00
Europa	808,9	22.161,0	702.260,0	2,9	799,8	8,1	-0,5	39,48
Austrija	8,3	416,0	13.095,0	3,2	1.568,5	10,3	-0,5	0,74
Belgija	10,7	508,0	16.358,0	2,7	1.277,3	12,6	0,4	0,92
Bulgarija	7,6	50,0	1.169,0	2,4	154,2	29,3	8,0	0,07
Kipras	0,9	25,0	528,0	2,1	611,2	16,2	-	0,03
Čekija	10,2	230,0	4.854,0	2,1	478,0	25,1	-1,0	0,27
Danija	5,5	340,0	11.367,0	2,8	1.750,0	11,0	0,5	0,64
Estija	1,3	25,0	398,0	1,6	299,0	18,9	0,1	0,02
Suomija	5,3	274,0	4.804,0	1,8	904,3	11,5	-0,2	0,27
Prancūzija	63,9	2.865,0	91.861,0	3,0	1.339,2	10,4	0,0	5,16
Vokietija	82,2	3.659,0	131.807,0	3,5	1.572,7	8,5	-1,5	7,41
Graikija	11,2	356,0	3.224,0	0,9	286,9	10,7	-1,0	0,18
Vengrija	10,0	160,0	2.360,0	1,5	235,3	8,5	-4,1	0,13
Airija	4,4	4,4	10.863,0	2,1	1.315,0	6,4	-	0,61
Italija	59,8	2.313,0	58.066,0	2,4	921,3	7,3	-3,3	3,26
Latvija	2,3	35,0	660,0	1,9	291,3	29,0	-2,4	0,04
Lietuva	3,3	47,2	515,3	1,4	153,8	15,0	4,1	0,03
Liuksemburgas	0,5	56,0	3.318,0	1,8	2.191,7	67,4	50,6	0,19
Malta	0,4	8,0	789,0	1,7	342,4	13,1	-	0,04
Nyderlandai	16,4	870,0	73.712,0	8,5	4.483,5	10,9	0,8	4,14
Lenkija	38,0	531,0	9.933,0	1,9	261,7	29,4	8,1	0,56
Portugalija	10,6	244,0	6.423,0	2,6	598,3	6,2	-3,5	0,36
Rumunija	21,3	21,3	2.824,0	1,4	132,3	19,6	14,5	0,16
Slovakija	5,4	94,0	1.566,0	1,7	292,2	21,0	0,4	0,09
Slovėnija	2,0	55,0	2.025,0	3,7	1.011,6	15,0	1,1	0,11
Ispanija	45,6	1.611,0	47.905,0	3,0	1.050,7	11,3	-0,4	2,69
Švedija	9,1	477,0	10.530,0	2,2	1.155,0	6,3	0,2	0,59
Jungtinė Karalystė	61,4	2.677,0	107.393,0	2,9	1.275,7	-7,2	-3,2	6,04

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Swiss Re, 2009, p. 40 – 44.

NE GYVYBĖS DRAUDIMO DUOMENYS PAGAL REGIONUS, ORGANIZACIJAS

Ne gyvybės draudimas	Pasirašytos įmokos (mln. USD)		Pokytis, atsižvelgiant į infliacijos tempus (proc.)		Pasaulio rinkos dalis (proc.)	Skvarba (proc.)	Tankis (USD)
	2008	2007	2008	2007	2008	2008	2008
Amerika	783.795,0	767.711,0	-2,0	0,7	44,05	3,9	838,9
Europa	702.386,0	649.538,0	-0,5	1,3	39,48	2,9	799,8
Šiaurės Europa	631.021,0	592.539,0	-1,1	0,4	35,46	3,1	1.186,8
Centrinė ir Rytų Europa	71.365,0	56.999,0	5,7	12,0	4,01	2,1	220,3
Azija	242.407,0	219.402,0	2,3	4,5	13,63	1,5	60,4
Okeanija	33.881,0	33.074,0	-1,0	0,1	1,90	3,1	990,5
Afrika	16.847,0	16.038,0	3,0	6,8	0,95	1,1	17,1
Pasaulis	1.779.316,0	1.685.762,0	-0,8	1,5	100,00	3,0	264,2
<i>Industrinės valstybės</i>	<i>1.538.290,0</i>	<i>1.485.547,0</i>	<i>-1,9</i>	<i>0,3</i>	<i>86,46</i>	<i>3,6</i>	<i>1.481,0</i>
<i>Besivystančios valstybės</i>	<i>240.901,0</i>	<i>200.216,0</i>	<i>7,1</i>	<i>11,8</i>	<i>13,54</i>	<i>1,3</i>	<i>42,0</i>
EU 15	590.724,0	556.073,0	-1,1	0,3	33,20	3,2	1.361,9
EU 27	618.009,0	578.653,0	-1,0	0,6	34,73	3,1	1.134,5
Lietuva	515,3	495,0	4,1	23,3	0,02	1,4	153,8
Latvija	660,0	546,0	-2,4	37,0	0,04	1,9	291,3
Lenkija	9.933,0	7.674,0	8,1	8,5	0,56	1,9	261,7
Estija	398,0	335,0	0,1	11,6	0,02	1,6	299,0

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Swiss Re, 2009, p. 35.

LIETUVOS NE GYVYBĖS DRAUDIMO DALIS TARPTAUTINIAME KONTEKSTE (PROC.)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Pasaulis	0,01	0,02	0,02	0,02	0,02	0,03	0,03
Europa	0,05	0,04	0,05	0,05	0,07	0,08	0,07
ES				0,06	0,07	0,09	0,08

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Swiss Re, 2003 – 2009.

NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS KONCENTRACIJOS KOEFICIENTAI

HHI	2005	2006	2007	2008 I pusm.	2008 II pusm.	2009 I pusm.
UAB "BTA draudimas"	5.485	6.225	6.067	5.491	5.129	4.281
UADB "Ergo Lietuva"	2.457	2.430	2.479	2.478	2.412	2.427
UAB "If draudimas"	2.638	2.783	3.074	2.888	2.917	2.699
AB "Lietuvos draudimas"	2.701	2.873	2.992	2.928	2.929	2.825
UAB DK "PZU Lietuva"	2.492	2.070	2.217	2.342	2.237	2.759
Rinka	2.341	2.506	2.530	2.379	2.321	2.188
CR5	2005	2006	2007	2008 I pusm.	2008 II pusm.	2009 I pusm.
UAB "BTA draudimas"	94	97	98	98	96	94
UADB "Ergo Lietuva"	96	96	96	96	96	95
UAB "If draudimas"	95	97	97	97	97	98
AB "Lietuvos draudimas"	97	99	99	99	99	99
UAB DK "PZU Lietuva"	92	89	91	92	92	90
Rinka	92	94	95	94	94	91
CR3	2005	2006	2007	2008 I pusm.	2008 II pusm.	2009 I pusm.
UAB "BTA draudimas"	87	91	90	88	86	81
UADB "Ergo Lietuva"	80	80	82	84	84	83
UAB "If draudimas"	82	84	84	80	82	85
AB "Lietuvos draudimas"	88	91	92	93	92	91
UAB DK "PZU Lietuva"	76	70	74	78	79	77
Rinka	79	82	83	82	81	77
CR1	2005	2006	2007	2008 I pusm.	2008 II pusm.	2009 I pusm.
UAB "BTA draudimas"	73	78	77	73	70	63
UADB "Ergo Lietuva"	38	37	37	32	29	33
UAB "If draudimas"	41	43	48	46	46	36
AB "Lietuvos draudimas"	34	37	40	34	35	32
UAB DK "PZU Lietuva"	36	31	33	36	31	46
Rinka	32	35	33	32	30	34

Šaltinis: sudaryta pagal autorės skaičiavimus, remiantis DPK, 2005 – 2009 I pusem.

KONCENTRACIJOS RODIKLIŲ STATISTINĖS CHARAKTERISTIKOS

Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos pagal veikiančius draudėjus koncentracijos indeksai					
Indeksai	Didžiausia reikšmė	Mažiausia reikšmė	Vidutinė reikšmė	Variacijos koeficientas	Standartinis nuokrypis
HHI	1.999	1.518	1.806	12%	216
CR5	86	76	81	8%	7
CR3	64	55	61	8%	5
CR1	37	30	34	10%	4
Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos pagal vykdomas draudimo grupes koncentracijos indeksai					
HHI	Didžiausia reikšmė	Mažiausia reikšmė	Vidutinė reikšmė	Variacijos koeficientas	Standartinis nuokrypis
UAB "BTA draudimas"	6.225	4.281	5.446	13%	701
UADB "Ergo Lietuva"	2.479	2.412	2.447	1%	28
UAB "If draudimas"	3.074	2.638	2.833	6%	159
AB "Lietuvos draudimas"	2.992	2.701	2.875	4%	102
UAB DK "PZU Lietuva"	2.759	2.070	2.353	10%	243
Rinka	2.530	2.188	2.378	5%	127
CR5	Didžiausia reikšmė	Mažiausia reikšmė	Vidutinė reikšmė	Variacijos koeficientas	Standartinis nuokrypis
UAB "BTA draudimas"	98	94	96	2%	2
UADB "Ergo Lietuva"	96	95	96	0%	0
UAB "If draudimas"	98	95	97	1%	1
AB "Lietuvos draudimas"	99	97	99	1%	1
UAB DK "PZU Lietuva"	92	89	91	1%	1
Rinka	95	91	93	2%	2
CR3	Didžiausia reikšmė	Mažiausia reikšmė	Vidutinė reikšmė	Variacijos koeficientas	Standartinis nuokrypis
UAB "BTA draudimas"	91	81	87	4%	3
UADB "Ergo Lietuva"	84	80	82	2%	2
UAB "If draudimas"	85	80	83	2%	2
AB "Lietuvos draudimas"	93	88	91	2%	2
UAB DK "PZU Lietuva"	79	70	75	5%	3
Rinka	83	77	81	3%	2
CR1	Didžiausia reikšmė	Mažiausia reikšmė	Vidutinė reikšmė	Variacijos koeficientas	Standartinis nuokrypis
UAB "BTA draudimas"	78	63	72	7%	5
UADB "Ergo Lietuva"	38	29	34	10%	4
UAB "If draudimas"	48	36	43	11%	5
AB "Lietuvos draudimas"	40	32	35	8%	3
UAB DK "PZU Lietuva"	46	31	35	16%	6
Rinka	35	30	33	5%	2

Šaltinis: sudaryta pagal autorės skaičiavimus, remiantis DPK, 2005 – 2009 I pism.

NE GYVYBĖS DRAUDIMO ĮMONIŲ PAGRINDINIAI FINANSINIAI RODIKLIAI

Rodikliai	2005	2006	2007	2008
Ne gyvybės draudimo techninės dalies pelnas (nuostolis)	-9.078.921	-4.789.527	71.591.257	79.727.627
Ne gyvybės draudimo techninės dalies pelnas (nuostolis) išskaičiuavus perdraudimo dalį	-43.445.761	22.183.525	39.610.832	44.476.120
Perdraudimo dalis	-34.366.840	26.973.052	-31.980.425	-35.251.507
Investicinės veiklos pelnas (nuostolis)	32.455.321	19.917.014	24.499.791	-2.422.563
Ataskaitinio laikotarpio rezultatas pelnas (nuostolis)	23.320.931	16.134.857	83.244.955	51.241.216

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis DPK, 2005 – 2008.

<i>Pagrindinių finansinių rodiklių grandininiai pokyčiai, Lt.</i>				
Rodikliai	2005	2006	2007	2008
Ne gyvybės draudimo techninės dalies pelnas (nuostolis)	9.860.218	4.289.394	76.380.784	8.136.370
Ne gyvybės draudimo techninės dalies pelnas (nuostolis) išskaičiuavus perdraudimo dalį	44.798.859	65.629.286	17.427.307	4.865.288
Perdraudimo dalis	34.938.640	61.339.892	- 58.953.477	- 3.271.082
Investicinės veiklos pelnas (nuostolis)	2.394.127	- 12.538.307	4.582.777	- 26.922.354
Ataskaitinio laikotarpio rezultatas pelnas (nuostolis)	26.335.320	- 7.186.074	67.110.098	- 32.003.739

Šaltinis: sudaryta pagal autorės skaičiavimus, remiantis DPK, 2005 – 2008.

<i>Pagrindinių finansinių rodiklių grandininiai pokyčiai, proc.</i>				
Rodikliai	2005	2006	2007	2008
Ne gyvybės draudimo techninės dalies pelnas (nuostolis)	52%	47%	1595%	11%
Ne gyvybės draudimo techninės dalies pelnas (nuostolis) išskaičiuavus perdraudimo dalį	51%	151%	79%	12%
Perdraudimo dalis	50%	178%	-219%	10%
Investicinės veiklos pelnas (nuostolis)	8%	-39%	23%	-110%
Ataskaitinio laikotarpio rezultatas pelnas (nuostolis)	-874%	-31%	416%	-38%

Šaltinis: sudaryta pagal autorės skaičiavimus, remiantis DPK, 2005 – 2008

<i>Ne gyvybės draudimo įmonių techniniai atidėjimai, Lt.</i>					
	2005	2006	2007	2008	Vid. Lygis
TECHNINIAI ATIDĖJIMAI	658.747.690	801.459.548	941.273.647	1.055.987.151	803.896.007
Perkeltų įmokų techninis atidėjimas	312.704.583	403.330.808	510.865.161	577.193.298	411.069.536
Gyvybės draudimo matematinis techninis atidėjimas	82.043.126	70.799.257	46.294.270	34.418.911	64.698.829
Numatomų išmokėjimų techninis atidėjimas	194.881.966	256.905.834	335.684.389	415.402.152	270.401.481
Nuostolių svyravimo išlyginimo techninis atidėjimas	65.028.557	64.988.939	41.667.853	18.740.986	51.664.709
Draudimo įmokų grąžinimo techninis atidėjimas	1.949.041	2.846.967	2.331.073	2.055.103	2.060.553
Kiti techniniai atidėjimai	2.140.417	2.587.743	4.430.901	8.176.701	3.697.625

Šaltinis: sudaryta pagal autorės skaičiavimus, remiantis DPK, 2005 – 2008

<i>Ne gyvybės draudimo įmonių techninių atidėjimų grandininis pokytis, proc.</i>					
	2005	2006	2007	2008	Vid. Lygis
TECHNINIAI ATIDĖJIMAI	17%	22%	17%	12%	17%
Perkeltų įmokų techninis atidėjimas (PITA)	24%	29%	27%	13%	23%
Gyvybės draudimo matematinis techninis atidėjimas	-9%	-14%	-35%	-26%	-21%
Numatomų išmokėjimų techninis atidėjimas (NITA)	31%	32%	31%	24%	29%
Nuostolių svyravimo išlyginimo techninis atidėjimas	-4%	0%	-36%	-55%	-24%
Draudimo įmokų grąžinimo techninis atidėjimas	74%	46%	-18%	-12%	23%
Kiti techniniai atidėjimai	86%	21%	71%	85%	66%

Šaltinis: sudaryta pagal autorės skaičiavimus, remiantis DPK, 2005 – 2008

**NE GYVYBĖS DRAUDIMO ĮMONIŲ RODIKLIŲ REIKŠMINGUMO EKSPERTINIO
VERTINIMO REZULTATAI**

Eil. Nr.	Pagrindiniai veiklos rodikliai	Ekspertai						Rangai	Svoriai
		1	2	3	4	5	6		
1	Nuosavo kapitalo grąža	0,10	0,15	0,15	0,40	0,50	0,30	5,33	0,27
2	Turto grąža	0,20	0,14	0,15	0,20	0,05	0,14	4,67	0,15
3	Pelningumas	0,15	0,16	0,15	0,10	0,10	0,13	4,58	0,13
4	Draudiminis sudėtinis nuostolingumas	0,15	0,30	0,30	0,00	0,15	0,19	5,25	0,18
5	Mokumo koeficientas	0,15	0,15	0,10	0,10	0,05	0,10	3,42	0,11
6	Techninių atidėjinių padengimas turtu	0,15	0,05	0,08	0,10	0,10	0,08	3,00	0,09
7	Perdraudimo koeficientas	0,10	0,05	0,07	0,10	0,05	0,07	1,75	0,07
	Iš viso	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00		1,00
Konkordacijos W									0,4156
χ^2									14,9605
Sig.									0,0206

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ekspertų vertinimais, duomenis apdorojant SPSS programine įranga.

**NE GYVYBĖS DRAUDIMO ĮMONIŲ VEIKLOS EFEKTYVUMO DAUGIAKRITERINIO
VERTINIMO REZULTATAI**

Eil. Nr.	Rodikliai	2005									
		LD		PZU LT		ERGO LT		IF		BTA	
		Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta
1	Nuosavo kapitalo grąža	10,630	1	-43,116	5	-5,399	4	1,090	3	3,195	2
2	Turto grąža	3,244	1	-8,045	5	-1,369	4	0,302	3	0,553	2
3	Pelningumas	7,796	1	-14,982	5	-2,403	4	0,451	3	0,920	2
4	Nuostolingumas	92,470	1	120,096	5	103,663	4	100,225	3	99,838	2
5	Mokumo koeficientas	2,550	1	0,540	5	1,222	3	1,549	2	1,177	4
6	Techninių atidėjinių padengimas turtu	130,234	1	98,077	5	110,738	2	102,758	3	98,494	4
7	Perdraudimo koeficientas	-4,876	3	-5,533	4	-7,082	5	-4,112	2	1,605	1
Eil. Nr.	Rodikliai	2006									
		LD		PZU LT		ERGO LT		IF		BTA	
		Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta
1	Nuosavo kapitalo grąža	19,971	1	-67,208	5	16,800	2	0,775	4	16,171	3
2	Turto grąža	5,877	1	-17,707	5	4,447	2	0,218	4	2,719	3
3	Pelningumas	12,332	1	-40,256	5	6,717	2	0,330	4	3,837	3
4	Nuostolingumas	91,766	1	142,502	5	93,960	2	99,738	4	97,208	3
5	Mokumo koeficientas	2,838	1	1,995	3	1,360	4	2,319	2	1,018	5
6	Techninių atidėjinių padengimas turtu	127,233	2	180,013	1	109,953	3	107,592	4	79,241	5
7	Perdraudimo koeficientas	-2,544	3	-3,011	4	-8,299	5	42,997	1	-1,168	2
Eil. Nr.	Rodikliai	2007									
		LD		PZU LT		ERGO LT		IF		BTA	
		Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta
1	Nuosavo kapitalo grąža	21,444	1	9,197	5	20,194	3	20,545	2	14,227	4
2	Turto grąža	7,403	1	2,290	4	5,284	3	5,465	2	2,174	5
3	Pelningumas	13,636	1	5,122	4	7,883	3	8,653	2	4,370	5
4	Nuostolingumas	86,224	1	99,405	5	92,375	4	91,729	3	87,346	2
5	Mokumo koeficientas	2,897	1	1,392	4	1,522	3	2,046	2	1,216	5
6	Techninių atidėjinių padengimas turtu	133,253	2	168,644	1	116,263	3	103,051	5	109,648	4
7	Perdraudimo koeficientas	1,934	1	-8,381	4	-8,414	5	-1,107	2	-2,253	3
Eil. Nr.	Rodikliai	2008									
		LD		PZU LT		ERGO LT		IF		BTA	
		Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta	Reikšmė	Vieta
1	Nuosavo kapitalo grąža	13,417	3	-13,354	5	19,699	1	18,073	2	-11,297	4
2	Turto grąža	4,807	3	-3,081	5	5,552	1	5,143	2	-1,337	4
3	Pelningumas	7,766	1	-6,358	5	7,526	2	7,170	3	-2,369	4
4	Nuostolingumas	89,476	1	97,833	4	93,209	3	90,250	2	101,393	5
5	Mokumo koeficientas	2,724	1	1,355	4	1,680	3	2,129	2	1,094	5
6	Techninių atidėjinių padengimas turtu	132,242	2	138,045	1	112,654	3	110,179	4	102,859	5
7	Perdraudimo koeficientas	-1,171	2	-6,570	5	-1,029	1	-3,810	4	-1,390	3

Šaltinis: sudaryta - autorės skaičiavimai, remiantis DPK, 2005 – 2008.

NE GYVYBĖS DRAUDIMO MAKROAPLINKOS VEIKSNIŲ EKSPERTINIO VERTINIMO REZULTATAI

Makroekonomikos veiksniai, darantys įtaką ne gyvybės draudimo rinkai	Dabartinė situacija							2010							2011						
	Ekspertai					Bendras vertinimas	Rangai	Ekspertai					Bendras vertinimas	Rangai	Ekspertai					Bendras vertinimas	Rangai
	1	2	3	4	5			1	2	3	4	5			1	2	3	4	5		
<i>Politinė aplinka</i>																					
Priklausymas ES	60	50	80	60	60	62	19,90	60	50	70	65	60	61	20,00	60	50	70	70	60	62	20,00
Santykiai su šalimis kaimynėmis	40	60	90	60	60	62	18,70	70	65	80	60	70	69	21,00	70	70	90	60	70	72	21,00
<i>Teisinė (įstatyminė) aplinka</i>																					
Draudimo veiklą reglamentuojantys įstatymai	70	75	50	50	60	61	18,80	70	75	50	50	60	61	17,70	70	75	50	50	60	61	16,20
Mokumas II	50	50	50	50	50	50	15,10	30	50	60	60	70	54	12,30	20	55	70	60	70	55	10,70
<i>Socialinė – kultūrinė aplinka</i>																					
Gyventojų skaičius	50	50	40	70	50	52	15,40	40	40	40	65	45	46	11,60	30	30	40	60	40	40	8,70
Gyventojų užimtumas	40	40	35	30	35	36	6,30	30	30	35	35	30	32	4,90	20	20	45	45	30	32	3,50
Gyventojų išsilavinimas	50	50	80	50	55	57	17,50	50	50	80	55	55	58	18,00	50	50	75	60	55	58	17,90
Nusikalstamumas	75	75	50	30	55	57	16,80	75	75	50	30	55	57	15,60	75	75	50	30	55	57	14,70
Migraciniai procesai	40	40	60	30	40	42	10,70	30	30	60	30	35	37	8,40	20	20	60	30	30	32	5,90
<i>Ekonominė aplinka</i>																					
BVP	50	40	35	35	40	40	9,50	50	40	40	45	40	43	10,00	50	40	55	55	50	50	13,50
Infliacija	50	50	50	50	50	50	15,10	50	50	50	50	50	50	14,40	50	50	55	50	50	51	13,60
Mokesčių dydis, kaita	40	35	40	30	35	36	6,50	40	35	50	30	40	39	8,90	40	35	50	30	35	38	7,40
Gyventojų pajamos	30	30	40	50	35	37	6,20	20	20	50	50	35	35	7,10	20	20	60	55	35	38	8,30
Paskolų rinka	30	30	50	30	35	35	6,10	20	20	50	35	30	31	5,30	20	20	50	50	35	35	5,70
Nekilnojamojo turto rinka	40	30	40	30	35	35	5,80	40	20	45	35	35	35	6,40	40	20	60	50	40	42	9,80
Naujų automobilių rinka	35	30	50	30	35	36	6,60	35	20	60	35	35	37	8,60	35	20	70	50	40	43	10,20
Įmonių bankrotai	30	30	40	20	30	30	2,90	20	20	50	20	25	27	3,80	20	20	50	20	25	27	3,40
Reitingai	40	40	45	50	40	43	10,30	40	40	50	50	45	45	11,70	50	50	50	50	50	50	12,40
ES struktūriniai ir sanglaudos fondai	40	40	60	60	50	50	14,40	40	40	60	60	50	50	14,80	40	40	65	60	50	51	14,30
Vyriausybės ekonominė politika	30	30	35	40	30	33	3,90	20	20	45	50	30	33	5,10	30	30	55	60	40	43	11,10
<i>Technologinė aplinka</i>																					
Mokslinė pažanga	50	50	50	60	50	52	16,10	50	50	50	65	50	53	16,00	50	50	50	70	55	55	15,90
Technologinė pažanga	50	50	50	65	50	53	16,70	50	50	50	70	55	55	17,20	50	50	50	70	55	55	15,90
Techninė pažanga	50	50	50	65	50	53	16,70	50	50	50	70	55	55	17,20	50	50	50	70	55	55	15,90

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ekspertų vertinimais, SPSS programa.

**NE GYVYBĖS DRAUDIMO MAKROAPLINKOS VEIKSNIŲ REIKŠMINGUMŲ
EKSPERTINIO VERTINIMO REZULTATAI**

Makroekonomikos veiksniai, darantys įtaką ne gyvybės draudimo rinkai	Ekspertai						Bendras svoris	Rangai
	1	2	3	4	5	6		
<i>Politinė aplinka</i>								
Priklausymas ES	0,50	0,20	0,20	0,60	0,60	0,70	0,47	19,83
Santykiai su šalimis kaimynėmis	0,50	0,80	0,80	0,40	0,40	0,30	0,53	20,17
<i>Teisinė (įstatyminė) aplinka</i>								
Draudimo veiklą reglamentuojantys įstatymai	0,70	0,60	0,50	0,10	0,50	0,50	0,48	19,33
Mokumas II	0,30	0,40	0,50	0,90	0,50	0,50	0,52	20,83
<i>Socialinė – kultūrinė aplinka</i>								
Gyventojų skaičius	0,20	0,20	0,20	0,40	0,10	0,40	0,25	15,08
Gyventojų užimtumas	0,20	0,40	0,40	0,30	0,40	0,10	0,30	15,92
Gyventojų išsilavinimas	0,20	0,10	0,10	0,10	0,10	0,15	0,13	9,58
Nusikalstamumas	0,30	0,10	0,10	0,05	0,20	0,30	0,18	11,17
Migraciniai procesai	0,10	0,20	0,30	0,15	0,20	0,05	0,17	11,58
<i>Ekonominė aplinka</i>								
BVP	0,15	0,10	0,10	0,10	0,10	0,15	0,12	9,17
Infliacija	0,09	0,10	0,10	0,05	0,10	0,15	0,10	7,25
Mokesčių dydis, kaita	0,11	0,10	0,10	0,10	0,10	0,15	0,11	8,83
Gyventojų pajamos	0,12	0,10	0,10	0,15	0,20	0,15	0,14	10,75
Paskolų rinka	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,05	0,09	7,33
Nekilnojamojo turto rinka	0,10	0,10	0,10	0,05	0,10	0,05	0,08	6,58
Naujų automobilių rinka	0,10	0,10	0,10	0,15	0,10	0,05	0,10	8,08
Įmonių bankrotai	0,08	0,10	0,10	0,15	0,05	0,05	0,09	6,42
Reitingai	0,03	0,05	0,05	0,05	0,05	0,03	0,04	1,75
ES struktūriniai ir sanglaudos fondai	0,05	0,10	0,10	0,50	0,05	0,03	0,14	7,08
Vyriausybės ekonominė politika	0,08	0,05	0,05	0,50	0,05	0,15	0,15	6,83
<i>Technologinė aplinka</i>								
Mokslinė pažanga	0,20	0,33	0,33	0,33	0,20	0,30	0,28	16,17
Technologinė pažanga	0,40	0,33	0,33	0,34	0,50	0,40	0,38	18,83
Techninė pažanga	0,40	0,33	0,33	0,33	0,30	0,30	0,33	17,42

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ekspertų vertinimais, SPSS programa.

Makroekonomikos veiksniai, darantys įtaką ne gyvybės draudimo rinkai	Ekspertai						Bendras svoris	Rangai
	1	2	3	4	5	6		
Politinė aplinka	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	2,00
Teisinė (įstatyminė) aplinka	0,10	0,15	0,15	0,10	0,10	0,10	0,12	2,33
Socialinė – kultūrinė aplinka	0,20	0,30	0,30	0,20	0,20	0,25	0,24	4,00
Ekonominė aplinka	0,50	0,40	0,40	0,50	0,50	0,45	0,46	5,00
Technologinė aplinka	0,10	0,05	0,05	0,10	0,10	0,10	0,08	1,67

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis ekspertų vertinimais, SPSS programa.

NE GYVYBĖS DRAUDIMO PĮ PROGNOZĖS

Ne gyvybės draudimo pasirašytų įmokų augimas (proc.) ¹	2009 01 - 10*	Prognozė		
		2009	2010	2011
1	-25,80%	-23%	-10,90%	2,91%
2		-16%	-3,23%	5,53%
3		-19%	-4,54%	6,00%

Šaltinis: sudaryta autorės

Ne gyvybės draudimo pasirašytos įmokos (mln. Lt)		2009 01 - 10*	Prognozė		
			2009	2010	2011
<i>Pagal modelį</i> : nepriklausomi kintamieji: (Konstanta), NED_L, BU_DU, priklausomas kintamasis: PI	1	-25,80%	-20,64%	-21,12%	10,92%
	2		-19,68%	-13,51%	-2,35%
	3		-20,48%	-13,64%	-0,05%
<i>Pagal modelį</i> : nepriklausomi kintamieji: (Konstanta), Bedarbiai, BU_DU, priklausomas kintamasis: PI	1		-22,12%	-22,04%	14,80%

Šaltinis: sudaryta autorės

ANKETA

Siekdama kompleksiškai įvertinti **Lietuvos makroaplinkos įtaką dabartinei ne gyvybės draudimo rinkai bei jos dinaminei plėtrai** ir gauti papildomos informacijos **ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumo daugiakriteriniam vertinimui**, Mykolo Romerio universiteto, Ekonomikos ir finansų valdymo fakulteto, Finansų rinkų magistrantė Aistė Bražionytė prašo Jus užpildyti šią anketą. Anketos pabaigoje, apibendrinant ne gyvybės draudimo rinkos perspektyvinį vertinimą, prašome pateikti savo ne gyvybės draudimo rinkos prognozę, kurios rezultatai bus naudojami kaip papildantys magistro baigiamajame darbe atliktą kiekybinį prognozavimą.

LDALIS. Ne gyvybės draudimo rinkos makroaplinkos vertinimas

Lietuvos makroaplinka bus vertinama remiantis komponentais, kurie apima politinę, įstatyminę (teisinę), ekonominę, socialinę – kultūrinę ir technologinę aplinkas, bei šiuos komponentus nulemiančiais veiksniais (tokiais kaip infliacija, gyventojų užimtumas ir kt.). Nustatant veiksmių įtaką ne gyvybės draudimo rinkai naudojama tokia vertinimo sistema:

Pažymėkite	Je
100 - 80	Atitinka absoliučiai palankiausia (teigiama) veiksmio įtaką
80 - 70	Labai palankią įtaką
70 - 60	Pakankamai palankią įtaką
60 - 50	Vidutiniškai palankią įtaką
50 - 40	Nepalankią įtaką
40 - 30	Stipriai nepalankią įtaką
Iki 30	Atitinka absoliučiai nepalankiausia (neigiama) veiksmio įtaką

1. **Prašome Jus įvertinti pateiktų makroaplinkos veiksmių įtaką ne gyvybės draudimo rinkai bei papildyti (jeigu manote, jog tai yra tikslinga) šią sistemą reikšmingais veiksniais.** Vertinama tiek dabartinė, tiek perspektyvinė (2010, 2011 metai) situacija.

2. **Prašome Jūsų kiekvienam pateiktam (ar Jūsų pasiūlytam) veiksniui suteikti reikšmingumo koeficientą**, pagal įtakos konkrečiai jo aplinkai svarbą. Reikšmingumas vertinamas vieneto dalimis (pvz., 0,1; 0,15; 0,20 ir kt.) ir didėja nuo 0 iki 1. Visų konkrečios aplinkos veiksmių reikšmingumo koeficientų suma turi būti lygi 1.

3. Tuo pačiu principu **įvertinkite ir kiekvieno makroaplinkos komponento įtakos ne gyvybės draudimo veiklai reikšmingumą** (žymėti pilkuose langeliuose). Visų makroaplinkos komponentų reikšmingumų koeficientų suma taip pat turi būti lygi 1.

Pagal kiekvienos makroaplinkos veiksmius ir jų reikšmingumus bus išskiriamas atskirų makroaplinkų komponentų palankumas ne gyvybės draudimo rinkos vystimuisi. O atsižvelgiant į šių

aplinkų reikšmingumus identifikuojamos didžiausią įtaką rinkos augimui ar kritimui turinčios ar ateityje turėsiančios aplinkos, analizuojami jų veiksniai.

Makroekonomikos veiksniai, darantys įtaką ne gyvybės draudimo rinkai	Kiekybinis vertinimas			Reikšmingumo koeficientas (0 – 1)
	Dabartinė situacija	Prognozė		
		2010	2011	
<i>Politinė aplinka</i>				
Priklausymas ES				
Santykiai su šalimis kaimynėmis				
Kita.....				
Kita.....				
<i>Teisinė (įstatyminė) aplinka</i>				
Draudimo veiklą reglamentuojantys įstatymai				
Mokumas II				
Kita.....				
Kita.....				
<i>Socialinė – kultūrinė aplinka</i>				
Gyventojų skaičius				
Gyventojų užimtumas				
Gyventojų išsilavinimas				
Nusikalstamumas				
Migraciniai procesai				
Kita.....				
Kita.....				
<i>Ekonominė aplinka</i>				
BVP				
Infliacija				
Mokesčių dydis, kaita				
Gyventojų pajamos				
Paskolų rinka				
Nekilnojamojo turto rinka				
Naujų automobilių rinka				
Įmonių bankrotai				
Reitingai				
ES struktūriniai ir sanglaudos fondai				
Vyriausybės ekonominė politika				
Kita.....				
Kita.....				
<i>Technologinė aplinka</i>				
Mokslinė pažanga				
Technologinė pažanga				
Techninė pažanga				
Kita.....				
Kita.....				

II DALIS. Ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumo vertinimas.

Ne gyvybės draudimo veiklą apibūdina daugelis rodiklių. Tačiau atskiri rodikliai neapima visų draudimo įmonės veiklos aspektų. Norint objektyviai įvertinti ne gyvybės draudimo įmonių situaciją reikią kompleksiskai, daugiakriteriniais būdais vertinti įmonių veiklos rodiklius. Šiam tikslui išskirti pagrindiniai ne gyvybės draudimo įmonių veiklą apibūdinantys rodikliai.

1. **Prašome Jūsų papildyti (jeigu manote, jog tai yra tikslinga) šią rodiklių sistemą ir įvertinti kiekvieno rodiklio reikšmingumą atspindint bendrą ne gyvybės draudimo įmonės veiklos efektyvumą.** Reikšmingumas vertinamas vieneto dalimis (pvz., 0,1; 0,15; 0,20 ir kt.) ir didėja nuo 0 iki 1. Visų rodiklių reikšmingumo koeficientų suma turi būti lygi 1. Pagal Jūsų pateiktus rodiklių svorius ir konkrečias šių rodiklių reikšmes kompleksinio daugiakriterinio vertinimo metodu bus nustatytas dydis, kiekybiškai atspindintis ne gyvybės draudimo įmonių veiklos efektyvumą, išskiriamos efektyviausiai rinkoje veikiančios įmonės.

Pagrindiniai veiklos rodikliai	Reikšmingumo koeficientas (0 – 1)
<i>Nuosavo kapitalo grąža</i>	
<i>Turto grąža</i>	
<i>Pelningumas¹</i>	
<i>Draudiminis nuostolingumas²</i>	
<i>Mokumo koeficientas</i>	
<i>Techninių atidėjinių padengimas turtu</i>	
<i>Perdraudimo koeficientas</i>	
Kita.....	
Kita.....	
Kita.....	

III DALIS. Ne gyvybės draudimo rinkos augimo (kritimo) prognozavimas.

1. Atsižvelgiant į makroaplinkos palankumo ne gyvybės draudimo rinkai vertinimą, prašome parašyti prognozę šios rinkos augimui (kritimui) (procentais).

Draudimo šaka	2009 metai	2010 metai	2011 metai
Ne gyvybės draudimas			

DĖKOJU UŽ ANKETOS PILDYMIUI SKIRTĄ LAIKĄ BEI JŪSŲ ATSAKYMUS

¹ Pelningumas – tai įmonės pelno prieš apmokėtinimą santykis su uždirbtomis įmokomis, išskaičiuavus perdraudikų dalį.

² Draudiminis nuostolingumas - tai koeficientas parodantis kokią procentinę dalį uždirbtų įmokų sudaro išmokų bei administracinės, įsigijimo ir panašios sąnaudos.